

İrkinchi hayot

Hikoyalar

• JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN •

JAHON ADABIYOTI TURKUMIDAN

IKKINCHI HAYOT

Hikoyalar

ZIYO NASHR

Toshkent

2022

UO'K 821.21-32
KBK 84(5Hind)-445
Ch 20

Tahrir hay'ati:

**Naim Karimov, Erkin A'zam, Xurshid Do'stmuhammad,
Suvon Meliyev, Shuhrat Sirojiddinov, Dilmurod Quronov,
Nurboy Jabborov, Uzoq Jo'raqulov, Ulug'bek Hamdamov,
Abdurahmon Jo'rayev**

Tarjimonlar:

Nodirabegim Ibrohimova va b.

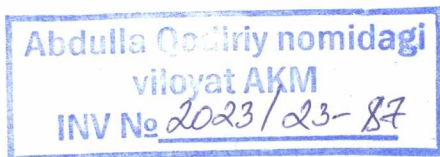
Chandra, Anil

Ch 20 **Ikkinchi hayot.** [Matn]: hikoyalar / Anil Chandra;
tarjimonlar: N. Ibrohimova va b. – T.: „Ziyo nashr“
nashriyoti, 2022. – 128 b.

ISBN 978-9943-8578-2-7

Anil Chandraning „Ikkinchi hayot“ deb nomlangan hikoyasi ostida jamlangan ushbu to'plamdan jahon adiblarining qiziqarli hikoyalari o'rin olgan. Bu hikoyalar sizni o'ylashga, fikrlashga chorlashi bilan e'tiborlidir.

UO'K 821.21-32
KBK 84(5Hind)-445

ISBN 978-9943-8578-2-7

© N. Ibrohimova va b. (tarj.).
© „Ziyo nashr“ nashriyoti, 2022.

NASHRIYOTDAN

Biz o'tgan mingyilliklar davomida jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo'shgan, uni o'zgartira olgan xalqmiz. Madaniyat, san'at, axloq, falsafa, fan va adabiyot sohasida buyuk ajdodlarimiz qoldirgan ulkan meros hali-hamon dunyoning barcha rivojlangan mamlakatlari tomonidan e'tirof etilib, o'rganib kelinadi. Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Burhoniddin Marg'ioniy, Ahmad al-Farg'oniy, Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Bahouddin Naqshband, Abullays Samarqandiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Mahmud Koshg'ariy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Boborahim Mashrab singari yuzlab ajdodlarimiz borki, biz ularni hech ikkilanmasdan jahon miqyosidagi mutafakkirlar deyishga haqlimiz. Ammo bugungi avlod ularning buyuk shaxsiyati, tarixi, jahonshumul shon-shuhrati bilangina cheklanib qolmasligi lozim. Ajdodlarning madaniy, ma'rifiy, ilmiy, ijtimoiy, adabiy faoliyati, hayot tarziga doimo hushyor nigoh va ibrat ko'zi bilan qarashimiz maqsadga muvofiq. Tarixiy manbalarni sinchiklab o'rganadigan bo'lsak, mutafakkir ajdodlarimiz jahon madaniyati, ilmiy va badiiy tafakkuri bilan doimiy tarzda hamqadam, hamnafas bo'lib kelganlar. Jahonda ro'y berayotgan birorta madaniy-intellektual o'zgarish, biror badiiy tafakkur namunasi bobolarimiz nazaridan chetda qolmagan. Ajdodlarimiz ularni o'qib, uqishar ekan, o'z milliy madaniyatlarini rivojlantirish, jahon xalqlaridan ortda qolmaslikni maqsad qilganlar. Ko'plab xorijiy tillarni bilganlari, xorij mutafakkirlari yozgan asarlarni tarjima qilganlari bu o'rinda qo'l kelgan. Eng muhimi, xorij madaniyati, badiiy-ilmiy tafakkuri namunalariga nisbatan shaxsiy to'xtamlari, xulosalari va tanqidiy nuqtayi nazarlari bo'lgan.

Biz bugun, mamlakatimiz Prezidenti kitobxonlik madaniyatini takomillashtirishni davlat siyosati darajasiga ko'targan bir paytda, o'tmishda yashab o'tgan buyuk ajdodlarimiz an'anasini izchil davom ettirishimiz, jahon madaniyati, san'ati, adabiyoti namunalari bilan izchil va tizimli tarzda tanishib borishimiz zarurdir.

Xalqimiz ijtimoiy-madaniy hayotidagi mana shunday ulkan ehtiyojni nazarda tutib „Ziyo nashr“ nashriyoti bir xayrli ishga qo'l urishga bel bog'ladi. Ya'ni joriy yildan e'tiboran jahon nasri namunalarining yuz jildligini chop etishga kirishdi.

Mazkur nashrda siz turk, rus, ingliz, italyan, fransuz, nemis, hind, xitoy, arab, eron, yapon, amerika adabiyoti namunalari bilan tanishasiz. Yuz jildlikda Ch. Dikkins, L. N. Tolstoy, A. Dyuma, N. V. Gogol, O. de Balzak, A. P. Chexov, Gi de Mopassan, J. London, G. Flober, M. Sholoxov, G. G. Markes, A. Kuprin, V. Shukshin kabi siz muhtaram o'quvchiga nisbatan tanish yozuvchilar asarlari bilan birga, S. King, U. Folkner, V. Vulf, Mo Yang, Chan May Txyun, V. Losa Mario, T. Bug'ra, Dundar Alp, Dino Butssati, R. Akutagava, I. Bunin, K. Chandr, Abdul Muis, Y. Zamyatin singari jahon xalqlari tomonidan e'tirof etilgan-u, ammo o'zbek kitobxonlarining aksariyati ilk bor uchrashayotgan yozuvchilar asarlarini o'qishga muyassar bo'lasiz.

Mazkur yuz jildlik jahon nasrining deyarli barcha janrlarini qamrab oladi. Unda siz jahon o'quvchilarini hayratga solib kelayotgan romanlar, qissalar, novella va hikoyalardan bahramandlik hissini tuyasiz.

Tarjimalar ichida Abdulla Qahhor, Zumrad, Odil Rahimiy, Qodir Mirmuhamedov, Vahob Ro'zmatov, Ozod Sharafiddinov, Ibrohim G'afurovdek mashhur tarjimonlar tomonidan o'girilgan asarlar qatorida umidli yosh tarjimonlar ijod namunalari ham o'rin olgan. Albatta, tarjima asarlar tarkibida rus tili vositasida amalga oshirilganlari ko'proq. Bunda biz tajribali, mahoratli tarjimonlar o'girmalariga bo'lgan ishonch va hurmatni bosh mezon qilib oldik. Shu bilan birga, ingliz, fransuz, nemis, turk, arab, fors tillaridan qilingan original tarjimalarning mutaxassislar tomonidan tan olingan namunalarini ham qamrab olishga urindik. Eng muhimi, bu o'rinda badiiy tarjimalar sifati, milliy tilimiz jozibasini qanchalik aks ettirganiga asosiy e'tiborni qaratdik. Yuz jildlikni tayyorlash jarayonida imkon darajasida xalqimiz ma'naviyati va axloqiy mezonlariga muvofiq keladigan asarlarni tanlashga harakat qildik.

Ammo shuni alohida ta'kidlashni istardikki, „Jahon nasri namunalari yuz jildligi“ni chop etish nashriyotimiz uchun ilk tajriba. Shunday bo'lgach, mazkur yirik loyihaning kamchiliklari, maromiga yetmagan jihatlari bo'lishi tabiiy. Bu jarayon muttasil davom etib, tajriba va mahorat, texnik imkoniyatlar oshgan sari kamchiliklar ham bartaraf bo'la borishiga ishonamiz. Va, umid qilamizki, xayrli niyat bilan boshlayotgan ishimizdagi juz'iy kamchiliklarni aziz kitobxonlarimiz ma'zur tutadilar. Muhtaram adabiyotshunoslarimiz, adiblarimiz va adabiyot muallimlarimiz keyingi nashrlarni amalga oshirish jarayonida o'zlarining qimmatli maslahatlarini ayamaydilar, degan umiddamiz.

Yaratgan Alloh ishimizni xayrli, ajr-mukofotlarga loyiq, jonajon xalqimiz uchun manfaatli qilsin!

DERAZA ORTIDAGI SHAMOL

Ko'zgu oldida to'xtadim. Uni qizil zanglagan chiziqalar qoplagan – darz ketgan edi. Zanglarning tubi, yoriqlarning tubi ortida bir darbadar va daydi aylanib yurardi. Yoriqlar ortidagi hamma joyni tuman qoplagan. Derazadan xonaga shamol kirmoqda. Shamol tokcha labidagi shishalarni tebratadi. Deraza ortidagi shamolda anchadan beri yig'layotgan chaqaloq ovozi eshitdim. Tashqariga biror chaqaloqni tashlab ketishgan, deb o'yladim. Ovoz borgan sari kuchayar, quloqlarim ichida aylanardi. Boshimni qo'llarim orasiga oldim. Chakkalarimni siqdim. Butun tanam titray boshladi. Devorga suyandim. Boshimni egib, yerga o'tirdim. Shamol tingan paytda, yig'i ovozi ham to'xtardi. Xotirjam bo'ldim. Uxlagim kelardi. O'ylashni istamasdim. Kimdir meni kuzatar, qadamlarimni sanardi. Hatto nafaslarimni ham. Quruq sovuq badinga o'rmalab kirar va beixtiyor qaltirardim. Pardalar tarang tortilgan. Tunmi yoki kunduz – bilmayman. Uzoq vaqtdan beri zulmat ichra yashayapman. „Tush“ zulmatni suymaydi. Yomg'ir yog'yapti. Oynalar sinig'idan, derazalarning yoriqlaridan xonaga loyqa yomg'ir sizyapti. Shamol qo'lim bog'lamlaridan o'tib, jarohatim oralariga kiryapti. Nega zulmatdan zulmatning farqi bor?

Qabr ichidagi zulmatning bu xonadagi zulmatdan nima farqi bor? Bu xonadagi zulmatdan qabrda-
gi zulmatning farqi shuki, murdani qabr ichiga
qo'yayotganimda bir zulmatni ko'rib, qo'rqdim.
Shu zahoti murdani qabr ichiga tashlab yubor-
dim. Soyaning qovoqlari ortidagi zulmat go'r tu-
bidagidan farq qiladi. O'rnimdan turdim va borib
oshxonadagi stolga o'tirdim. Stolga boshimni qo'y-
dim. Chanqagan edim. Stoldagi stakanga tikildim.
Uning ichida Soyaning rasmi ivib ketgandi. Bo-
shimni ko'tardim. Muzlatkich eshigiga yopishtiril-
gan rasmga qaradim. Men, Tush va Soya. Bir-bi-
rimizning qo'llarimizni ushlab olganmiz. O'zining
aytishicha, bu yam-yashil joy jannat emish.

O'rnimdan turib, muzlatkich tomon yurdim,
birdan boshim aylanib ketdi. Atrofimda rasm ay-
lanardi – rasm atrofida esa men. Mashina temir-
yo'l soqchilarini urib yubordi. Soya uyquda. Tush
chinqirdi, boshim mashinaning old oynasiga
urildi. Qo'lim stakanga tegib ketdi; yerga tushib
chil-chil sindi. Mashina dara tubiga ketar va da-
raxtlarga urilardi. Oyoqlarim siniq shishalar us-
tida yurib borar, tovonlarim qonardi. Qaytib ke-
lib, Soyaga qaradim. Uning qovoqlari ortidagi tun
mashina ketib borayotgan tundan ham quyuqroq
edi. Quloqlaridan oqayotgan qon sariq ziraklari-
ni qizartirib yuborgan. Oshxona poliga yiqildim,
dara tubini og'ir sukunat egalladi. Oshxona poli
qip-qizil bo'ldi. Koshkiydi kimdir paydo bo'lib,
chakkamga miltiq tirasa! Yoki og'zimga trubasi-
ni qo'yib, baqirsa: „Jim bo'l, joyingdan qimirla-
ma! Bo'lmasa, tepkini bosaman!“ Qaniydi, kimdir
„To'xta!“ deb farmon bersa!

Bajarayotgan yoki qoʻl urgan ishlarim, qabul qilgan har bir qarorim vaziyatni battar qilayotganga oʻxshardi. Bu ishni har doim qilganman deb oʻylayman. Mana shuning uchun ham u bir haftadan soʻng uydan kasalxonaga ketdi. Balki, otasinikida – shahardadir?! Chunki bu shaharda hech kimimiz yoʻq edi. Hech nima demadi... Menga qaradi. Shunday qilib, aybdorman va aybdor edim deb oʻylayman. Soyaning xonasi yonida toʻxtadim. Eshikni ochdim, mis qoʻngʻiroq ovozi uy boʻylab yoyildi: jiring-jiring. Qoʻngʻiroq sadosi miyamga yugurdi. Ovoz shu qadar baland ediki, quloqlarimni qoʻllarim bilan yopishga majbur boʻldim. Boshimga ogʻriq kirdi.

Xona qop-qorongʻi edi. Yerdagi qoʻgʻirchoqni bosib oldim. Xonaga qoʻshiq ovozi yoyildi. „Hay“ (inglizcha „Hi“) qoʻshigʻi takrorlandi: ikki marta, uch marta. Jahlim chiqib ketdi. Chiroqni yoqdim. Oynada katta surat bor edi – Men, Tush va Soya. Bir yillik Soya. Dadamning aytishicha, biz – Men va Soya oʻsha kunni bayram qilgan ekanmiz. Bu kun va soniyalarni suratga muhrlashni istagan ekanmiz. Biz vaqt oʻtib, suratning oynadan joy olishini va qoʻllarimizdan tushib ketishini bilmagandik. Surat esa biz uchun Soya boʻlolmasdi.

Yana bola yigʻisini eshitdim. Derazaga yaqinlashdim. Chinor daraxtining shoxlariga, goh oʻngga aylanayotgan, goh chapga aylanayotgan va yomgʻirdan namiqqan asfaltga toʻkilayotgan barglarga tikildim. Sargʻaygan barglar u yer-bu yerga sochilgan. Roʻparadagi uyning oʻng tomonidagi chinor tagida bir qiz turibdi. Soyami? Paltosi binafsharang edi.

Ortimga qayrilib, tezlik bilan pastga yugurdim. Pillapoyaning ikki pog'onasini bittalab ko'chaga chiqdim. Biroq, u yo'q edi. Daraxtning tagida hech kim yo'q. Hatto ko'chada ham. Simyog'och chiroqlari yorug' edi. Nafaslarim bir lahzada yuzim atrofni bulutdek qoplar va zumda g'oyib bo'lar-dim. Yana boshim aylandi. Daraxt atrofida aylan-dim. Daraxt mening atrofimda aylandi. Soyaga qaradim, Tush sekin ko'zlarini ochdi. Barglarni bosganча ketdim. Tush Soyani ko'rib qichqirdi. Soyani qo'llarimga oldim-da, katta yo'l tomon ket-dim. Yo'lni tuman qoplagan, hech kim yo'q edi. Shundoqqina oyoqlarim yonida bir mashina tor-moz berdi. Haydovchi mashina oynasidan boshini chiqarib so'kindi-da, ketdi. Yo'l o'rtasiga tizzala-dim, osmonga qarab baqirdim: „Yordam!“ Mening o'rnimda men emas, boshqa bir odam ko'mak so'rab baqirmoqchi bo'lar, biroq ovozi chiqmasdi. Devorga suyandim. Quloqlarimda bola yig'isining tovushi aylanardi. Atrofimdagi odamlarning shov-qini xuddi asalari kabi vizillab, qulog'im ichiga o'rmalab kirardi. Hamma o'z ishiga shoshilardi.

Ko'zlarimni ochganimda simyog'ochdagi chi-roqlar nuri ko'zlarimga kirdi. Tong otdi. Soya-niing xonasidagi Tush hali tashqariga chiqmagan edi. Xonani og'ir sukunat qoplagan. Har qan-cha chaqirsam ham javob bo'lmadi. Mushtim bi-lan Soya uyining shisha eshigini urib sindirdim. Qo'lim shilindi. Keramikalarga qon oqdi. Singan shishalar ustiga qon oqdi. Tush uyning burchagi-da o'tirar, hatto qayrilib qaramasdi ham. Xonani Soyaniing kulgisi tutdi. Tush qo'l telefoniga qara-di. Yaqinroq borganim sari kulgi ovozi kuchayar-

di. U Soyaning uch yoshli tugʻilgan kuni bayrami videosini tomosha qilardi. Qoʻlimdagi qon oyoqlarimga oqa boshladi. Uning yelkalari silkinardi. Yaqinlashmadim. Hech narsa demadi. Men ham hech narsa demadim. Oʻsha yerda oʻtiraverdim. Soʻng devorga suyandim...

Mana, Tushning ketganiga ham oʻn kun boʻldi. Oʻn kun avval yana sigaret chekishni boshlagandim. Dastlabki kunlari uchta, keyin beshta, yettita. Undan keyingi kunlar bir qutidan chekdim. Shu lahzalarda faqat chekish haqida oʻylay boshladim. Kabinetni qancha aylandim – yoʻq. Hatto choʻntaklarimda bir dona boʻlsa ham sigaret topilmadi. Tush koʻrardim. Yaʼni tush koʻryapman, deb oʻyladim. Shunday qilib, qor bilan toʻla bir tekislikda toʻxtadim. Hamma joy qor bilan qoplangan. To ufqqa qadar oppoq.

Tizzamgacha qorga botgandim. Oʻng tomonda bir chinor daraxti. Qor shoxlarni kiyintirgan. Goho daraxt shoxlari qorlarni koʻtara olmaydi va ularni zamin uzra daraxt tagida turgan qizning oyoqlari ostiga sohib yuboradi. Roʻparamdagi quyoshning nurlari koʻzlarimga kirardi. Qoʻllarimni koʻzlarim ustida soyabon qildim. Koʻzlarimni qisib, daraxt tagida toʻxtagan qizga qaradim. Bu yerdan uning faqatgina paltosi koʻrinardi. Binafsharang palto kiygandi. Men daraxt tomon ketdim. Har qadam bosganimda tizzalarimgacha qorga botib ketardim. Qorga yuztuban yiqildim. Yuzim sovuqdan achishardi. Qor qoʻlimdagi jaro hat ichiga kirdi. Oʻrnimdan turib, roʻparamga – chinorning tagiga tikildim. U yerda turgan Soya qimirlamasdi. Qor ichidan oyoqlarimni chiqar-

dim va bu safar tezroq yugurdim. Achchiq sovuq ko'kragimga tegdi. Yetib kelganimda u yo'q edi. Daraxt tagida hech kim yo'q. Tevarak-atrof va butun yalanglikka qaradim: bu yerda qor bilan qoplangan tekislikdan bo'lak hech kim yo'q edi. Ko'z oldim qor va faqat qor. Hech bir iz yo'q. Tekislikni qarg'alar ovozi tutgan. Ovoz borgan sari shu qadar kuchayardiki, quloqlarimni qo'llarim bilan berkitishga majbur bo'ldim. Daraxt shoxlarida bir gala qarg'a o'tirardi. Shovqinning balandligidan uyg'onib ketdim.

Badanim terlab ketgan, holim yo'q, boshim aylanardi. Shamol derazani ochib tashlagandi. Shamolning har bir nafasi pardalarni silkitardi. To'xtadim. Bu yerdan faqat sershox chinor daraxtigina ko'rinib turardi. Tungi bosinqirashning bedorlikda bosinqirash bilan farqi bor. Bedorlikda bosinqirash qanchalik achchiq va azobli. „Bu uy endi seniki emas!“ Uyning devor va eshiklari shunday deb aytmoqda. Sigaret chekkim keldi. O'rnimdan turdim va tashqariga chiqdim. Simyog'ochlarning chiroqlari yorug'. Asfalt ho'l edi. Sigaret va yondirgich sotib oldim, paltomning cho'ntagiga soldim. Har lahzada cho'ntagimni ushlab ko'rardim. Havo sovuq edi, paltomning yoqasini ko'tarishga majbur bo'ldim. Va yana oyna oldida to'xtadim. Bu safar faqat uning yuzida mangu muhrlanib qolgan kumush ranglarni ko'rdim. Oshxonaga kirdim va muzlatkich eshigiga qistirilgan Soyaning rasmini uzib tashladim.

Soyaning xonasiga kirdim. Suratga tikildim. Soyasi tushib turgan Jannat. Jirkanib ketdim. Ko'z yoshlarimning sho'r tomchilari yashil daraxt-

ning yuziga yumaladi. Rangi yoyilib ketdi. Suratni ro'paramga – deraza ortiga qo'ydim. Qo'g'irchoqni buradim va stol ustiga joylashtirdim. Tovushi so-kin xonaga yoyildi. Turib, pechka yoniga bordim. Pechka shlangasini yechdim. Gaz klapanini ochdim. Derazadan quruq sovuq kirardi, uni yopdim. Ko'chaga ko'zim tushdi, Soya daraxt tagida turibdi.

Gaz hidi butun xonaga yoyildi. Sigaret xohladim. Sigaret va zajigalkani oldim. Sershox daraxtlarda bir gala qarg'a o'tirgan ekan, ularning ovozi lahza sayin kuchayardi. Chaqaloqning yig'i ovozi yanada ko'tarildi. Tashqariga kimdir chaqaloq tashlab ketganga o'xshardi. Men esa faqat va faqat sigaret chekishni istardim.

*Fors tilidan
Bashorat OTAJONOVA tarjimasi*

QARZ

Doimo quvnoq kayfiyatda yuradigan, yoqimtoy va qaddi-qomati kelishgan bir oshnam bor. Suhbati jonon bu yigit bilan uchrashgan har qanday kishining ko'ngli birdan yorishib ketadi. Xullas, negadir u bir necha oydan beri ko'rinmay qoldi. Nihoyat, bir kuni uni ko'chada uchratib qoldim. „Yo tavba, unga nima bo'lgan?“ – o'yladim o'zimcha. Uning hamma hasad qiladigan yoqimtoy-ligi-yu, kelishgan qaddi-qomati qani? U xuddi oyoqda turib mudrayotgan odamga o'xshab qolgan, qo'l tomirlari chollarnikidek bo'rtib, holdan toyganligidan tili og'zida zo'rg'a aylanar, qadamlarini bazo'r sudrab bosardi. Bo'yni esa qamishdek bo'lib qolibdi. „Nega u bunchalik o'zgarib ketibdi? Yo adashyapmanmi? Yo'g'-e, o'ziga o'xshaydi-ku!“

– Hoy, senga nima bo'ldi? – so'radim bezovtaligimni yashirmay.

U miq etmadi.

– Nima balo, og'ir xastalikka chalindingmi? – so'radim, u kasallik tufayli shunday ahvolda tushib qolganmikin, degan xayolda.

– Undan ham battar.

– Nima? Bezgakka chalindingmi?

– Yo'q. Undan ham battar.

– Ko'kyo'tal bo'ldingmi?

– Eh, qaniydi shunday bo'lganida...

– Bo'lmasa nega bunday ahvoldasan axir? Ni-ma, qamoqdan chiqib kelyapsanmi? Yo giyohvand bo'lib qoldingmi? Yo, Xudo ko'rsatmasin, me'da kasaliga yo'liqdingmi?

– Yo'q, oshna, undan ham battar. Men mashina sotib oldim!

Birdan yuragim orqasiga tortib ketdi. „Ko'rinib turibdi, bechora mashinasida kimnidir bosib ketgan! Ko'rinmay ketgan ikki-uch oy ichida u qamoqxonada o'tirgan!“

– Nahotki shunday bo'ldi! Odam urib yubor-dingmi? – dedim, xuddi uning fikrini ko'ziga qarab o'qib olayotgandek.

– Yo'q deyaqman-ku! – dedi u jahli chiqib.

– Bo'lmasa nega? Cho'zmay ayta qolsang-chi!

– Mashina sotib oldim, dedim-ku.

– Tabriklayman. Lekin, nega bunchalik ozib-to'zib ketding?

– Xasis odamning cho'ntagi oltita bo'lishini bi-lasanmi? – dedi u odatdagicha gapiga jumboq aralastirib. – Ko'rmayapsanmi, men yo'ldan tekin arqon topib olsa, uni bo'yniga soladigan odamga o'xshab turibman.

Men hech narsani tushunmadim. Baribir, uning bunday achinarli ahvolga tushish sababla-rini bilib olishga sabrim chidamasdi.

– Bundan ikki-uch oy avval, – gap boshladi u sigareta tutatarkan, – mening yashash tarzimga hatto har qanaqa boshliq ham hasad qilgan bo'lardi. Men xuddi kapalak misol baxtli va be-tashvish yashardim. Ertalab uyimdan chiqib, av-tobus bekatigacha piyoda borardim. Sigaretamni

tutatib, yo'l-yo'lakay kundalik rejalarimni pishitardim. Avtobus chiptasiga ikki kran to'lab, ishimga ravona bo'lardim. Avtobusda ko'pincha go'zal qizlar bilan yonma-yon o'tirib ketardim. Har bir bekatda kimlardir avtobusdan tushar, kimlardir chiqardi. Har kuni men yangi-yangi odamlarni ko'rar va taassurotlarim almashinib turganligidan behad sevinardim. Ishxonamga ana shunday kayfiyatda kirib borardim. Ishda ham xotirjamlik bilan barcha vazifalarimni benuqson bajarishga ulgurardim. Ba'zan kafelarga kirardim. Uyga qaytar vaqtim bo'lgach, taksiga o'tirardim. Mabodo ob-havo judayam yaxshi bo'lsa, uyimgacha shoshilmasdan piyoda yurib borardim. Yo'l-yo'lakay xotiramga kelgan go'zal she'rlarni o'qirdim yoki xayollarimga erk berib, qiziqarli sarguzashtlar to'qirdim. Shu tarzda uyimga yetib borganimni ham sezmay qolardim. O'rnimga cho'zilganimcha xohlasam kitob o'qir, xohlamasam kelajak rejalarimni tuzardim. Bularning hammasi bundan ikki-uch oy oldin uyimga notanish bir kishining kirib kelishi bilan boshlandi.

– Mashinang bormi? – so'radi u dabdurustdan.

– Yo'q, og'ayni, menga mashinaga yo'l bo'lsin. Hatto eshak sotib olishni ham istamayman, sen mashina deysan-a! – dedim.

– Nega istamaysan?

– Chunki pulim yo'q.

– Senga kreditga mashina olib berishga yordamlashishim mumkin. Firma direktori yaqin oshnam bo'ladi. Hatto ikki-uch ming tumanlik chegirma qila olaman. Nima deysan? Har holda mashina haydashni bilasanmi?

- Qo'limdan kelsa kerak.
- Haydovchilik guvohnomang bormi?
- Yo'q.
- Uni tezroq to'g'ri-la. Men esa mashinani hal qilaman.

O'sha kuni u meni xayollar ummoniga tashlab chiqib ketdi. „U rost gapiryapti“ – o'yladim o'zimcha. „Hammaning mashinasi bor. Men ham mashina minsam nima qilibdi! Boshqalardan qayerim kam?! Nima, qarigan-chirigan cholmanmi, kreditdan qo'rqsam? Yoki muddatli kreditni to'lashga qurbim yetmaydimi? Yetadi! Eng muhimi, mashinani ancha miqdordagi chegirma bilan olaman! Zo'r bo'ladi! Haydovchilik guvohnomasini to'g'rileyman-u, rulga o'tiraman!

- E oshna, yo'l bo'lsin?
- Jadrudga!
- Qayoqdan kelyapsan?
- Karajdan!
- Bolalar, ketdik, Xan daryosiga cho'milib kelamiz!
- Yo'q, yaxshisi Devamandga borib vaqtichog'liq qilamiz!

Narsalarni mashinaga solamiz-u, xohlagan tomonimizga uchamiz! Axir, umr deganlari judayam qisqa. Haftada to'rt kun avtobusda chayqalib yurish, shuyam gapmi?!“

Qisqasi, miyamni mashina sotib olish-u kelajak, zavqli hayot haqidagi xayollar egallab oldi. O'n kun ichida haydovchilik guvohnomasini qo'lga kiritdim. Birinchi to'lov uchun jamg'armamdagi bor pulim – besh ming tumanni to'ladim. Shunday qilib, chegirmadan tashqari yana ikki ming

tuman to'lashim lozim edi. Kredit muddati o'ttiz oy bo'lib, har oyda olti yuz tuman badal to'lab turishimgina qolgandi.

Mashina qo'lga tegishi bilanoq rulga o'tirdim. Birinchi kuniyoq bakka yigirma to'rt tumanlik yonilg'i quyib, Tehronning boyonlar yashaydigan hashamatli mavzesi ko'chalarini sayr-u tomosha qildim. Kechqurun mashinamni minib kinoteatrga bordim. Mashina qo'yishga joy qidirib qanchalar ovora bo'lganligimni aytmay qo'ya qolay. Film boshlandi. Biroq, fikr-u xayolim mashinada. „G'ildiraklar qalpoqlarini o'g'irlab ketishmasmikan? Old oyna tozalagichlarini shilib ketishsa-chi? Eshiklarni qulflashni unutmadimmikan? Xudo ko'rsatmasin, portfelimni qoqib ketishsa-ya! Agar birorta avtomobil mashinamni turtib qochib ket-sa, kimga murojaat qilishim kerak? Keyin ta'mirlash uchun qancha olisharkan?..“

Qisqasi, bu xayollar bilan, kino qahramoni bo'lgan yigit qachon ekranda paydo bo'lganini, qahramon qiz bilan o'rtalarida nima voqealar sodir bo'lganini, keyin kichkina go'dakcha qayerdan paydo bo'lganligini yaxshi tushunmadim.

Nihoyat film tugagach, hammadan oldin joyimdan sakrab turib, mashinam tomon otildim. Xayriyat, g'ildiraklarning qalpoqlari, oyna tozalagichlar joyida, eshiklar qulflangan, portfelim ham omon ekan! Biroq, old oynaga mashinamni ruxsat etilmagan joyga qo'yganligim uchun alvon rangdagi jarima bildirishnomasi yopishtirib qo'yishibdi.

O'sha tun to xo'rozlar qichqirguncha mashinam va jarima puli haqida o'ylab, uxlamay chiqdim.

Ertasi kuni bir tanishim bilan ovqatlanish uchun kafega kirdik. Mashinamni kirish eshigi oldida qoldirdim. Xuddi o'tgan safar kinodagidek nimalar haqida suhbatlashganimizni, nimalar yeb-ichganimizni sezmadim. Tashqariga chiqqanimizda g'ildiraklarning uchta qalpog'ini shilib ketishganini, to'rtinchisini yechishga ulgurishmay, bir o'zini yetim qoldirishganini ko'rdim. Qorovulga pul to'lab mashinamga o'tirdim. Dastlab g'ildirak qalpoqlarisiz mashina yurmaydigandek tuyuldi. Bilsam, ularsiz ham mashina haydasa bo'larkan. To'rtinchi g'ildirak qalpog'ini yechib, uyimga jo'nadim. Kechasi g'ildirak qalpoqlari va kechagi jarima haqida alg'ov-dalg'ov tushlar ko'rib chiqdim. Ertalab turib oynaga qarab o'zimni o'zim tanimay qoldim. Kirtaygan ko'zlarim ostida xaltachalar paydo bo'lgan, kaftdek basharamda faqat burnim so'ppayib turibdi.

Navbatdagi uch-to'rt kun, Xudoga shukrki, betashvish o'tdi. Biroq, yettinchi yo sakkizinchi kuni mashinamni haydovchilar tili bilan aytganda ulkan bir yuk mashinasi „yalab“ o'tib ketdi. Shunday „yaladi“ki, orqa qanoti butunlay, oldingisining yarmi pachaqlanib ketdi. Yuk mashinasining haydovchisi bilan g'ijillashib turganimizda avtoinspektor paydo bo'lib, bu hodsada har ikkalamiz ham aybdor ekanligimizni, shu sababli bir-birimizga yuz ellik tumandan tovon to'lashimiz lozimligini tushuntirdi. Xullas, yuk mashinasining haydovchisi bilan kechirim so'rashib, yo'limizga tarqalishdik. Mashinam hali ta'mirdan chiqmay yotgan paytda birinchi olti yuz tumanni to'lashimga to'g'ri keldi. Ming

Abdulla Qodiriy nomidagi

viloyat AKM

INV No 2023/23-87

mashaqqatlar bilan qarzga pul topib, to'lovni o'z vaqtida amalga oshirdim.

Ta'mirdan chiqqach, bir kun o'tmasdanoq mashinamning old oynasini, portfelimni, tranzistorimni o'g'irlab ketishdi.

Yonilg'iga sarflagan pullarim-chi! Har kuni ertalab yigirma tumanga benzin sotib olaman, kechqurunga kelib bak bo'shab qoladi. Ish tuga-gach, to'rt-besh tanishlarim, albatta, meni kutib turgan bo'lishadi. Ularni shaharning turli taraf-laridagi uylariga eltib qo'yishim kerak. Shunday qilmay ko'ray-chi, darrov „Tumshug'ing ko'tarilib qolibdimi!“ deb uyaltirishadi. Aytsam ishonmay-san, uchalasi ham xafa bo'lishib, men bilan gap-lashmay qo'yishgan.

O'tgan juma kuni Karajdan qaytayotib rul ty-a-galari o'rnidan chiqib ketib, mashina bilan jarga qulab ketishimizga sal qoldi. Omadimiz bor ekan, tirik qoldik.

Kreditning ikkinchi to'lovidan qutulgan kunla-rim mashinaning motori tutaydigan bo'lib qoldi. O'sha kunlar amakimning tog'asi olamdan o'tib, uning jasadini muqaddas Qum shahriga olib bo-rib, janoza o'qitishga to'g'ri keldi. Bir amallab Qumga ham yetib oldik. To'satdan amakimning qizini mazasi qochib qoldi. Uni doktorga ko'rsa-tish uchun kechasi yana Tehronga qaytishga majbur bo'ldik. Yo'lda uyqusiradim, shekilli, taso-difan bir folksvagenni turtib yuborib, ellik tuman jarima to'lashga majbur bo'ldim...

Oshnamning javrashlari shu darajaga yetdiki, endi uning gaplaridan biror so'zni tushunmayot-ganimni his qildim. Uning har bir jumlasidan

soʻng ellik grammdan vaznim kamayib ketayotganligini sezdim. U xuddi ignasi bir chiziqqa tushib qolgan patefon plastinkasi singari hamon qayerda gʻildirak shinasi yorilgani-yu, qachon amortizatori singanini, qanday vaziyatlarda jarma toʻlagani-yu, qanday qilib mashinasi chiroqlarini oʻgʻirlatgani haqida tinimsiz javrardi. Xuddi qoʻrqinchli tush koʻrayotgandek edim. Nihoyat, uni tinglashga majolim qolmay, gapini boʻldim:

– Hozir qayoqqa ketyapsan?

– Bilasanmi, mashinamni yana taʼmirmga topshirdim. Endi nima boʻlsayam qarzga uch yuz tuman pul topishim kerak. Darvoqe, oʻzing mushkulimni oson qila olmaysanmi?..

*Rus tilidan
Abdumurod KOʻCHIBOYEV tarjimasi*

IKKINCHI HAYOT

Quyosh nurlari janob Parmarning qalin darpardalarini yorib o'tib, xonaga yorug'lik bag'ishladi. Qariya esa yonboshiga ag'darildi va sukunatga quloq tutdi. Shimla yaqinidagi bu uy juda osuda; hoynahoy nabiralari allaqachon maktabga jo'nashgan bo'lsa kerak. Kun esa har galgidek bugunning o'ta uzoq va dilxun o'tishidan darak berardi. Qariya o'rnidan turib, gazetasini qo'liga olarkan, kun rejasini tuzmadi, chunki qiladigan ishning o'zi yo'q edi...

„G'irt yolg'izman!“ o'yladi qariya deraza osha yuksak tog'larga qarab qo'yarkan. Olinmagan soqollari hamda g'amgin ko'zlari uning naqadar tushkunlikka tushib qolganidan darak berardi. Tunov kuni joyida yotganida narigi xonadan kelining gapirayotganini eshitib qoldi:

– Otamning hech nima bilan ishi yo'q, biror narsaga qiziqay demaydi. Nuqul xonasida ko'milib o'tirgani-o'tirgan. Hatto dasturxonga taklif qil-sam ham indamaydi.

Qariya bu gaplarni tinglagach, pichirlab qo'ydi: „Axir, ilgari unday emasdim. Onalaring tirikligida mutlaqo bunday emasdim...”

Tog' cho'qqilaridan qor ko'chishi shundoqqina uyga eshilib turardi: gum-gum; bu yoz kelishi-

dan darak. Birdan qariyaning yuragida tog'ga chiqish istagi tug'ildi. Nima qilibdi, qushlar unga sherik bo'ladi, qorli cho'qqilar bilan sirlashadi.

Ertasiga janob Parmar oilasiga tog'ga chiqish niyatini bildirdi. Kechki ovqat mahali nabiralari ham birga boramiz, deb turib olishdi, bobo ular bilan yakshanba kuni tog'ga chiqishga so'z berdi.

Yakshanba kuni ular barvaqt uyg'onishdi. Yarim soatda tayyor bo'lishib, tog'ga olib chiqadigan bexatar so'qmoq bo'ylab keta boshlashdi. Shu atrofda sayr qilayotgan bir ayolning xonish qilgani ni eshitgan sayohatchilar biroz to'xtashdi. Qariya unga yaqinlashib, birrovga suhbatlashgan bo'ldi.

– Yoshingiz nechada, xonim?

– Oltmish yettida, – ayol javob berdi. Uning sochlari kalta kesilgan, yuzi cho'zinchoq, ko'zlari esa charaqlab turardi.

U qariyadan ikki yosh kichik ekan.

– Ancha yosh ko'rinarkansiz, – deb qo'ydi janob Parmar.

Ayol jilmayib qo'ydi.

Qaytishda ular ayolni yana uchratishdi. U bir to'da keksalar qurshovida, guruh bo'lib sayohatga chiqishibdi. Bilishicha, ayolning ismi Vidya ekan.

– Bular nabiralaringizmi? – so'radi Vidya yo'l-yo'lakay.

Shundan so'ng janob Parmar ham har tong uyg'onib, yangi do'stlari bilan tog'ga chiqishni odat qildi. Yengil badantarbiyadan so'ng esa uyga qaytib nabiralarni maktabga kuzatardi. U deyarli har kuni Vidyani uchratardi, ular bir-birlari bilan inoqlashib ketishdi. Bilishicha, ayol beva ekan, qizi va kuyovi bilan birga yasharkan. Uning oilasi-

da ham o'ziniki kabi muammolari borligini sezgan qariya, ayolning kayfiyatini ko'tarishga urinardi.

– Ular kechasi bilan televizor ko'rib, uyqumni buzishsa-da, bolalarimga bir nima deymayman. Men birov bilan gaplashgim kelgan payt esa ular o'z ishlari bilan mashg'ul bo'ladilar. Go'yo o'zimni ortiqchadek sezaman. Hatto o'zim uchun biroz pul so'rashga ham iymanam, – tan oldi bir kuni ayol. – To'g'ri, qizim va kuyovim yomon emas, lekin baribir ortiqchaligimni bilaman. Odamlar menga shafqat bilan nazar tashlashlarini istamayman.

O'sha suhbatdan so'ng ertasiga yomg'irli kunlar boshlandi. Tinimsiz yog'ayotgan tomchilar hech tinay demasdi. Qariya sheriklarini ancha payt ko'rolmadi. Janob Parmar derazadan tog'ga tikilganча kun o'tkazardi. Bir kuni ularning eshiklari taqilladi. „Nahotki Vidya bo'lsa“, degan o'ydан quvongan qariya pastki qavatga tushdi. Eshikni ochishi bilan esa jilmayib turgan o'sha qadrdoniga ko'zi tushdi.

– Bilasizmi, – gap boshladi ayol, – biz tomonda yomg'ir yog'mayotgandi, shu yerdan o'tayotganimda quyib yubordi. Shu sababli uyingizdan qo'nim topishga qaror qildim.

Janob Parmarning oyog'i uvushib turganiga qaramay, ayolni tushlikka qolishga ko'ndirdi. Birgalikda ovqat tayyorlashdi. Qariya birinchi marta hafsala bilan taomga tutindi. Ketayotib Vidya uni ham o'z uyiga taklif etdi.

Shunday qilib, ular haftada ikki marta birga tushlik qilishni odat qilishdi. Albatta, qariya bu haqida oilasidagilariga aytdi. Biroq bu narsa ularni qiziqtirmadi.

– Bugun otamizning „sevgani“ yana kelibdi-da, – deb qo‘yardi ba‘zan kelini o‘g‘liga.

– Qayerdan bilding?

– Idishlar o‘z joyiga qo‘yilmagan.

Er-xotin rosa kulishdi, Parmar ham jilmayib qo‘ydi.

– Xo‘sh, yangi onamizni qachon olib kelasiz? – davom etardi kelini kulgancha.

Biroq bunday gaplarga janob Parmar ahamiyat bermasdi. Axir, yoshi yetmishdan o‘tgan bo‘lsa, yana uylanishga balo bormi? Biroq u har gal tushlikdan so‘ng ayol bilan xayrlasharkan, ko‘ngli huvullab qolardi. Bir kuni tushlik navbati Vidya-ga kelganda, u uyiga chaqirmadi. Buning sababini bilmagan qariya esa xonasiga yana biqinib oldi.

Xullas, yomg‘ir mavsumi tugagach, quyosh hamma yoqni yorita boshladi. Qariyaning qalbiga nur kirib, ayolga qo‘ng‘iroq qilishga qaror qildi.

– Hamma qariyalar yig‘ilib tog‘ga ketyapmiz, – aldadi Parmar, – siz ham bizga qo‘shilasizmi?

Ayol biroz o‘ylandi va roziligini bildirdi. Qariya xursand bo‘lgancha, soqolini qirdi. Ko‘zguna qarab o‘zidan ko‘ngli to‘ldi-da, uchrashuvga oshiqdi.

Ular salomlashishgach, yo‘l bo‘ylab jim keta boshladilar. Birdan Vidya sirpanib ketayozdi.

– Ehtiyot bo‘ling! – qariya uni suyadi. – Manovi hassani ushlab oling.

Parmar hassasini unga tutqazib qo‘yib, o‘zining beli og‘riy boshlaganini sezdi.

– Qaribman, – dedi sekin. – Hamrohing bo‘lmasa, bu cho‘qqiga yetolmas ekansan.

– Mening qizim ham shu gapni aytdi: biz keksaydik... – dedi Vidya ham.

– Bilasizmi, Vidya... – qariya gapini topolmay qoldi.

– Qizim shunday degandan so‘ng, – ayol uning holatini tushundi, – ikkimiz haqimizda ko‘p o‘yladim. Shuning uchun sizni tushlikka chaqirmadim. O‘ylab olishim lozim edi.

– Ular nima desa desin, Vidya. Kel, keksalikda bir-birimizga suyanchiq bo‘laylik, birga qadam tashlaylik... Axir, qancha umrimiz qoldi o‘zi?

Qariya ko‘p gaplarni aytmoqchi edi, biroq tiliga kelmadi.

– Men tushunyapman. Lekin... odamlar nima deydi?

– Nima ham deyishardi odamlar? O‘zimiz haqimizda o‘zimiz qayg‘urmasak, hech kim o‘ylamaydi bizni. Men anchadan beri nafaqa pulimni yig‘aman. O‘shanga Solan yaqinidan bir uyni ikkimiz uchun mo‘ljallab qo‘ydim, birgalikda umrbod yashashimiz uchun...

– Lekin qizim va kuyovimning yuziga qanday qarayman? Necha yildan beri bevalik nomimni saqlab kelaman, endi shu yoshga yetganda...

Ular ko‘p bahslashishdi. Oxiri Vidya so‘nggi gapni aytdi:

– Bu yog‘i Xudoga ayon, taqdirimizni qo‘shgan bo‘lsa...

Ular yana sayr qilishdi. Ora-sira „tolib qolmadingmi?“ deb so‘rab qo‘yishardi. So‘ng shafaq uzra bir-biriga suyanganicha, ko‘ngillarida uyg‘ongan baxtiyorlik hissini tuydilar. Quyosh ham ularga saodat tilab bosh egayotganga o‘xshardi...

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

„MENI QO‘LLARINGDA KO‘TARIB OL“

O‘sha kuni uyga borsam, rafiqam dasturxon tuzagancha meni kutib o‘tirgan ekan. Qo‘llaridan tutib gap boshladim:

– Senga bir gapni aytishim kerak.

U jimgina yonimda o‘tirib quloq tutdi. Men uning ko‘zlarida dard sharpasini sezdim. Keyin bu gapni unga qanday aytaman, deya o‘ylab qoldim. Lekin aytmasam ham bo‘lmasdi. Gap shundaki, men u bilan ajrashmoqchi edim. Aytmasam ham u tushundi. Gaplarimni tinglab, bir tuki ham qilt etmadi, so‘ngra sekin so‘radi:

– Nega?

Men o‘zimni eshitmaganga soldim. Indamaganim uchun u ranjidi. Keyin ichidagi bor alam bilan hayqirdi:

– Erkakning ishi emas bu!

O‘sha kuni biz gaplashmadik. U o‘ylardi, bilan, oilamizga nima bo‘ldi, nega barchasi bunday tugadi, deya ich-etini kemiryapti. Lekin men bu savolga javob berolmasdim. Dyu ismli qizni sevib qolgan, faqat unga talpinardim. Xotinimni esa ortiq sevmay qo‘ygandim. Faqat rahmim keldi, xolos.

O‘zimni aybdor sezganim uchun, ajrashish qog‘ozida unga uyimizni, mashinamizni, ishimdagi

mablag'imning o'ttiz foizini qoldirishimni aytdim. U qog'ozni ko'zdan kechirdi-da, yirtib tashladi. Menga o'n yil hayotini bag'ishlagan ayol birdan boshqa insonga aylanib qolgandi. Men uning o'tgan umriga, mehnatiga achinsam-da, gapimdan qaytmasdim: Dyuni juda sevardim...

Nihoyat, xotinim ko'z oldimda ho'ngrab yig'lab yubordi... xuddi kutganimdek. U bolalar alami kelib yig'lagandek to'yib yig'lardi. Bir necha haftadan beri ajralish haqida o'ylab kelayotganimning azobli nuqtasi edi bu.

Ertasi kuni uyga juda kech qaytdim. Xotinim stolda o'tirgancha, nimalarnidir yozish bilan band edi. Kechki ovqatni yemagan bo'lsam-da, to'g'ri yotoqqa kirdim va tezda uxlab qoldim. Chunki bugun Dyu bilan ko'rishib, rosa sayr qilgan va toliqqandim. Tunda uyg'onganimda xotinim hali ham stolda o'sha alfozda o'tirardi. Unga e'tibor bermagandek bo'lib, yana uyquga ketdim.

Ertalab unga ajrashish qoidalarini tushuntirdim: u mendan hech narsa olishni istamadi, biroq ajrashish uchun bir oy muhlat so'radi. U mana shu bir oy ichida hech nima bo'lmagandek odatiy hayot kechirishimizni taklif qildi. Uni darrov tushundim: shu oy o'g'limizning imtihonlari bor edi, biz tufayli xayoli bo'linishini ayolim istamasdi. Taklif menga ma'qul keldi. Biroq uning boshqa talablari ham bor ekan. U meni to'y kechamiz uyimizga qanday ko'tarib olib kirganimni qayta ko'rsatib berishimni so'radi. Men bir oy ichida har kuni shu ishni takrorlashim lozim ekan. Bu mushkul bo'lmasa-da, men uni telba bo'layozdi, deb o'ylardim.

Birga o'tadigan so'nggi kunlarimizdan u rozi bo'lishi uchun, uning bu tentakona taklifini qabul qildim. Dyuga esa xotinim bizdan hech nima ta'ma qilmasligi, hatto igna ham olib ketmasligini aytdim. U bo'lsa rosa kuldi va bu ahmoqlik ekanligini ta'kidladi.

Xullas, uni birinchi kuni ko'tarib uyga olib kirganimda, ikkimiz ham beso'naqay ko'rindik. O'g'limiz esa bizni chapak chalib qarshiladi:

– Dadam oyimni ko'tarib oldi!

Bu so'z mening qalbimni tirnadi. Yotoqxonada, mehmonxonada bo'ylab uni ko'tarib borarkanman, chamasi, o'n metrlar u qo'llarimda bo'ldi. Xotinim ko'zlarini yumib olgancha shivirladi:

– Ajrashishimiz haqida o'g'limizga aytma.

Men boshimni qimirlatib „xo'p“ dedim, negadir kayfiyatim tushib ketdi. Nihoyat, uni eshik yonida pastga tushirdim. U tashqariga – ishga borish uchun bekat tomon ketdi. Men esa mashinamni haydab ofisga yo'l oldim.

Ikkinchi kuni esa uni ancha yengil ko'tardim. U yelkamga boshini qo'yib oldi. Undan kelayotgan iforni beixtiyor esladim. Oxirgi marta qachon unga tikilib qaragandim, deb eslashga urindim. U endi yosh qizcha emas. Yuziga bilinar-bilinmas ajin tushgan, sochlari ham rangini yo'qotayozgandi. Turmushimiz undan mana shu go'zalligini tortib olgandi. Bir necha soniya, xotinim uchun nima qilsam bo'ladi, deya o'yladim.

To'rtinchi kuni uni qo'llarimga olganimda qalbimda unga qandaydir yaqinlik sezdim. U menga o'n yilini bag'ishlagan ayol edi. Keyingi kunlarda esa bu iliqlik kuchaya bordi. Albatta, Dyuga bu

haqda aytmadim. Kun o'tgan sari uni qushdek yengil ko'tarardim. Menimcha, kuchimga kuch qo'shildirdi.

Bir kuni tongda xotinim menga nima kiyishimni tanlab berayotgandi. Bir nechtasini qo'liga olib ko'rdi-yu, lekin didiga o'tirmadi. Chunki kiyimlarim kichik bichimda edi. Demak, semiribman. Unga boqdim: cho'pdek ozib ketibdi. Inson qayg'udan semirmaydi... ozadi. Uni nega bunchalik osongina ko'tarayotganimning sababini tushundim: ichi qayg'udan bo'm-bo'sh bo'lib qolibdi. Men birdan uning yuzini qo'llarim orasiga olib, o'zimga qaratdim. Shu payt o'g'lim kirib qolib, dedi:

– Dada, oyimni ko'taradigan vaqtingiz bo'ldi.

O'g'lim bu holatga juda o'rganib qolgan ekan, hatto hayotining bir qismiga aylanib qolibdi. Xotinim „Dadangni quchoqla“, deb o'g'limni yonimizga chorladi. Men yuzimni yashirdim, chunki hozirgi daqiqalarda tavakkal qaror chiqaradigan odam bo'lganimdan afsusda edim. So'ng ayolimni ko'tarib, yotoqxonadan chiqdim... undan mehmonxonaga, so'ng eshik yoniga yetdik. To'yimizdagi kabi baxtli sezardim o'zimni.

...Bir oy muhlatning so'nggi kuni keldi. Men uni ko'tarib eshik yoniga bordim va birdan to'xtab qoldim. Hayotimiz o'zgargandek tuyulardi. Darhol mashinaga o'tirib, ofisga yo'l oldim. Mashinani qulflashni ham unutib, ishxonamga shoshdim. U yerda Dyu o'tirgan ekan.

– Kechir, Dyu... biroq men ajrasha olmayman.

U menga qovog'ini solib qaradi. Keyin o'shqira ketdi.

– Bir so‘zlimisan o‘zi? – baqirdi u.

– Kechir, men ajrashishni istamayman. Menimcha, biz bir-birimizga yetarli e‘tibor qaratmaganimiz uchun sevgimiz jar yoqasiga borib qolgan. Bu degani, sevgimiz o‘ldi, deganimas. Faqatgina kulni titib undan cho‘g‘ izlash va uni alangalatib turish kerak ekan. Endi tushundim! Uni har kuni qo‘llarimda ko‘tarib olganimda, o‘sha, uni sevgan paytlarimga qaytgandek bo‘lardim. Aslida, uni doim qo‘llarimda ko‘tarib yurishim lozim ekan.

Dyu endi uyqudan uyg‘ongandek menga hayratlanib boqardi. Keyin yuzimga tarsaki tushirdi va eshikni taraqlatib yopib chiqib ketdi. Men ham asta zinalardan pastga tushdim va mashinamga o‘tirdim. Gul do‘koniga yaqinlashganimda to‘xtadim va guldasta xarid qildim. Gulchi qiz konvertchaga nima deb yozishimni so‘radi. Men aytdim: „*Seni umrimning oxirigacha qo‘llarimda ko‘tarib yuraman... to keksaygunimcha*“.

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

BAXT KELTIRGAN SHABNAM

Men uni birinchi marta Mumbaydagi sohil bo'yida uchratgandim. U qumdan saroy yoki shunga o'xshash nimadir yasash bilan ovora, ko'zlari esa dengizga boqib chaqnardi.

– Salom, – u birinchi bo'lib gap boshladi.

Men boshimni irg'ab javob qaytargan bo'ldim. Kayfiyatim yo'qligi uchun jilmayib qo'yishga ham yaramadim.

– Men qurish bilan juda bandman, – davom etdi u.

– Ko'rib turibman. Nima bu? – so'radim e'tiborsizlik bilan.

– Eh, bilmasam. Shunchaki qumni juda yaxshi ko'raman.

„Bu yaxshi“, o'yladim men va qumda sirpanib uning shippagini o'ynay boshladim.

– Bu tomchi-yu shabnamlardan qurilgan uy! Qarang, u qaldirg'ochning uyasiga o'xshaydi, – dedi qizcha quvonib.

– Nima deding, tomchi...

– Ha, bu baxt shabnami. Onamning aytishi-cha, shabnamlar o'zida baxt olib yurar va uni bizga ulashar ekan.

„Alvido, baxt!“ – pichirladim o'zimga o'zim. – „Assalom, qayg'u!“

Yo'limda davom eta boshladim. Mening asablarim buzilgandi, chunki u qizning hayoti to'la-to'kis, hech qanday dardi yo'q edi.

– Ismingiz nima? – u meni to'xtatdi.

– Prabxa. Mening ismim Prabxa Ativl.

– Meniki esa Nutan. Yoshim oltida.

– Xursandman, Nutan.

U kulib yubordi.

– Sen quvnoq ekansan, – dedim men ham jilmayib. So'ng bu yerdan ketdim. Ketgunimcha uning hayotbaxsh kulgisi meni ta'qib etib bordi.

– Yana keling, Prabxaji, – dedi u ortimdan. – Baxtli kunlarimizni davom ettiramiz.

Kunlar va haftalar bir-biriga egizakdek o'tib borardi. Otamning azoblari-yu onamning dard chekishlari bunga hamohang bo'lardi. Quyoshli tonglarning birida men dengiz burguti qurib ketgan, shudring tomchilarini eslatuvchi uyani ko'rib qoldim. „Men darhol sohilga borishim lozim“, – deya dengizga tomon shoshildim.

Dengiz bo'yida uni kuta boshladim. Uzoqdan ko'rinishi bilan negadir g'alati bo'lib ketdim.

– Salom, Prabxaji, – gap boshladi u. – Men bilan o'ynagingiz keldimi?

– O'ynashimni istaysanmi? – dedim qandaydir alam bilan.

– O'zingiz bilasiz, ayta qoling.

– Yolg'izlik o'yiniga nima deysan? – davom etdim istehzoli kulib.

Biroq Nutan gapimdan kulib yubordi:

– Bu o'yinni bilmas ekanman.

– Unda yur, shunchaki sayr qilamiz, – dedim uning yuzidagi samimiylikni ko'rib.

– Qayerda yashaysan? – soʻradim undan.

– Shu atrofda, – u nariroqdagi uylarni koʻrsatdi. Yoʻl boʻylab faqat Nutan gapirib ketdi, mening xayolim esa boshqa yerlarda kezardi. Biz Nutanning uyiga yetgach, u bugun kunni juda maroqli oʻtkazganini aytdi. Qiziq, oʻshanda birinchi marta unga qarab chin qalbimdan kulib qoʻydim.

Oradan uch haftalar oʻtgach, biz yana sohilda uchrashdik. Mening hatto Nutan bilan salomlashishga ham xohishim yoʻq edi.

– Bugun mendan xafa boʻlma, – dedim men. – Yolgʻiz qolmoqchiman.

Nutanning ichidan dardli xoʻrsiniq eshitildi:

– Nega unday deysiz?

Mening jahlim chiqib, unga oʻshqirdim:

– Chunki mening onam oʻldi!

Ichimda esa „Nega bu gapni unga aytyapman?“ deb oʻyladim.

– Oh, – dedi Nutan. – Unda baxtsiz kun boʻlibdi-da...

– Ha, kecha ham, undan oldingi kun ham, umuman, har kunim baxtsiz... endi ket.

– Ogʻridimi?

– Nima?

– Joni ogʻridimi? Onangiz oʻlayotganida...

– Ogʻrimay boʻladimi? – men bazoʻr shivirladim.

Bir oylardan soʻng men yana sohilda hozir boʻldim. Biroq Nutan negadir koʻrinmasdi. Oʻzimni aybdor sezib, qizchani sogʻinayotganimni angladim. Nutanni izlab, uning uyiga yoʻl oldim. Eshikni koʻzlari shishgan bir yosh ayol ochdi.

– Salom. Mening ismim Prabxa. Qizingiz bugun sohilga kelmadi, uyda boʻlsa kerak?

– Oh, Prابخaji, sizmisiz? Uyga kira qoling... Nutan siz haqingizda juda ko'p gapirgandi. Agar u sizni bezor qilib yuborgan bo'lsa, iltimos, kechiring.

– Unchalik emas, u juda quvnoq qiz ekan. Hozir qayerda?

Ayol xo'rsinib gap boshladi:

– Nutan o'tgan hafta vafot etdi. U oqqon dardi bilan ko'p kurashdi, sizga bu haqda aytmaganmide?

Men zo'rg'a stolga suyanib, o'zimni tutishga harakat qildim.

– U sohilni juda sevardi, – davom etdi ayol. – Shuning uchun u yerga borishiga to'sqinlik qilmasdim. Sohilda u dardini unutardi, qo'ldan hamma ish kelishiga ishonardi. Baxtli kunlarining maskani edi u yer. Biroq so'nggi kunlarda ahvoli og'irlashib qoldi... – ayolning ovozi titradi. – Sizga bir narsani berib qo'yishimni tayinlagandi. Biroz kutib turolasizmi, olib chiqay...

Mening esa boshim gangib qolgan, quloqlarimga ishonmas, hamma eshitganlarim tushga o'xshardi. Bu bechora ayolni esa nima deb ovutishni bilmasdim.

Ayol menga konvert tutqazdi, uning ustiga qing'ir-qiyshiq harflar bilan „Prابخajiga“ deb yozilgandi. Ichini ochdim. Bu bo'yoq bilan bolalarcha chizilgan surat edi. Unda sap-sariq keng sohil, ko'm-ko'k dengiz, oq-qora qushlar tasvirlangan, ostiga esa „*Sizga shabnamlar baxt olib kelsin!*..“ deb yozilgandi. Ko'zlarim yoshga to'ldi, yuragim anglab bo'lmas tuyg'ular iskanjasida qoldi. Ayolning qo'llaridan tutdim:

– Meni kechiring, kechiring!..

Surat hozirgacha men bilan birga, uni ishxonamga osib qo‘yganman. Bu beshtagina so‘z, mana necha yildirki, meni baxtsizlikdan asrab kelmoqda. Bugun men Nutan ikkimiz orzu qilgan narsaga erishdim: uning shabnamlari menga chindan ham Baxt ato etdi.

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

YARATGANNING YERDAGI FARISHTASI

Ishdan qaytayotgandim. Bir payt ko'cha chetida turgan qo'lidagi fleytasini sotishga urinayotgan bir bolakayga ko'zim tushdi. U o'tgan-ketganlarga yalingan, buyumini xarid qilishlarini so'rar, ammo shoshqaloq odamlar unga e'tibor ham bermasdilar. Bolakay yig'lardi... Rahmim kelib, unga biroz pul tutqazdim. Ammo u keskin rad etdi.

– Yo'q, xola, men tilanchi emasman. Mana shu... fleytamni sotib oling, menga pul juda zarur, iltimos!..

Menga fleytaning keragi yo'q edi. Buni unga tushuntirdim va pulni olaverishini aytdim. Bolakay baribir ko'nmedi.

– Ololmayman, uyimdakilarga halol pul berishni istayman. Bisotimda shugina fleytam bor...

Uyga keldim. Erimga bu noxush voqeani gapirib berdim.

– Xudoning o'zi unga ko'mak bersin! – qo'shib qo'ydim gapimning so'ngida.

Bir chetda o'g'lim gaplarimni eshitib turgan ekan. U yugurib huzurimga keldi va so'roqqa tutdi:

– Oyijon, Xudo qayerda? U odamlarga qanday yordam berishi mumkin? Mening uy vazifalarimni tayyorlashga ham ko'maklasharmikin?

– Xudo Ko'kda yashaydi, o'g'lim. U tepadan turib odamlarni kuzatadi va muhtoj kimsalarga yordam qo'lini cho'zadi. Uning qudrati cheksiz. Ammo sening uy vazifangga yordam berolmaydi. Chunki bu sening yumushing, tushundingmi, bolaginam?

– Odamlarga tepadan turib qanday yordam beradi unda? Yerga tushib qarashsa, bo'lmaydimi?

– Xudo birorta bandasi orqali o'sha g'arib insonga ko'mak ko'rsatadi. Xudodan yordam so'rasak, kimdir yoki nimadir orqali so'ragan narsamiz, albatta, yetib keladi.

– Unda nega anovi bolaga Xudo yordamchi yubormadi? Balki, Xudo sizni yordamchi qilib yuborgandir...

Bu gapni eshitib qizarib ketdim. Tuni bilan uxlolmadim. Ertaga, albatta, o'sha fleytani sotib olishga qaror qildim. Bugun bermoqchi bo'lgan pulimga ozgina qo'shsam bo'ldi-ku, fleytani olaman. Tong otishi bilan ishga tezroq otlandim. Ko'chaga chiqib o'sha bolakay turgan joyga halloslab yetib keldim. Ammo... u yo'q edi. Kunlar kunlarga ulandi, ammo ishga ketishimda ham, qaytishimda ham uni ko'rmasdim. Balki, Xudo unga boshqa bir inson orqali ko'mak yuborgandir... Bu fikr menga ancha tasalli berdi. Biroq... nega bunday sharaffli ishni men vaqtida bajarolmadim: nega savobni boy berdim?

Odanzod doim buyuk ishlar xayolida yuradi. Go'yoki bir bolakayga yordam qo'lini cho'zish oddiy, xashaki ishdek ko'rinib, e'tiborga olmaydi...

Oradan vaqt o'tdi. Buni unutib yubordim. Yana o'z dunyomga sho'ng'ib ketdim. Ammo o'g'limning

qalbida o'sha so'zlar bir umrga muhrlanib qolgan: „Yaratgan bandasi orqali ko'mak yuboradi...“ U kambag'al do'stlariga o'z o'yinchoqlaridan ulashishni kanda qilmaydi. Men esa bundan ba'zan ranjiyman.

– Hamma o'yinchoqlaringni berib yuborsang, o'zingga nima qoladi, – deb koyib turaman. O'g'lim esa:

– Xudo mening dilimga soldi, anovi o'yinchog'i yo'q bolaga bersang, men senga undan-da ko'p beraman, degandek bo'ldi, – deydi jilmayib.

Men esa shu zahoti jahldan tushib, bolamni quchaman.

– Xudo menga yordam berishingiz uchun Sizni – Onamni yaratgan ekan, buni bilib oldim, – deydi u ham bo'ynimdan quchoqlab.

Bag'ringa Yaratganning mitti farishtasini bosib turganimdan juda baxtiyor bo'lib ketaman...

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimai

SO'NGGI SOVG'A

Yosh bir yigit kollejni tugatish arafasida turgan edi. U bir necha oydan buyon do'kon ko'rgazmasida turgan sport mashinasidan zavqlanardi. Yigit otasi mashinani olib berishiga ishonar, boisi shu paytgacha o'g'li neki istamasin, bari muhayyo etilardi. Bitiruv kuni yaqinlashgani sayin yigit otasi mashina olib berishini sabrsizlik bilan kuta boshlabdi. Nihoyat, Bitiruv kuni kelganda, erta tongdanoq ota o'g'lini o'z xonasiga chorlabdi. Ota gapni shundoq o'g'li borligidan faxrlanishi va uni juda yaxshi ko'rishidan boshlabdi. So'ng yigitning qo'liga chiroyli qutiga o'ralgan sovg'asini tutqazibdi. Yigit jiddiy tarzda, nimadandir norozi bo'lib qutini ochibdi va u yerdan chiroyli muqovali diniy kitobni topibdi. Jahli chiqa boshlagan o'g'il otasiga baland ovozda baqiribdi:

– Shuncha pulingiz bo'la turib, bayramimga shuni ravo ko'rdingizmi?

Yigit shunday deb kitobni tashlaganicha, eshikni qars yopib chiqib ketibdi.

Oradan ancha yillar o'tibdi. Yigit tadbirkorlikda katta omadga erishibdi. Uning ajoyib uyi, mehribon oilasi bor edi. Bir kuni yigit kekxa otasini ko'rib kelishga ahd qilibdi. Chunki u o'sha Bitiruv kuniidan so'ng otasini boshqa ko'rmagan

va ko'rishni istamagan edi. Yo'lga chiqishdan oldin yigitga telegramma kelibdi. Unda otasining vafot etgani va bor davlatini o'g'liga qoldirgani yozilgandi. Yigit darhol ota uyiga boribdi. Borishi bilanoq yuragini nadomat va g'am kemira boshlabdi. U otasining ish stoliga o'tiribdi va o'zi tashlab ketgan diniy kitob hamon o'sha yerda turganiga ko'zi tushibdi. Ko'zida yosh bilan kitobni ochib varaqlay boshlabdi. Kitobning o'rtalariga yetganda, uning ichidan nimadir yerga tap etib tushibdi. Qarasa, bir konvert va mashina kaliti. Konvert ichidagi qog'ozda mashina manzili, ya'ni yigit orzu qilgan o'sha do'kon nomi hamda bitiruv munosabati bilan tabrik bitilgandi. Yigit oh urib, boshini changallab qolibdi.

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

IYULNING MAYIN SHABBODASI

Malini Tembi Punadagi „Grinfeld“ maktabiga muallima bo‘lib kelganda, yigirma beshinchi yozini qarshi olgan edi. Ayni paytda bu yoz Dipak Pradanga o‘n olti yoshni tuhfa etgandi. Muallima maktabga qadam qo‘yishi bilanoq bolalar uni tabriknomalar va pushti gullarga ko‘mib tashlashdi. Qiz shunga munosib bo‘lib, juda go‘zal edi. Hammaning nazarida, u jazirama iyulda mayin bir shabbodaday kirib kelgandi. Yilning aynan shu kunlarida ob-havo g‘alati bo‘lardi: na issiq, na sovuq. Malini bu yerga kelgandan so‘ng go‘yo hamma narsa o‘z iziga tushgandek bo‘ldi.

Birinchi kuni darsning ilk daqiqalarida Malini o‘z ism-sharifini doskaga yozganidan keyin sinfxona negadir yorishib ketgandek bo‘ldi. Bu paytda Dipak qo‘lidagi bir parcha qog‘ozni g‘ijimlab, kimlargadir otish bilan band edi. Darsdan so‘ng hamma ketgach esa negadir qo‘liga artgichni oldi-da, yozuv taxtasini yog‘ yalagudek qilib tozaladi.

– Nima qilyapsan? – so‘radi Tembi xonim stolidan turib, bolaga o‘girilar ekan. U doskadagi mashqlarni hali tekshirib bo‘lmagandi.

– Doskada bo‘sh joy qolmabdi, yordam berish uchun artib qo‘ydim. Lekin keyin sizdan so‘ramaganim yodimga tushdi...

– Menimcha, bir safar seni kechiramiz, – dedi u kulib.

Ertasiga Dipak yo'lni kesib o'tib, o'qituvchisi yashaydigan uyning qarshisidan chiqdi. Tembi xonim endigina eshikdan chiqayotgan ekan.

– Men shu yerdaman, – dedi bola.

– Qanday yaxshi, – dedi o'qituvchisi ham. – Kutilmagan tashrif bo'ldi.

– Kitoblaringizni ko'tarishga yordamlashib yuborsam maylimi?

– Albatta. Rahmat, Dipak.

Ular bir necha daqiqa indamay borishdi. Qiz unga muloyimlik bilan nazar tashlar va bolaning xursandligidan o'zi ham jilmayardi. Ular maktab binosiga yetib kelishgach, bola unga o'girildi.

– Yaxshisi, shu yerda ajralamiz. Boshqa o'quvchilar noto'g'ri tushunishi mumkin.

– Shunday deb o'ylaysanmi?

– Axir, men o'quvchingiz, siz esa o'qituvchimsiz-ku, – dedi Dipak chin dildan kuyinib.

– Dipak... buni o'ylama.

Malini yo'lida davom etdi.

Bir necha hafta ular dars payti umuman gaplashishmadi. Bola har kuni dars tugagach, qiz yozuv-chizuv ishlari bilan bandligida, indamay doskani tozalar edi. Ba'zan bu sukunat kechki soat beshgacha ham cho'zilar, qiz ishlarini tugatgach, Dipakning bir chetda jimgina kutib o'tirganiga guvoh bo'lardi.

– Uyga qaytadigan vaqt bo'ldi, – derdi Tembi xonim. Shundan keyin bola darrov o'qituvchisining sumkasini ko'tarib olardi. Ular keng dala bo'ylab ketishar va turli mavzularda gaplashardilar.

– Katta boʻlganingda kim boʻlmoqchisan, Dipak? – soʻradi oʻsha kuni xonim.

– Havo kuchlari uchuvchisi. Men osmonning eng baland nuqtasiga chiqmoqchiman va chiroyli tabiatni xuddi qushlar kabi oʻsha yerdan turib kuzatmoqchiman.

– O, maqsading yuksak ekan.

– Bilaman, shuning uchun qattiq harakat qil-yapman, – keyin bola bir zum oʻylanib qoldi. – Bir iltimosimga xoʻp deysizmi?

– Ha, nima ekan u?

– Men har yakshanba uyingiz yonida joylashgan markaziy xiyobondagi ajoyib koʻlga boraman. Koʻlda bir gala oʻrdag-u baliqlar bor. Balki, siz ham menga sherik boʻlarsiz?

– Kechir, yakshanbada men band boʻlaman.

– Baribir kutaman.

– Taklifing uchun rahmat.

– Sizni xafa qilib qoʻymadimmi?

– Albatta yoʻq, Dipak. Nima soʻrasang ham, haqqing bor.

Bir necha kundan keyin Tembi xonim bolaga „Yozning tungi orzulari“ nomli kitob berdi. Dipak bu kitobni tuni bilan oʻqib chiqar, soʻngra ikkisi kitob haqida uzoq suhbatlashishardi. Dipak qiz bilan kunora koʻrishardi. Malini esa unga doim „Boshqa yonimga kelma“, demoqchi boʻlar, biroq bu ish qoʻlidan kelmasdi. Bola qizdan maktabga ketish va qaytish chogʻi Shekspir, Tagor va Kipling kabi yozuvchilar haqida soʻrashni yoqtirardi. Suhbat chogʻi qiz unga qaramaslikka harakat qilardi. Biroq bir kuni darsdan soʻng bola doimgidek artgichni qoʻliga olib, doskani hafsala bilan

artayotgan paytda Malini undan ko'zlarini ololmay bir dam tikilib qoldi...

Yakshanba kuni Dipak ko'l bo'yida baliq tutib o'tirgandi. Birdan xonimning u tomon kelayotganini ko'rib o'rnidan turdi.

– Men shu yerdaman, – kuldi qiz.

– Kelganingiz uchun rahmat! Juda xursand bo'ldim!

– Menga baliqlarni ko'rsat.

Ular ko'l bo'yida o'tirishdi. Yengil shabada qizning sochlari va sarisini o'ynab, bola tomon hilpiratib uchirar edi. Dipak uning yonidan bir necha qadam nariga surildi.

– Baliq tutish shunchalik zavqli ekanligini bilmagan ekanman! – dedi qiz.

– Kelganingizdan shunchalik baxtlimanki!..

Nihoyat, ko'l bo'yida Malini Tembi va Dipak Pradan uchrashishgandi. Ular birgalikda soatlab osmonga tikilib o'tirishdi, Kiplingni o'qishdi va baliq tutishdi.

Dushanba kuni ertalab Dipak qizning uyidan chiqishini uzoq poyladi, lekin xonim allaqachon bir o'zi maktabga ketgandi. Dars payti esa „Boshim og'riyapti“, deb vaqtli jo'nadi. Lekin seshanba kuni ular darsdan so'ng yana birga qolishdi. Dipak doimgidek doskani tozalar, qiz esa daftarlarni tekshirardi. Nihoyat, soat beshni ko'rsatib bong urdi.

– Dipak, yonimga o'tir, – qiz uni chaqirdi.

– Ha, xonim, – Dipak artgichni joyiga ildi.

Malini o'ygacha cho'mib yigitga tikildi.

– Dipak, sen bilan nima haqida gaplashmoqchiligimni sezgandirsan.

- Ha... men haqimdami?
- Yoshing nechada, Dipak?
- O'n oltida. Yaqinda o'n yettiga to'laman.
- Men necha yoshdaligimni bilarsan?
- Ha, yigirma besh. Men ham to'qqiz yildan so'ng yigirma beshga to'laman. Xonim, buni aytishim kerakmi, yo'qmi, lekin o'zimni xuddi siz bilan tengdoshdek sezaman...

- Ha, ba'zan buni eplaysan ham.

- Meni kechiring...

- Gapimni eshit. Oramizda nima bo'layotganini tushunishing men uchun juda muhim. Avvalo, biz faqat do'st ekanligimizni aytib o'tay. Mening hech qachon sendek o'quvchim, umuman, sen kabi insonim bo'lmagan.

Yigit bu gapdan qizardi. Qiz o'rnidan turdi.

- Balki, sening hayotingda ham hali men kabi o'qituvchi bo'lmagandir?

- Siz juda ajoyib insonsiz. Judayam, judayam yaxshisiz, xonim.

- Bu haqda ko'p bosh qotirdim, Dipak. Tuyg'ularimni pisand qilmayapti, deb o'ylama. Sen oddiy yigit emassan. Bizning betakror, yoqimli kunlarimiz birga o'tdi. Lekin bu xato edi...

- Men to'qqiz yosh katta va o'n besh santimetr balandroq bo'lganimda hammasi yaxshilik bilan tugarmidi?

- Ehtimol. Biroq unday emas-ku. Biz odamlar bir-birining yoshi va ko'rinishiga qarab muomala qiladigan dunyoda yashayapmiz, Dipak. Ba'zan insonlar o'zlari istagan ishga qo'l urolmaydilar. Negaligini tushuntirib berolmayman.

- Nima qilishimiz kerak, unda?

– Hech nima. Meni boshqa maktabga oʻtkazishlarini soʻrab koʻraman.

– Bunday qilishingizga hojat yoʻq, – dedi yigit. – Biz koʻchaymiz. Oilam bilan.

– Buning menga aloqasi yoʻqmi?

– Yoʻq, yoʻq, otam shunchaki Mumbaydan ish topibdi. Bu yerdan 150 km uzoqda, xolos. Koʻrishib tursak boʻladimi?

– Ha, lekin bundan nima foyda?

– Befoyda, ha, befoyda...

Sinfda uzoq jimlik choʻkdi.

– Nega bunday boʻldi oʻzi? – dedi yigit mahzun.

– Bilmadim. Hech kim bilmasa kerak. Ming yildan soʻng ham buning sababini bilolmaydilar.

Ular bir-birlariga qaradilar. Vaqt oʻtib borardi.

– Bir narsani hech qachon unutma, – dedi nihoyat qiz. – Hayot kutilmagan sovgʻalarga boy. Dardingga davo boʻluvchi insonni hali uchrata-san. Yaratgan neki dard bersa, davosini ham beradi. Menga ishonasanmi?

– Ishonishni istayman... Sizni hech ham unutmayman.

Qiz oʻrnidan turib doskani arta boshladi.

– Sizga yordam beraman.

– Yoʻq, yoʻq, uyingga bora qol...

Yigit maktabni tark etdi. Ortiga qarab, dera-zadan xonimning hali ham doska tozalayotganiga guvoh boʻldi.

Dipaklarning oilasi keyingi haftada shahardan koʻchib ketdi. Shu bilan Dipak yigirma ikki yil bu yerga qadam bosmadi. Oʻttiz toʻqqiz yoshida uylangach, nihoyat, Punaga kelishga ahd qildi. Bahor kunlarining birida u mashinasini

Puna tomon burdi va bu yerda bir kun qolishni rejalashtirdi.

Dipak rafiqasini mehmonxonada qoldirib, shaharchani bir o'zi sayr qildi va yurak yutib, Malini Tembi haqida so'radi.

– E, ha, bechora o'qituvchi. U 1952-yili vafot etdi, sen ketganingdan bir yil o'tgach, – dedi kexsa o'qituvchi.

– U... turmushga chiqqanmidi?

– Yo'q, chiqmadi. O'limidan oldingi oylar juda g'amgin va baxtsiz ko'ringandi.

Ertasi kuni odamlar Dipakning xotini ko'rishganini aytishdi. U xuddi iyulning mayin shabbodasi kabi go'zal ekan. Shu kunlarda havo tushunarsiz edi: na sovuq deysiz, na issiq. Dipakning rafiqasi kelgach, go'yo hamma narsa iziga tushgandek tuyuldi...

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

O'ZGARGAN QAROR

Yuqori maktabga endigina o'tgan paytlarim o'zim tengi bir bolani uchratib qoldim. U ham men kabi maktabdan qaytayotgandi. Uning ismi Kayl ekan. Kayl qo'lida bir dunyo kitob ko'targan-cha ketib borardi. O'zimcha o'ylab qoldim: „Juma kuni shuncha kitobni uyiga olib ketib nima qilarkin? Juda o'qimishli, shekilli“.

Men esa dam olish kunlari do'stlarim bilan futbol o'ynamoqchi va o'tirishga bormoqchi edim. Unga tan bergan-cha yo'limda davom etdim. Sal yurgach, bir to'da yigitlar Kaylni o'rab olganiga ko'zim tushdi. Yigitlar uning atrofida sakrashar, kitoblarini irg'itishar, Kayl esa chang bo'lgan kitoblarini yig'ish bilan ovora edi. Uning ko'zoynagi uchib ketgan, ko'zlarida esa g'ilt-g'ilt yosh aylanardi. Ko'nglim buzilib ketdi. Yugurib uning yoniga bordim. Ko'zoynagini topishga ko'maklashdim. Nigohlari juda alamli edi. Unga ko'zoynagini tutqazar ekanman, dedim:

– Bu yigitlar ahmoq o'zi. E'tibor berma.

U menga qaradi.

– Rahmat.

Uning lablari jilmaydi.

Bu baxtli nigohlardan ta'sirlanib, unga ko'maklashishga qaror qildim. Kitoblarini yig'ishti-

rayotib, uyi qayerdaligini so'radim. Menga yaqin yerda yasharkan.

– Qiziq, negadir oldin seni hech ko'rmagan ekanman, – dedim men.

– Men xususiy maktabga qatnayman, – izoh berdi u.

Ilgari xususiy maktabda o'qiydigan bolalar bilan tanishmagan edim. Biz yo'l-yo'lakay gaplashib ketdik. U juda samimiy bola ekan. Unga yakshanba kuni men va do'stlarim bilan futbol o'ynashni taklif etdim. U rozi bo'ldi.

Dam olish kunlarini u bilan o'tkazgach, Kaylni yaxshiroq bilib oldim. Bilganim sari u menga yoqib borardi. Dushanba kuni u yana o'sha kitoblarni ko'targancha maktabga ketayotgandi. Yo'lda uni to'xtatdim:

– Shuncha kitobni olib kelib-olib ketib mu-shaklaringni o'stirmoqchimisan, deyman?

U kulib qo'ydi va ko'tarishib yuborishim uchun kitoblarning yarmini berdi.

Keyingi to'rt yil ichida Kayl va men yaqin do'stlarga aylandik. Maktabdan keyingi o'qishimiz haqida suhbatlasha boshladik. Kayl Jorjtaunda, men esa Dukda o'qishni ma'qul ko'rdik. Garchi boshqa-boshqa yerlarda o'qisak-da, do'stligimiz buzilmasligini bilardik. Men shifokor, u esa futbol maktabi ochish maqsadida tadbirkor bo'lishga qaror qilgandik.

Maktabidagi bitiruv kechasiga Kayl xayrlashuv nutqini tayyorlashi kerak ekan. U notiqlik bo'yicha mashq qila boshladi.

Uning bitiruv kechasiga bordim. Kayl juda xush kayfiyatda edi. Hatto ko'zoynagi ham o'ziga

yarashib turardi. Buni qarangki, yuqori maktabda uni ko'p qizlar yaxshi ko'rarkan. Kaylning nutqi oldidan hayajonlanayotganini sezdim. Shu sabab uning yoniga borib dalda bo'ldim:

– Hey katta yigit, hammasi yaxshi bo'ladi!

U menga minnatdorona nigohlarini tikdi:

– Rahmat!

Kayl tomog'ini bir qirib oldi-da, sahnada nutqini boshladi:

– Bitiruv kechasi, bu o'tgan yillar ichida bizga ko'maklashgan barcha-barchaga minnatdorlik bildirish kechasidir. Ota-onalarimiz va ustozlarimiz, sizga ta'zim, lekin birinchi o'rinda do'stlarimizga! Men bugun inson hayotida do'stlikning o'rni naqadar yuksak ekanligi haqida so'zlamoqchiman.

Uning hikoyasi menga-da notanish edi. Biroq uni tinglagach, ko'zlarimga yosh keldi. Aytishi-cha, o'sha bizlar tanishgan kun Kayl o'zini o'ldirmoqchi bo'lib, kitoblarini ham maktabidan shu maqsadda uyiga eltib qo'yayotgan ekan. Toki keyin onasi sarson bo'lib, uning buyumlarini maktabidan uyga tashimasligi uchun. Xullas, o'sha kuni meni uchratib qolgach, bu fikridan qaytibdi.

– Senga rahmat, do'stim, – u menga qaradi, – sen menda yashashga ishtiyoq uyg'otding!

Yig'ilganlar menga hayrat ila boqishdi. Kaylning ota-onasi ham menga qarab jilmayishdi. Men esa birgina daldam va tabassumim bilan kelajagi buyuk bir insonni saqlab qolganimdan shod edim. Odamlardan shirin so'zingiz va meh-ringizni ayamang, do'stlar!

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

RANGLAR BAHSI

Bir kuni ranglar o'rtasida bahs boshlanibdi. Ular qaysi rang eng yaxshi ekanligi borasida ko'p tortishibdi. Axir, hammalari o'zicha chiroyli, kerakli va sevimli edilar-da.

Yashil rang so'z ochibdi:

– Men eng zaruriy rang bo'laman. Chunki hayot va umid belgisiman. O'tloqlar, daraxtlar, yaproqlar, umuman, tabiat mendan rang olgan. Men bo'lmasam, butun jonzot va o'simliklar tirik bo'lmas edi. Axir, atrofga bir nazar tashlang, meni ko'rmay bo'ladimi?

Moviy rang uning gapini bo'libdi:

– Sen faqatgina Yer haqida o'ylayapsan, ammo osmon va dengizlar-chi? Ularning hayotimizdagi o'rnini o'ylab ko'rmadingmi? Axir, hamma narsaning asosi suv-ku? Osmon bo'lmasa, yomg'ir-u qor yog'masa, nima bo'lishini tasavvur qilyapsizlarmi? Bular bizga tinchlik ato etadi. Men bo'lmasam, insoniyat ham, umuman, hech narsa paydo bo'lmas edi.

Bu so'zlarni eshitib sariq rang kulimsirabdi:

– Biram balandparvoz gaplarga o'chsizlarki! Aslida, hayotda quvonch, shodlik, iliqlikdan ham chiroyli narsa bormi? Men odamlarga kulgi, tabassum ulashaman. Aytinglar-chi, quyoshsiz yashab

bo'ladimi? Aynan quyosh nurlari insoniyatga is-siqlik bag'ishlaydi. Mensiz gullar ochilmaydi, yul-duzlar charaqlamaydi. Ko'rdingiz, men bo'lmasam, dunyo naqadar qayg'u va qorong'ilikka ko'milardi.

Suhbatga olovrang ham qo'shilibdi:

– Men kuch va sog'lik ramziman. To'g'ri, ta-biatda kam uchrasam-da, ammo inson hayoti uchun juda muhimman. Darmondorilarning aso-siy qismi menda mujassam. Sabzi, apelsin, man-go, papayya, qovoqda darmonlarim bor. Quyosh botishida ham ishtirok etaman. Bunday go'zallik yana qayda bor?

Qizil rang bu gaplarga chidayolmay hayqiribdi:

– Aslida, men hammangizning ustingizdan hukmron bo'lishim kerak. Men qon tusidaman. Demak, hayot mensiz bo'lmaydi. Jasurlik, dovyu-raklik ramziman. Janglarda g'olib bo'laman. Eh-tiros va muhabbat ham mendan yaralgan. Eng go'zal sovg'a – atirgul mening rangimda!

Xullas, o'rtaga boshqa ranglar ham qo'shilib, bahs davom etibdi. Hammasi o'zini maqtar, us-tunlik jihatlarini sanar, past ketishni istamas-di. Shu payt birdan osmon charaqlab, gulduros chaqmoq chaqibdi va sharros yomg'ir quyib yubo-ribdi. Ranglar dahshat ichida bir-biriga yaqinla-shib, qunishgancha o'tirishibdi. Chaqmoq ichi-dan baland ovoz eshilibdi:

– Ey tentak ranglar, buncha o'zingizni ko'klar-ga ko'tarmasangiz? Axir, tabiatda hammangiz-ning o'z o'rningiz borligi, bir-biringizsiz mav-jud bo'lolmasligingizni nahotki tushunmagan bo'lsangiz? Quyosh chiqsa, daraxtlar ko'karadi. Yomg'ir yog'sa, gullar ochiladi. Suv bo'lsa, hayot

paydo boʻladi. Muhabbat yaralsa, umid tugʻiladi. Oʻt-oʻlan boʻlsa, jonzotlar yashay oladi. Demakki, yashil sariqsiz, qizil moviysiz, olovrang yashilsiz mavjud boʻlolmas ekan! Yaxshisi, birlashib, oʻzaro kelishgan holda insoniyat va tabiatga inʼomlar qilishda davom eting. Dunyoda faqatgina bitta rang qoladigan boʻlsa, hayot tugaydi, buni aslo unutmang!

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

BESH DAQIQA

Bog'dagi o'rindiqlarda o'tirgan Saidning yoniga bir kishi kelib qo'shildi.

– Anovi mening o'g'lim bo'ladi, – dedi yangi kelgan erkak biroz suhbatlashish maqsadida she-rigiga qarab.

– Yaxshi bolakay ekan, – dedi Said ham unga javoban. – Anovi oq ko'ylakda velosiped uchayot-gan qizcha esa meniki.

U shunday deb soatiga qaradi-da, qizini cha-qirdi.

– Maryam, ketamizmi, nima deysan?

Qizaloq otasining yoniga yugurib keldi va bola tilida chug'urladi:

– Yana besh daqiqa o'ynay, dadajon! Besh daqiqagina...

Said unga ruxsat berdi. Maryam quvongancha maydoncha tomon yugurib ketdi. Oradan besh daqiqa o'tgandan so'ng ota qizini yana chaqirdi:

– Aytgan vaqting o'tib ketdi, qizim. Ketamizmi endi?

Maryam yana otasiga yalindi:

– Yana besh daqiqa o'ynay qolay, dada. Keyin ketamiz, xo'p...

Said jilmaydi:

– Mayli, qizim.

Saidning yoniga o'tirgan erkak unga so'z qotdi:

– Juda rahmdil ota ekansiz. Lekin bolalarga qattiqqo'lroq bo'lish kerak-da. Yo'qsa, aytganingizni qilmay qo'yishadi...

Said kuldi va so'zlay boshladi:

– Maryamning akasi Arofatni aynan shu yerda velosiped haydayotgan paytda bir mast haydovchi urib yuborgan. O'shanda men uning yonida emasdim. U bilan birga vaqt o'tkazishni bekorchi ish deb hisoblar edim. Afsuski, bir zumda taqdir uni oramizdan olib ketdi. U bilan hech bo'lmasa besh daqiqagina birga bo'lganimda edi, degan azob meni tinch qo'ymaydi. Xatoyimni qizim bilan tuzatyapman. U mendan atigi besh daqiqagina so'rayapti, aslida esa men undan so'rashim kerak. U qancha demasin, shuncha vaqtimni qizim bilan o'tkazishga tayyorman. Toki keyin afsuslanib qolmay...

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

YURAKDAGI NIHOLLAR

Badavlat bir insonning o'g'li yomon xulqli bo'lib, salbiy odatlarini hech tashlamas ekan. Boy o'g'lini tarbiyalash maqsadida uyiga aqlli bir ustozni taklif qilibdi. Ustoz uning muddaosini tinglab, yigitni yoniga olibdi-da, bog' bo'ylab sayrga chiqishibdi.

Ustoz yigitdan shu yerda o'sayotgan kichkina bir niholni yulib tashlashini so'rabdi. Yigit ikki barmog'i orqali niholni osongina ko'chirib olibdi. Shundan so'ng ustoz yigitga daraxt bo'lib ulgur-gan ko'chatni yulishni buyuribdi. Yigit zo'r berib, bor kuchini ishlatib daraxtni yerdan sug'uribdi.

– Endi esa bunisiga urinib ko'r, – deya ustoz katta va sertomir daraxtga ishora qilibdi.

Yigit qanchalik urinmasin, daraxt qilt etmas-mish.

– Buning iloji yo'q, – deb tan olibdi yigit.

– Ana shunday! Bizdagi yomon odatlar ham ko'chatga o'xshaydi, – nasihat qilibdi ustoz, – avvaliga nihol, so'ng daraxtcha, keyin esa ulkan va bahaybat daraxtga aylanadi. Uni vaqtida qalbi-mizdan yulib tashlasak, ish oson kechadi. Vaqtni boy bergan sari esa u tomir yoyib, butun tani-mizni egallab boraveradi. Oqibat, istasak-da uni yurakdan sug'urib tashlolmaymiz.

Yigit bu gaplardan so'ng o'z xulqi haqida chuqur o'ylab ko'ribdi va qalbida unayotgan yomonlik ko'chatlarini vaqtida sug'urib tashlashga ahd qilibdi.

BIR SHISHA SUT

Bola eshikma-eshik yurib, turli buyumlar sotar, shu orqali maktabda o'qishi uchun pul yig'ardi. Odatiy kunlarning birida uning savdosi unchalik yurishmay, och qolibdi. Nima qilarini bilmay, keyingi kiradigan uyidan yegulik so'rashga ahd qilibdi. Eshikni yosh va go'zal bir ayol ochibdi. Bola salom bergach, ovqat so'rashga botinmay: „Ichishga biroz suv bersangiz, iltimos!“ – deb so'rabdi.

Ayol bolaning ochiqqanini sezib, unga katta shishada sut olib chiqibdi.

Bola sutni sekin va ishtaha bilan ichgach, har ehtimolga qarshi so'rabdi:

– Sut uchun qancha beray?

– Hech qancha. Qarz emassan. Onam bizga „Yaxshilik uchun pul olmanglar“, deb o'rgatganlar.

– Chin yurakdan rahmat sizga!

Bola bu xonadonni jisman tark etsa-da, yuragi shu yerda qolibdi.

Oradan yillar o'tib, ayol xastalikka chalinibdi. Bu yerdagi shifokorlar hech nima qilolmagach, uydagilari uni katta shaharga olib borishibdi. Uni davolash uchun shifokor Xovard Kelliga navbatga yozilishibdi.

Ro'yxatda o'zining shaharchasidan kelgan bemor borligini o'qigan Xovard darhol uni ko'rmoq-

qa oshiqibdi. Palatani ochib kirarkan, ayolni bir ko'rishdayoq tanibdi. So'ng xonasiga qaytibdi-yu, uning tibbiy varaqasini o'qib, davo izlashga kiritibdi.

Vaqt o'tib, ayol tuzala boshlabdi. Kerakli muolajalar ta'sir qilib, nihoyat, uyga ruxsat beradigan bo'lishibdi. Hamshira to'lov qog'ozlarini olib, ayolga beribdi. Ayol buncha pulni to'lashga qurbim yetsa bo'ldi, degan hadik bilan qog'ozni asta ochibdi. Unda bir necha jumla yozilgan ekan: „*Bir shisha sut evaziga to'lovdan ozod etilgansiz*“.

QALAM VA ODAM

Usta o'zi yasagan qalamlarni qutilarga joylarkan, ularga maslahat berishni joiz deb topibdi.

– Bu dunyoda siz bilishingiz lozim bo'lgan beshta narsa bor, qalamlarim, – gap boshlabdi u, – tashqi olamga yetkazishdan avval sizlarni ulardan boxabar etmoqchiman. Aslo unutmangki, eng yaxshi qalam bo'lish faqat o'z qo'lingizda!

Birinchi, qo'lingizdan ko'p buyuk ishlar keladi, biroq buning uchun sohibingiz aytganini qilishingiz lozim. Demak, komil inson qo'lidagina siz buyuklikka musharraf bo'lasiz!

Ikkinchi, to maqsadga yetmaguncha siz ko'p azob chekasiz. Sizni alamlari kelsa uloqtirishlari, sindirishlari mumkin. Axir, qog'ozga arziqli narsa bitilmaguncha siz beminnat xizmat qilishingiz tabiiy-ku. Demak, sabr sizning hamrohingiz bo'lsin!

Uchinchi, xatoyingizni to'g'rilashni o'rganing. Shuncha yozib qo'ydim-ku, o'chirish uvol, deb bepisandlik qilmang. Haqiqiy asar o'chirg'ichsiz

bitmaydi. Siz qalamsiz, o'chirib boshqatdan yozishdek baxtga egasiz. Demak, kamchiliklar ustida ishlash asosiy vazifangiz bo'lsin!

To'rtinchisi, qilayotgan ishingizni oxirigacha yetkazishni o'rganing. Yarim yo'lda qoldirib, boshqa yumushga o'tib ketmang. Sohibingizga sadoqatli bo'ling, uni anglang, yordam bering!

Beshinchisi, eng asosiy vazifangiz – yozish, ijod qilish ekanini sira unutmang! Siz tufayli minglab asarlar yaratiladi, millionlab o'quvchilar dardiga malham topadi. Siz kitoblarni asrdan asrga yetaklaysiz. Yoshingiz juda ulug' va siz tufayli dildagi gaplarni qog'ozga aytish istagi hamisha barhayot bo'ladi!

Qalamlar ustaning so'zlarini jimgina tinglab, ularga doim rioya qilishga so'z beribdilar. So'ngra usta ularni tayyor qutilarga joylabdi.

Qalamga qilingan nasihatlar, aslida, sizga tegishli, aziz insonlar. Yaratgan bizni bu olamga yuborar ekan, besh yumushga chorlaydi.

Birinchisi, qo'limizdan ko'p buyuk ishlar kela-di, biroq bizni yaratgan sohibimiz Allohni unutmamak, uning aytganlaridan chetga chiqmasak bas!

Ikkinchisi, to maqsadga yetmaganimizcha hayotimizda ko'plab sinovlarga duch kelamiz. Iroda-sizlarcha ularga yengilmay, balki yengib o'tishimiz va kurashda davom etishimiz zarur. Muammosiz hayot yo'q, faqat matonat va sabr bizga yordam beradi!

Uchinchisi, kamchiliksiz inson yo'q. Faqat ularni vaqtida anglab, tuzatib borgan va xatolar-ni qayta takrorlamaydigan insongina bu dunyoda baxtga erishadi. To'g'ri, bizda o'chirg'ich yo'q,

o'tgan ishlarni to'g'rilay olmaymiz, biroq kelgusida takrorlamaslik uchun bizga ong ato etilgan, uni to'g'ri ishlata olsak bas!

To'rtinchisi, bir kasbni boshidan tutdingizmi, uni sharaflang va tartibsizlikka odatlanmang. Hunaringiz ortidan halol rizq toping. Yaratgan o'z ishini halol va mukammal tarzda bajaradiganlarni yoqtiradi!

Beshinchisi, unutmangki, siz – buyuk odamsiz. Faqat mehnat va harakatdan to'xtamang. Siz bajargan ishlar millionlab odamlarni qutqarsin, million yillar tillarda qolsin. Eng muhimi, bu dunyoda yaxshi nom qoldirishdek baxtga musharraf bo'ling!

Nodirabegim IBROHIMOVA tarjimasi

O'ZING AYBDORSAN

Ishdan haydalganingda dunyo ko'zingga qorong'i ko'rinadi. Hammasidan qiyini qiziquvchan do'stlar va tanish-bilishlarga nima sababdan haydalganingni tushuntirishdir.

Yo'q-yo'q, men bu gal boshimga tushgan g'ur-batlarni gapirmoqchi emasman.

Odatda, birortasi yordam qo'lini cho'zarmikin yoki sal yengil tortarmikanman, deb do'stlarga dardimni aytaman. Bunga javoban esa ular meni iskanjaga olib so'roq qilishadi, sabablarini kovlashtirishadi, oqibatda, barcha ko'ngilsizliklarning aybdori o'zim bo'lib qolaveraman. Men undoq qilmaganimda, bundoq yo'l tutganimda xo'jayin menga tegmas emish. Xullas, qovun tushiribmanmi – demak, o'zim aybdorman!

– O'zing aybdorsan! – deya hukm chiqarishadi va shu asno yuzlarida mamnun bir ifoda paydo bo'ladi.

Kunlardan bir kuni o'z yog'imga o'zim qovurilib, xayol surgancha ko'chada ketayotgan edim. To'satdan kimdir yelkamdan ushlab qoldi. Qayrilib qaragam – Usmon Kamol... U yonimda shaxdam kelayotgan edi. Basharamdagi tushkunlikni ko'rishi hamon boshqa qiyofaga kirdi.

– Men... tushunaman, – dedi u ma'nodor qilib.

Demak, u mening ishdan haydalganimni biladi. Endi undan qutulib bo'psan. Hoziroq hammasiga yolg'iz o'zim aybdor ekanimni isbotlash uchun pashshadan fil yasay boshlaydi.

Soxta xayrixohlik qiyofasidagi yashirolmagan quvnoq ifodaga monand emas edi. Men go'yo uning „Tushunaman“ deganini anglamagandek so'radim:

– Nima bo'ldi? Boshingga biror mushkulot tushdimi?

– Menga jin ham urgani yo'q, ammo eshiti-shimcha, sen yana ishsiz emishsan, – dedi u.

– Hechqisi yo'q, – dedim dadil, bu mavzuda mijg'ovlangim kelmay.

– Qanaqasiga hechqisi yo'q bo'larkan, azizim... – U ko'cha o'rtasida turib olib, ta'kidlar-di: – „Eh-he!“ Qahvaxonaga kiraylik, bittadan qahva ichamiz va sen bu voqea qanday bo'lgani-ni so'zlab berasan, – deya taklif qildi.

– Aytishga arzirli narsaning o'zi yo'q, – dedim.

– Qanaqasiga yo'q bo'larkan! Basharangga qara – kimga o'xshab qolding! Ketdik, ketdik! Dardingni aytsang, yengil tortasan.

– Go'yo shu bilan bir nima o'zgaradigandek...

– Sen meni xafa qilyapsan... Axir, men senga do'st emasmanmi?

Biz qahvaxonaga kirdik.

– Xo'sh, qani, menga ayt-chi endi, nima bo'ldi o'zi?.. – qahvani ho'play boshlashimiz bilan u qis-tovga oldi.

– Xo'jayin meni ishdan haydab yubordi...

– Nima uchun?

– Men qayoqdan bilay. O'zidan so'ra...

– Sen ishga kech qolarmiding? – so‘roq boshlandi.

– Yo‘q, men hamisha ishga o‘z vaqtida kelardim.

– Topshiriqlarni bajarmasmiding?

– Yo‘o‘q... U ishimdan rozi edi.

– Ehtimol, xo‘jayiningning ishi yurishmay qolgandir? – do‘stim xuddi boshqotirma yechayotgandek tusmollardi.

– Aksincha, uning omadi chopib turgandi.

U qo‘llarini jag‘iga tirab, o‘ylanib qoldi:

– Ehtimol, unga gap qaytargandirsan?

– Yo‘q... Men hamisha xo‘jayin nima desa xo‘p deb turganman.

Kamol betoqat bo‘lib, tirnoqlarini g‘ajiy boshladi:

– Yaxshi! Sen maoshing oshirilishini so‘raganmiding?

– Yo‘q...

– U haqda biron nima degandirsan, ehtimol...

– E yo‘g‘-e, baraka topkur!

Shu zaylda yana uzoq so‘roqqa tutildim.

– Yo Alloh, yo Alloh!.. Nima uchun u seni ishdan haydab yubordiykin? Ehtimol, sen uning yuziga ham xuddi hozir menga qaraganday surbetlik bilan qaragandirsan?

– Bilmadim... Qarasam qaragandirman.

– Aha. Mana gap qayerda! Men aytdim-a, bir sababi bor deb. Hech narsadan hech narsa yo‘q odamni ishdan haydamaydilar. O‘zingdan boshqa hech kim aybdor emas. Xuddi seni yeb qo‘ygudek baqrayib tikilib turadigan odam kimga ham yoqardi? To‘g‘risini aytsam, sen o‘zing aybdorsan!

Shunday deya u yengil tortdi...

Do'stim bilan beholgina xayrlashib, qahvaxonadan chiqdim. Xo'jayin ishdan haydaganda ham ko'nglim bunchalik g'ash tortmagandi.

Men avtobus bekatiga bordim.

– Biz eshitgan uzunquloq gaplar to'g'rimi? – avtobus ichkarisiga kirishim hamon qulog'imga shu gap chalindi. Orqa o'rindiqlarda boshqa bir tanishim o'tirardi.

– To'g'ri...

– Afsus... Xo'sh, nima uchun?

– Bilmadim.

G'aroyib jinoyat ustida bosh qotirayotgan politseyachi misol gap qotdi:

– Voh, voh! Sababsiz odamni ishdan haydashmaydi, bir balosi bordirki...

– Har holda...

– Ehtimol, sen haqingda ma'lumot yetkazishgandir...

– Yo'g'-e...

– Balki, o'rningga boshqa – munosibroq odam topgandir.

– U hamisha ishimdan rozi edi.

– Balki, u kamroq maoshga ham rozi bo'ladigan odam topgandir?

– Bunaqasini topib bo'пти!

– Unday bo'lsa, nega seni ishdan bo'shatdi? Ehtimol, sen u bilan muomalani yo'lga qo'yolmangandirsan?

– Qanaqasiga qo'yolmaganman? Oddiygina muomala qilganman...

– Voh, mana endi hammasi ravshan.

– Nimasi ravshan ekan?

– Hammasi ravshan... Axir, xo‘jayin bilan oddiy muomala qilib bo‘larkanmi? Aslo mumkin emas... Sen unga senlab gapirgansan, u esa bundan xafa bo‘lgan...

– E yo‘q, og‘ayni... O‘zi xo‘jayinning basharasi-ni oyda bir marta ko‘rardim. Ko‘rganimda esa u men bilan gaplashmasdi ham...

– Hammasi tushunarli... Sen behuda gapla-ring bilan uning boshini qotirgansan, bundan xo‘jayinning ensasi qotgan. Albatta, xo‘jayin haq. Sen o‘zing aybdorsan...

Shundan keyin uning ham ko‘ngli joyiga tushdi.

Birinchi bekatdayoq avtobusdan tushdim. Ko‘nglim shu qadar xijil ediki, kimgadir dardimni aytmasam bo‘lmasdi. Men eski do‘stimning uyiga bordim.

– Meni ishdan bo‘shatishdi, – dedim unga os-tonadan hatlaboq, – ammo sendan iltimos qila-man – mendan hech narsa so‘rama va sababini ham surishtirma...

Mening gaplarimdan keyin u battar qiziqib qoldi:

– Demak, muhim sababi bor ekan-da...

– Xudo haqqi so‘rama...

– Sen uni bayramlar bilan tabriklab turarmi-ding? Uyiga borib yo‘qlarmiding?

Men hech qachon xo‘jayinning uyiga borma-gandim, ammo do‘stimni chalg‘itish uchun dedim:

– Albatta... Har bayramda, har yangi yilda, ha-misha, har bir qulay fursatda...

– Hammasi tushunarli.. Hadeb boraversang...

– Yo‘q, men unaqa... tez-tez bormasdim...

U ham boshqalar kabi meni savollarga ko‘mib tashladi.

– Qiziq, sen uning asabiga tegmasmiding?

– Aksincha...U meni yoqtirardi.

– Unda yana nima bo'lishi mumkin? Aqlim bovar qilmayapti...

Toqatim toq bo'ldi va xonada hovliqib yura boshladim.

– Tufing g'archillayapti-ku!.. – do'stim nogoh xitob qildi.

– Ha, g'archillaydi! – deya tan oldim.

– Qachondan buyon?

– Sotib olganimdan buyon, besh oydan beri kiyaman, hamma vaqt g'archillaydi.

– Sen shuni kiyib ishga ham borgandirsan?

– Ha.

– Voh, voh... Men aytdim-a, ishdan bekorga haydashmaydi deb.

– Sen meni nima uchun ishdan haydashgani sababini topdingmi? – deb so'radim.

Do'stim o'rindiqqa qulay yastanib o'tirib olgach, iddaosini boshladi:

– Ertadan kechgacha tufining g'archillaganiga qaysi ahmoq toqat qilardi! Xo'jayining haql.. Mana, og'aynichalish, aybing qayerda...

– To'ppa-to'g'ri, ayb menda... – jahl bilan qichqirdim, – aybdorman, aybdorman! Ammo boshimga kulfat tushgan kuni oldingga buni eshitish uchun kelmagandim.

Men eshikni qarsillatib yopib, chiqib ketdim.

Oqshomda paromga chiqib, Kadiko'ygga jo'narkanman, xayolimdan hamon o'sha mojaro ketmasdi.

– Namuncha uzoq o'ylanib qolding? – deb so'radi bir notanish. – Biror ko'ngilsizlik bo'ldimi?

- Yo'q, hechqisi yo'q...
- Yuzingdan ko'rinib turibdi, ta'bing tirriq. Aytaver, balki, yordamim tegib qolar.
- Xo'jayin meni ishdan haydab yubordi...
- Nima uchun?
- Bilmayman.
- Balki, biron ayb qilgandirsan?
- Mening tuflim g'archillaydi... Bundan xo'jayinning asabi buziladi.
- Azizim, axir shugina uchun ishdan bo'shatishmaydi. Bu yerda boshqa bir gap bo'lsa kerak.
- Men xo'jayinning basharasiga sinchkov tikilardim, bu unga yoqmasdi...
- Buniyam to'qib chiqaryapsan.
- Men u bilan kamdan kam gaplashardim.
- Arzimaydigan gap.

Men notanish odamning yuziga qarab turib kulib yubordim.

- E-ha, sen hoynahoy xo'jayinning yuziga qarab turib ham xuddi shunday masxaraomuz kulgandirsan-da?

- Ha, ha, aynan shunday - masxara qilgandim. Va oqibat, xo'jayin meni ishdan haydab yubordi. Aybdor o'zimman. Endi tushungandirsan? Ko'ngling joyiga tushdimi?

Men shartta qayrilib, jo'nab qoldim.

Noxush kunni shu zaylda o'tkazib, uyga qaytdim. Kechki taomdan keyin Ibrohim kelib qoldi. U juda tajang edi. O'n kun oldin uni ishdan bo'shatishgandi.

- Voh, voh-voh... Nima uchun bo'shatishdi? - deb so'radim.

- Bilmadim... Xo'sh, o'zingni nega haydashdi?

– Bilmadim...

– Albatta, sababi bor.

– Seni ham bekorga bo'shatishmagandir... Ishga tez-tez bormasmiding?

– Sen kasalliging haqida ma'lumotnoma bermaganmiding?..

Biz bir-birimizni so'roqqa tuta boshladik. Suhbat davomida Ibrohim tez-tez aksirib, yo'talar, ro'molcha bilan burnini artar edi.

– Sen, Ibrohim, hoynahoy tumov bo'lib qolgan-dirsan? – deb so'radim.

– Men eskidan shunaqaman. Surunkali tumov...

Men o'rnimdan sakrab turdim va qo'llarimni yoyib:

– Mana endi tushunarli – nega seni ishdan haydashgani!.. – dedim. – Aybdorni qidirib o'tirma, aybdor o'zingsan...

Ibrohim hang-u mang bo'lib, menga qarab qoldi.

– Sen mana shunaqa qilib doimo burningni ro'molchada artib yurasan, boyoqish xo'jayinga bu yoqarmidi?.. Albatta, seni ishdan haydash kerak edi? Shunday emasmi?

Men yengil tortib qoldim. Hatto xursand ham bo'ldim. Xuddi yangidan ishga kirganday.

Shodmon OTABEK tarjimasi

OTAMNING ISHI

Duysburgda vokzal katta: o'n uchta perronning hammasi qubbasimon shisha tom ostida. Bir poyezd kelaveradi, boshqasi ketaveradi. Pulling bormi, o'tir-da ketaver: Gollandiyami, Daniyami, Shvetsiya, Shveysariya, Avstriya, Fransiya, ko'ngling tusagan tomonga... Yo'lovchilar oqimi kunduzi ham, kechasi ham tinmaydi. Yuklar – xomashyo, tayyor mahsulotlar oqimi ham xuddi shunday. Besh emas, o'n emas, qirqta temiryo'lda yuk vagonlari ortishni va bo'shatishni kutib turadi. Chamamda, yorug' dunyoning biror yerida boshqa bunday vokzal yo'qday ko'rinadi.

Yaqinda o'qituvchimiz Frau Ramaxer:

– Ikki sinf, shu jumladan, sizlarning sinf ham Kyolnga sayohatga boradi, – deb e'lon qildi. – Xarajatlarni maktab to'laydi. Sayohatda qatnashish majburiy. Lekin ota-onangizdan yozma ruxsat olib kelishingiz kerak.

Men uyga qanot bog'laganday uchdim. „Mana bu gal endi, – o'yladim, – dadam yo'q deyo'lmaydilar“.

Aytganimday bo'ldi. Gaplarimni eshitib, otam „ha“ ham, „yo'q“ ham demay, bosh chayqab qo'ydilar, xolos. Ammo men ham darhol: „Yaxshi, qizim, bora qol“ – deb rozi bo'lishlarini kutma-

gandim. Unaqalardan emaslar. Ammo unamay gapimni shart kesib qo'ymadilar – „shunisiga ham rahmat“.

– Ota, agar bormasam, meni sinfda qoldirishadi, – deb tushuntirdim yaxshilab. – O'quv sayohati bu, tarix darsi bilan ikkovi bir.

Bu chin haqiqat edi – men, axir, oyimga ham, dadamga ham hech yolg'on gapirmayman. Biz roman-german muzeyini ziyorat qilishimiz lozim edi. Umuman, men ota-onam bilan Kyolnga borganman, ammo biz bu muzeyga kirib o'tmagandik. Bizdan taassurotlarimizni yondaftarga qayd qilib kelish talab qilinardi. Bularning hammasini otamga aytib berdim va sarf-xarajatlarni maktab to'lashini ta'kidladim.

– Ey omon bo'lgur, Komil og'a, nimasini o'ylaysiz? – deya meni qo'lladi oyim. – Maktab barcha xarajatlarni to'larkan, siz ruxsat xati yozib berarkansiz, xolos. Tushlik uchun qizingizga yigirma marka bering, tamom-vassalom. Qolgani Xudoga havola.

Baraka topkur, oyim zo'r-da o'zi.

Lekin otamdan ham xafa bo'lsak, gunoh bo'ladi. U o'ttiz marka chiqarib menga uzatdi.

– Meni to'g'ri tushun, Gultan. Biz bu yerda begona odamlar orasida musofirmiz. Agar ehtiyotimizni qilmasak, bir baloga yo'liqishimiz hech gap emas. Seni nemis maktabiga berganimiz uchun ba'zi yurtdoshlarimiz uchiriq gaplar qilib yurishibdi. Ammo bu mening ishim. Ular turk vaqfi fondiga pul o'tkazishimiz zarurroq edi, deb hisoblashadi. Ammo bu ham mening ishim. Sen esa xotirjam sayohatga boraver. Lekin to'g'ri borib

to'g'ri kel, nojo'ya harakat qilma, o'zimning shakarim, xo'pmi?

– Nojo'ya harakat qilmaydi, xavotir olmang, dadasi, – yana yonimni oldi onam. Boshini ko'tarib, mag'rur qaradi, – arslondan qayeri kam? Qizimiz hech qachon yomon yo'lga yurmagan va yurmaydi ham.

Oyim dadamni ishontirish uchun o'lib-tirila-yotganini eshitib: „Negayam qiz bo'lib tug'ildim-a, o'g'il bo'lganimda maza bo'lardi, – deb o'yladim. – Turklar o'g'illaridan xavotir ham olishmaydi, yo'q ham deyishmaydi – nima so'rasa berishadi. Menga bo'lsa „Unday yurma, bunday yurma... begona joylarda“, degan tanbehlar... Jonga tegdi“.

Mening oyim judayam yaxshi, tushungan ayol. Otamga qanday yondashish, qanday muomala qilishni biladi. Otam bergan pulga yana o'z yonidan o'n marka qo'shdi. Faqat nemislargina o'z bolalariga sayohat uchun shuncha pul berishadi...

Otam ishga kech qolmaslik uchun ertaroq yotdi. Men uydan undan bir soat keyin ketishim kerak edi. Yig'ilish soat yettiga tayinlangandi. Shuning uchun men ham televizor ko'rmay, erta yota qoldim.

Soat jiringlaganda, men yonboshimga o'girildim va oyimning: „Yana bir soat uxlab olsin“ – deganini eshitdim. Otam menga yana bir-necha yo'l-yo'riq berish uchun hamon meni uyg'otmoqchi bo'lar, ammo oyim: „Kerakli gapning hamma-sini men o'zim unga aytaman“, – deb uni menga yaqin yo'latmasdi.

Ukalarimni uyg'otishga ham qo'ymadi. Otam jimgina kiyinib, ishiga ketdi.

Men uygʻonib oʻrnimdan turganimda, choy tayyor edi. Aksariyat nemislarning choyi biznikiday xushboʻy va achchiq boʻlmaydi, ammo bu safar u menga shunday yoqdi, bir yoʻla bir necha finjon ichdim. Oyim nimaki tayyorlasa, hammasi mazali boʻladi. Men yana ikkita sariyogʻli buterbrod yedim. Oyim safar jildinga sochiq, sovun, tish choʻtka va taroq soldi.

„Yugur, – dedi u, – boʻlmasa kech qolasan!“ Men Rurortgacha avtobusda borib, keyin tramvayga oʻtishim kerak edi. Yoʻl uchun vokzalgacha oʻttiz-qirq daqiqa vaqt ketardi.

Olmoniyada avtobuslar aniq vaqtlarda yuradi. Xuddi poyezdlarday. Har bir bekatda oynali ramkada qatnov jadvali osigʻliq. Avtobuslar koʻrsatilgan vaqtda keladi. Begim kunlari vaqt oraligʻi qisqaroq, dam olish kunlari kattaroq. Biz – ukam ikkimiz uncha koʻp kezmaymiz. Otam Avgust Tissen zavodida ishlaydilar. Shuning uchun Rurortgacha oylik chipta olib qoʻyadilar, shunda arzonroq tushadi.

Rurortdan oʻtayotganimizda, men dadam ishlaydigan zavodni koʻrdim. U Anqaradagi Xoʻja masjidi kabi juda katta va ulugʻvor. Uning naq koʻkka qadalganday karnaylari minoralarga oʻxshaydi. Peshtoqining yarmi oynadan, yarmi pishiq gʻishtdan. Yon devorlari esa sement, oqlab qoʻyilgan-u, lekin qurum bosib yotibdi. Bu yerda hamma binolar shu qadar kirki... Tissen kompaniyasi esa juda katta bir saltanat. Bu yerda, Duysburgda katta zavodlari koʻp. Bruksauzenda bundan ham kattarogʻi bor. Yana Oberxauzen, Boxum, Essen va boshqa joylarda ham zavodlari bor.

„Zavodimiz tashqi tomondan bunchalik chiroyli ekaniga qaramang, – deb hikoya qiladi dadam. – Ichkarisi do‘zaxdan battar. Yozda ham, qishda ham odamni adoyi tamom qiladigan alangayi otash. Jahannamning o‘zi. Olmonlar pivo bilan chanqoqlarini bosishadi. Bizning turklar esa dasturxon ustida tilga olib bo‘lmaydigan „onangni“larni aytib so‘kinishadi yoki, aksincha, Allohdan madad so‘rab duo o‘qishadi. Biz pivo ichmaymiz, chunki bir tomondan gunoh bo‘lsa, ikkinchi tomondan ortiqcha chiqim. Dam olmay ishlab terga botamiz.

Qaynab turgan suyuqlik katta temir cho‘michda suzib olinib, qoliplarga solinadi.

Halokat bilan yakun topadigan ko‘p baxtsiz hodisalar bo‘lib turadi. Men hozircha nina teshigidan ipni bemalol o‘tkaza olaman. Allaqachon ko‘r bo‘lishim mumkin edi, lekin ko‘r bo‘lmadim, chunki qora ko‘zoynakda ishlayman.

Rostini aytsam, mening ishim unchalik qiyin emas. Xudoga shukr, uni eplab turibman. Ma’danni eritib, eritma sifatini tekshiraman. Qo‘limda emas, albatta, maxsus uskunalar bilan. Menga kerakli narsani avtomat uzatib turadi. Eritishni ham avtomat bajaradi. Bu Olmoniyada hamma ishni avtomatlar qiladi. Sen faqat bir tugmani bosasan, xolos... Men o‘zim olmonlarga o‘xshab pivo ichmayman. Biznikilar kabi „onangni“lab so‘kinmayman. Faqat imkon qadar ishni „bismillo“ bilan boshlayman. Bizda tushlik soat o‘nda. O‘shanda choy ichaman: baraka topkur Ko‘k Sulaymonning jannati qizi idishlarga quyib beradi! Sariyog‘li va pishloqli buterbrod bilan bit-

ta ko'k olmani tanovul qilaman. Tanaffusdan keyin ishning unumi ortadi.

Xuddi tog'dan tushayotganday bo'lasan. Oyoqlarni chalishtirib o'tirasan, avtomatlar o'z ishini qilaveradi. Mening o'rnimga keluvchi sherigim – italyan. Juda tartibli yigit, ish boshlashiga rappa-raso besh daqiqa qolganda keladi. Biz yaxshi do'stlarday qo'l berib so'rashamiz, keyin men dushga ketaman. Sovun bilan yaxshilab yuvinaman. Uyda sovun ishlatmay qo'ya qolaman. Qarabsizki, faqat iqtisod qilingan sovunning o'zidan bir yilda sakson marka tushib turibdi! Bu – bitta shimga yetadi, hech bo'lmaganda orqangni bekitasan...”

Rurortda men bilan birga tramvayga sinfdoshim Silviya ham chiqdi. Ko'z ochib-yumguncha qo'lida gitarasi bilan Haynrix ham oldimizda paydo bo'ldi. Men uni yoqtirmayman, qandaydir telbaroq. Vokzalda bizni Frau Ramaxer kutib oldi. Tezda Gerr Lorens ham yetib keldi. So'ng, bizga yon tomonimdagi partada o'tiradigan qo'shnim Gizela qo'shildi. Soat rappa-raso yetti edi. Vokzal bolarining iniga o'xshardi. Birdan boshqa shaharlik bir to'da ishchi yopirildi, ko'pchilik duysburgliklar. U yoqqa ishlashga ketayotgan edilar.

– Ayrim ishchilar bu yoqqa hatto Gamburgdan va Bonndan ham keladi, bu yerlik ba'zi birovlar esa Dortmund va Monnsterga ishlashga boradi, – deb izoh berdi frau Ramaxer.

Men esa iljayib qo'ydim va ichimda: „Faqat Olmoniyada emas, butun yorug' dunyoda Duysburgday boshqa shahar yo'q, – deb o'yladim. – Bu yerga olis turk qishloqlaridan ishlagani kelisha-

di. Oyim to'g'ri aytadi: shahar, albatta, boshdan oyoq tutun va qurumga ko'milgan, hatto tepada osmon ham ko'rinmaydi, lekin bu yerda pul ishlash mumkin, eng muhimi shu-da o'zi! Pulning o'rni bo'lakcha!"

Mana men pulni hisoblay boshladim. Birgina shu Kyoln sayohatimga dadamning sovundan iqtisod qilgan yarim yillik puli ketar ekan. Oh, dadajonim, mendan hech nimangizni qizg'anmay-siz-a!

Bolalar uchta-uchta, beshta-beshta bo'lib kelishardi. Ba'zi birovlar taksida, Monika Shneyderni mashinada onasi olib keldi. Ursula o'z yigiti Xartman bilan qadam ranjida qildi. Hamma to'planib bo'lishi bilan safar xaltalarimizni yelkaga osdik va yerosti yo'lagi bilan to'rtinchi peronga bordik. Yonib-parpirab turgan tablo poyezdimizning siljish vaqtini ko'rsatardi. Biz kutib turdik. Tegramiz yo'lovchilar bilan to'la edi, hammasi olmonlar. Ba'zilari itlarini ham olib kelishibdi. Bizning sinfda birgina men turkman. Olmon tilini yaxshi bilganim va boshqa fanlarni ham tuppa-tuzuk o'zlashtirganim uchun, olmon sinfiga qabul qilishgan. Umuman olganda, turk bolalari yillab tayyorlov sinflarida o'tirishadi.

Oyim meni omadlisan, deydi. Erga tegishda ham omading kelsa - tamom-vassalom. Baxtli bo'ldim deyaver!

Biz Olmoniyaga ko'chib kelganimizda tepamizda bir buvi turardi. U meni o'zi bilan bozorga olib borar, o'ynagani istirohat bog'iga yetaklab ketardi. Ko'pincha uyiga chaqirib, men bilan olmoncha gaplashardi.

Bir jumlani eslab qolishim uchun, o'n martalab, hatto yigirma marta ham takrorlardi. Ukalarimdan ham e'tiborini soqit qilmasdi. Shu kampir tufayli dadam ham olmoncha gaplashishni o'rganib oldi. Oyim hatto dadamni undan rashk qila boshladi. O'rtalarida biror nima bo'lgan-bo'lmaganini bilmayman, faqat oyim dadamni ikkinchi qavatga chiqarmay qo'ydi. Ammo bizlarning chiqishimizga qarshilik qilmasdi.

Bundan ikki yil oldin bizning buvimiz o'ldi. Oyim norozi bo'lib, qovoq-tumshuq qilganiga qaramay, dadam uni Noyer Fridxof qabristoniga qadar kuzatib bordi. Dafn marosimida odam juda oz edi: ikki-uch qarindoshi, qizi va otam. Yotgan joyi parday yumshoq bo'lsin ilohim! O'sha xotin menga olmon tilini o'rgatdi. O'shandan buyon hayotimda hammasi yaxshilikka qarab ketgan.

Poyezd hali kelmagandi. Men Monika Shneyder bilan yonma-yon turardim. Ikki vatandoshimiz perronni supurib yurganini ko'rdim: biri – shundoq yonginamizda, ikkinchisi – sal nariroqda. Yaqinimizdagisi quyuq mo'ylovlari orasidan tutun burqsitardi.

– Hey, Komil og'a, – deb qichqirdi u birdan. – Tugat endi, bu yoqqa kel. Tez orada Myunxen ekspressi jo'naydi.

Ikkinchi farrosh qaddini rosladi. Xuddi badanimni chaqmoq urganday, bir titrab tushdim. Bu mening dadam edi.

Boshim aylanib ketdi. Bu nimasi? Otamga yaqinlashishdan hadiksirardim: Monika Shneyderning ko'zi tushishini istamas edim – uning shu paytda bilib qolishi bemavrid ko'rinardi.

Otamning sherigi meni ko'rib qolishi ham xatarli edi. Eng ma'quli o'zimni chetga olish. Men Haynrixning ortiga yashirindim: uning kiftlari barvas-ta, yana tag'in qo'llarida gitarasi ham bor edi. Ammo o'zim dadamni kuzatardim. Odatda, u ish-ga ketarkan, o'zining qishloqdan olib kelgan eski kepkasini boshiga qo'ndirib olardi. Ammo bugun u fransuz politsiyachilari kiyadigan kepkasimon bir narsani kiygandi. Ham hokimiyat farroshlari kiyadigan kiyimda edi. Agarda sherigi uning otini aytib chaqirmaganda men uni hatto payqamagan bo'lardim. Tish cho'tkaga o'xshash uzun cho'tka-si bilan yo'lovchilarning oyoqlari atrofidagi siga-reta qoldiqlarini ilib-ilib supurib olardi. Ba'zi bir olmonlar, amerikaliklarga o'xshab, koka-kolaning ezilgan paketchalarini duch kelgan yerga otib ke-tishardi. Yoki qatiq paketchalarini axlat yashik-lariga otishar va ular ham mo'ljalga tushmay so-chilib yotardi. Bizning buvimiz, urushdan ilgari hamma olmonlar juda pokdomon bo'lishgan, endi ular yomon tomonga o'zgarib ketishdi, der edi.

Men hech kimga bildirmay, dadam qanday ishlayotganini kuzatayotganimda poyezdimiz keldi. Otam cho'tka-supurgisini piyoda askar-larday yelkasiga oldi-da, bizning perronimizga sakrab o'tdi. U o'z sherigining yoniga kelib to'x-tadi, shundan keyin ikkovlari poyezd qay taxlit taraqa-turuq qilib va vishillab, g'ildirab kelishla-riga qarab turishdi. Ikkovlarining ham mo'ylov-lari uzun-uzun va quyuq edi. Otam biz tomonga qarab-qarab qo'yardi. Balki, u o'quvchilar to'dasi ichidan meni qidirgandir. Buni fahmlaganimda, ko'nglim yanada cho'kib ketdi.

Sayohat hammasi bo'lib bir kunga mo'ljallangan edi. Uyg'a qaytganimda kechqurun nima deyman endi? „Demak, dada, sizni Xo'jatepa masjidiga o'xshaydigan o'sha ajoyib zavoddan haydashibdida? Farroshlikka borishga majbur bo'libsiz-da?“

Ammo men u nima deb javob berishini oldindan bilaman:

„Qizalog'im, men senga avtomatlar to'g'risida gapirib bergandim. Bu la'nati avtomatlarning har biri o'nlar, hatto yuzlar, ishchilarning o'rnini bosa oladi. Shuning uchun ortiqcha ishchilarni, birinchi navbatda muhojirlarni ishdan bo'shata boshlashdi. Shunday qilib men ham ko'chada qoldim. Turgan gapki, juda qattiq xafa bo'ldim. Ammo sizlarni xafa qilgim kelmadi, hech kimga hech nima demadim. Olti oy ish qidirdim. Odatdagi vaqtimda, erta bilan ketib, oqshom qaytardim. Rahmat, do'stlarim yordam berishdi, farroshlikka joylab qo'yishdi. Ko'rganingday, endi men Duysburg vokzalida, sherigim Avnosli Ibrohim bilan perronlarni supuraman. Sen, Gultan, endi ancha katta bo'lib qolding, hayot nimaligini sal-pal tushunishing kerak. Ishmi ish, ishdan uyalib yurish o'rinsiz. Har neki bo'lsa-da, sendan iltimos qilaman: oyingga ham, ukalaringga ham hech nima dema. Yana bir iltimosim – har doim aytadigan gapim – to'g'ri yur, ona qizim. O'zingni ham, oilamizni ham uyatga qo'yma. Senga aytar gapimning hammasi shu...“

Miraziz A'ZAM tarjimasi

XANJAR

Ko'kda jazirama oftob, har qadam bosganida oyoqlari iligigacha qizib yotgan tuproqqa ko'miladi. Ust-boshi changga botgan, bo'ynidan, yuzidan oqqan terlar changga qorishib loyga aylanadi. Boshiga bog'lagan ro'molchanning bir uchini tishlari orasiga olib chaynab, qo'li bilan ikki yoniga ishoralar qilar, o'ziga o'zi gapirardi. To'rt tomonga tuproq to'zg'itib tez-tez yurib borarkan, birdan to'xtadi. Og'zidagi ro'molcha uchini mahkam tishladi. Tupurmoqchi bo'ldi, lekin og'zi qurib, tili tanglayiga yopishgandi. „Men, – dedi o'ziga o'zi, – ko'rsatib qo'yaman unga. Men o'g'riqlik qiladigan odammanmi, bu ishda o'lim bor“. Yana tez-tez yura boshladi. Oyoqlarini kuydirgan tuproqni ham sezmedi. Keyin nimagadir yo'l chetiga chiqib, dala tomon burildi. Qurigan ekin poyalari oyoqlari ostida charsillaydi. Sal narida xirmon mashinasi guvullaydi, ishchilarning g'alla-g'ovurlari eshitiladi. Xirmon mashinasiga e'tibor ham bermasdan, oldidan o'tib ketdi. Ko'zlari qisilgan, kichkina yuzi esa qorayib ketgandi. Peshonasidagi ajin izlariga ham loy to'lgan. Bir oyog'i qatqaloq yorig'iga tushib, qayrildi. Qattiq og'ridi. Og'riq zo'ridan turgan joyida o'tirib qoldi. Tuproq etini qizigan temirday kuydirdi. Jazira-

maning azobi... Tuproqning qaynoqligi... Shaxd bilan o'rnidan turdi... Birpas alanglab qoldi. Keyin yerdan bir tutam qurigan ekin poyasini olib chaynay boshladi. Chaynarkan, og'zi qurib, yuzi burishdi. Tuflab tashladi. Keyin yana bir tutam oldi. Shunaqangi charchabdiki, ko'zi tinib keta-verdi. Sarosimaga tushdi. Nima bo'lyapti, qayoqqa ketyapti? Shu zahoti esiga tushdi: „Benomus, olchoq, – dedi zarda bilan, – nima qilsam qilaman. Shuni bilki, bu ishda o'lim bor. Men o'g'rilik qiladigan odammanmi? Shuncha yildan beri Chuqurovadaman, or-nomus bilan ter to'kdim“. Keyin yana toldi. Oftob kuydirgandan kuydirdi.

Shu kuni ro'paradagi yo'ldan o'tganlar dala o'rtasida, oftob tig'ida, tep-tekis, yarqirab bir bo'yra kabi yastangan ovulda biroz oldinga egilib, qimir etmay turgan odamni ko'rdilar. Uning ko'zlari yumilgan... Bir yong'oq daraxti ostida uch yoshli, tishlari oppoq, kulib turgan bir bola... Bola shod-xurramlik bilan onasining bo'yniga osiladi. Bola terlab-pishgan, yuz-ko'zidan ter oqadi. Bolaning ko'ylagi yirtilgan, negadir tinmay yig'laydi.

Qari ona, sochlari oppoq... Belini ushlab turib, allanimalar derdi. Onaning qo'llari qurishib ketgan...

Tishini tishiga bosdi. „Benomus... Senga ko'rsatib qo'yaman hali! Men o'g'rilik qilganman-a! Yarim tunda Muharram og'aning paxtasini o'g'irlaganman, shundaymi? Meni haydatasanmi ishdan?“ Kunyurar shamoli asta-sekin esa boshladi.

Bir qadam tashlab to'xtadi. So'ngra tez-tez yura boshladi. Chang-to'zon daladan yo'lga o'tdi. Oldinda birov ketyapti. Ko'z qiri bilan qaradi.

Asta-sekin shom cho'kayotgani uchun oldinda ketayotganni taniyolmadi. Qadamlarini tezlatdi. Oldida ketayotganga yetib olib: „Hey“, – dedi. Narigi kishi qayrilib qaradi. „Ali... senmisan?“ – dedi sevinib. Ali to'xtadi. „Yaxshi ish qilmading, Husayn“, – dedi. Husayn: „Men, – dedi, – unga qasddan qildim bu ishni“. Ali esa: „Sening orqangdan nima qilsa qildi... Aytmagan gapi qolmadi... O'g'ri dedi. Benomus dedi. Dala ishchilarining obro'sini bir tiyin qilgan shular bo'ladi, dedi. O'g'li „Qayerdan bilay“, dedi. Shu ishni qilib rasvo bo'lmasliging kerak edi“. Husayn: „So'kdimi?“ – deb Alining yoqasidan oldi. Ali: „Qo'yvor yoqamni! Men unisini bilmayman“ – dedi. „Nimaga bilmaysan?“ „Bilmayman...“ „So'kmadimi?“ „Bilmayman...“ „Yana nima dedi?“ „Bilmayman...“

„Men uning xotini bilan yotdim, dedi. Shundaymi?“ „Bilmayman, lekin u juda benomus odam!“ „Demak, yuzta odamning ichida shunday dedi-a?“ „Olchoq u“. „Voy onangni...“ Ali: „Butun Chuqurovada undan o'tadigan uyatsiz odam yo'q. Boshliq emas, naq ishchilarning boshiga bitgan balo u! Sening bir qop paxtangni shuncha ishchilar ichida og'aga ko'rsatib, pastga urishi shartmidi? Hammaga yomonlik qiladi, birorta ta'zirini beradigan chiqmadi. Birorta mardning oldida qilolmaydi bu ishini. Qolaversa...“ Husayn Alini qo'ldan tutib to'xtatdi. Qonga to'lgan ko'zlarini uning nigohlariga qadadi. „Gapir, – dedi, – xotini bilan yotdim, dedimi?“ Ali kiftini uchirdi: „Bilmayman...“

Shu on Husaynning qo'lida xanjar yaraqladi. „Ayt, – dedi. – Ayt!“ Ali labini burishtirdi: „Bu xanjarni menga uradiganga...“

Husayn Alini nafrat bilan itarib, ortiga qaytdi. Yugurdi. Dalalardan, butazorlardan o'tib, nafasi tiqilib to'xtadi, keyin yana yugurdi. Oyoqlari qon-talash bo'ldi. Ayni damda oyning yuzini bir parcha bulut qopladi. Har bulut qoplaganda Husaynning yuragi seskanaverdi.

Husayn qalin butazor qorong'isida yotib, qo'lidagi xanjarni otar, dir-dir titrar, bor kuchi bilan kerishardi. Oy mag'rib tog'lari ortiga botdi. Husaynning ko'zi qarshisidagi qop-qora tog'larda, ko'kdagi to'lin oyda. Oy hech botgisi kelmasdi. Sal narida, xirmon boshida ishchilar xurрак otib ux-lashardi. Xirmonning o'ng tomonida boshliqning pashshaxonasi shabadada asta-asta silkinadi. Oy tog'lar ustida turib qoldi. Husayn xanjarning das-tasini mahkam ushlab olgan...

Husaynda bir qayg'u, bir titrash... Husayn tur-tinib-surtinib pashshaxona tomon borardi. Nafas ham olmas, ohista pashshaxona yoniga yotdi. Pashshaxona ichidagi odam maza qilib xurрак otar, alahsirardi.

Husayn pashshaxonaning qorong'i tarafiga cho'zilgan... Narigi kishi yotoqda xurрак otib, ag'dariladi... Husaynning xanjar tutgan qo'li, bila-gi zirqiradi... Xuddi bilagi uzilib tushadiganday... Yuragi gumburlayotganday. Husayn cho'chib ket-di. Nariroqda soya g'imirladi... Husayn g'azab bi-lan xanjarni sharaqlatib tuproqqa otdi. Turtinib-surtinib qishloqqa qarab yugurdi.

*Turk tilidan
Maryam OSIYO tarjimasi*

SHIRINLIK

Uzundan uzoq savdo qilishni yoqtirmayman. Lekin kiyim-kechak do'konlarini juda yaxshi ko'raman. Maoshimni olar-olmas, oyog'imni qo'limga olib, shahar savdo markazlariga chopaman. Ammo, afsuski, maoshim juda kam. Koshkiydi, hech qayerda ishlamasam-u, har kuni maosh olsam, qanday ajoyib ish bo'lardi! Bir oy ishlatishadi, ammo faqat bir kun maosh berishadi. Shunaqayam adolatsizlik bo'ladimi? Bergan maoshlari bo'lsa ikkita ko'ylak olar-olmas tugaydi-qo'yadi. Qishloqqa ham pul yubora olmayman. Onam mendan so'raydi:

- Oyliging necha manat?
- 192 manat, - deb javob beraman.

Aslida, oyligimdan onamga zarracha foyda yo'q. Bechora onam maoshim 192 manat ekani-ni eshitgan, xolos. Nima qilay, hali yosh qiz bo'lsam... Turmushga chiqishni, sayohat qilishni, bejirim kiyinishni istayman. Eng zo'r restoranlarning lazzatli taomlarini boshqalarga qaraganda ko'proq tanovul qilaman. Dugonalarim menga hasad qilishadi. Chunki qancha ovqat yesam-da, aslo semirmayman. Dugonalarim parhez qilishadi, lekin men, baribir, ulardan xipchabelman. Barcha yeyishga qo'rqadigan sharq shirinliklarini bo'lsa,

otamning so'zi bilan aytganda, „bo'g'zimga kelguncha“ yeyman. Yakuniy imtihonlarga tayyorlanar ekanman, universitetning muzday sovuq o'quv zalida o'tirib, „Anorganik kimyo“ kitobi sahifalarini varaqlarkanman, shirinliklarni tanovul qilish yo'li bilan biroz isinmoqchi bo'lishning nimasi yomon?

Xolalarim shirinlikni yoqtirishmaydi. Shuning uchun shirinlikni faqat o'zim sotib olaman va uyg'dagi stol ustiga tashlab qo'yaman. Shirinlik necha kunlab shu yerda kutib yotadi, lekin uni yeydigan odamning o'zi yo'q. Stol ustida g'arib bo'lib yotgan shirinlikning holiga rahmim keladi va hammasini yana o'zim paqqos tushiraman. Haa... Mana shirinliklar sotiladigan do'kon... Bu do'konni juda yaxshi ko'raman, bu yerda bo'lishdan rosa lazzatlanaman... Qanday go'zal, keng, zamonaviy do'kon bu... Do'konning tepasiga „Shams“ degan so'z rangli harflar bilan qirmizi matoga shunaqa chiroyli yozilganki, yozuvni ko'rgan kishining vaqti chog' bo'ladi. Menga juda chiroyli ism qo'yishgan. „Irodaning nomi qo'yilgan do'konmi? Bizning qishlog'imizda Ibrohim amakining taxta do'koniga o'xshaydi...“ Ha endi, bu yog'ini qo'yavering...

Bu do'kondagi sotuvchi juda g'alati yigit... Qo'l degani shunchalik ham uzun bo'ladimi?! Kaftlari ketmonday keladi! Go'yo oyoqlarini bilaklariga ulab qo'yishganday! Yo Xudo, qo'l degani shunchalik ham katta bo'ladimi? O'zi esa kesakday hissiz... Qachon shu do'konga kirsam, mingta savolga ko'madi. Xuddi shu chog'gacha meni hech ko'rmaganday go'yo tanimaydi. Men bo'lsam shirinliklarni bitta-bittadan totib ko'rmay xarid qilolmayman. Oh, qanday yaxshi bo'ldi-ya, ichkarida

bir xotin bor ekan. Sotuvchi bu rus ayoli uchun guruch tanlagunga qadar, men savatlardagi turli turshak, mayizlardan yeb, oladigan narsalarimning mazasini totib ko'ra qolay...

...E Xudo, shu tut mayizini bunchalik yaxshi ko'rmasam?! Lekin bular, aftidan, Eron moli bo'lsa kerak. Xolamning bog'idagi tutdan terib, quritadigan mayizimizning ta'miga hech ham o'xshamaydi... Hmm... Bu savatdagi tut mayizi bo'lsa, juda shirin ekan... Bundan olishim kerak... Aytay, 200 gramm tortsin. Eh, bu rus ayoli nega buncha tez ketdi-ya. Sotuvchi yigitni yana biroz gapga tutsaydi, bu yerdagi hamma narsadan totib ko'rgan bo'lardim-a. Endi bo'lsa, bu sotuvchi yonimga kelib, yana gap sota boshlaydi: „Oyimqiz, sizga yordam bersam bo'larmikan? Sizga biror narsa tavsiya qilsam bo'ladimi? Bu shirinlikni bugun olib kelishdi... Ko'ring, mana bu Tunis xurmosi, sizga yarim kilo tortaymi?..“ – deydi va shunaqa keraksiz savollar bilan jonimga tegib ketadi... Istasang, yuz marta: „Biror narsani tanlasam, sizga aytaman“, – deb ko'ring. Baribir befoyda, o'z bilganidan qolmaydi va har gal ayni shu savollarni takrorlayveradi. Bu vaysaqi bola professorday to'xtamay so'zlasa-da, 300 gramm kunjut necha manat bo'lishini kalkulyatorda hisoblaydi. Mana, yana yonimga keldi:

– Marhamat, oyimqiz. Sizga qanday yordam berishim mumkin?

Aytdim-ku... Endi boshladi...

– Siz hozir mana shu tut mayizidan 200 gramm torting, boshqalarini bo'lsa, totib ko'rgach aytaman.

Koshki, bu do'konda ishlasaydim... Xaridorlar-ga hech ham xalaqit bermasdim. Xohlagan nar-sasining mazasini totib ko'rgan, yoqtirganlarini olgan bo'lishardi.

Eshik ochildi, shekilli. Oraliqdagi baland ja-vonlardan u yer ko'rinmaydi-da... Aftidan, yangi xaridor keldi... Yaxshi bo'ldi, hech bo'lmaganda manovi sotuvchi yonimdan ketar, bunaqa bezdi-ruvchi savollari bilan yangi kelgan xotinning bo-shini qotirar.

– Ko'p yashang. Siz yangi kelgan xonim afandi-ga istagan narsalarini bering, uni kuzating. Men hali ko'rib chiqmadim, bir qarorga kelmadim.

Ichiga bodom solingan rang-barang shokolad-larni ko'rsam, o'lib qolaman. Bularni ko'p yega-nim uchun onamning jahli chiqadi, shundan ke-yin bolalik chog'lari haqida gapira ketadi. Bunday chog'larda yig'lab yuboray deyman. Onam: „Shi-rinlik anqoning urug'i edi, – deydi. – Shaharga borganlar goho pecheniy keltirishardi, bilganimiz shu edi, xolos. Oh, u kunlar boshqa qaytib kel-masin!“ – derdi. Bu shirinliklardan olib, qish-loqqa yuborsammikan? Yo'q, yo'q, yaxshisi o'zim olib boraman. Ammo yo'lda yarmini yeb qo'yishim turgan gap. Demak, biroz ko'proq olishim kerak...

...Bu xotin Munavvar ammaga shunchalik o'xshar ekanki... Xuddi o'shanday bo'yi past va semiz... Lekin bu ayol o'zini uncha oldirmagan. O'ziga yaxshi qarashi ko'rinib turibdi, boz ustiga ko'zlari ham chaqnab turibdi. Ammo kalta sochi bu qomatiga hech yarashmabdi. Hoy ammajon, shu sochlaringni o'stirsang-chi, deging keladi... Soch o'rimi ham unga juda yarashgan, ko'zlari

yanada jozibador ko'ringan bo'lardi... Hay mayli, o'zi biladi...

...Iye, bu nimasi? Birinchi marta ko'rib turibman. Bolaligimizda chechaklardan o'rgan gulchambarlarimizga o'xshaydi. Bu hissiz sotuvchi koshki biror narsani bilsa?!.. Balki, bu xotin bilar, undan so'rab ko'ray-chi...

- Xonim afandi, kechirasiz, bu nima ekan, bilasizmi?

- Evelik, qizim. Buni palovga solishadi. Qanday mazali bo'lishini bilsang edi! Yoki hech yeb ko'rmaganmisan?

- Yo'q, biz tomonlarda palovga bu narsadan solishmaydi. Ammo mazasini totib ko'rishni juda xohlayapman...

- Buning hech qiyin joyi yo'q! Hozir senga hammasini aytib beraman. Bundan ol, uyga borib o'zingga palov pishir. Endi diqqat bilan quloq sol, avvaliga yormani olasan...

...Bu ayol oddiy bir taom bo'lgan palovning qanday pishirilishini, undan tashqari, yormani, evelikni bor tafsilotlari bilan shunaqangi berilib tushuntiryaptiki, og'zingdan suving oqadi. Bu borada adabiyot muallimlarimiz ham bunchalik chiroyli so'zlay olishmaydi. Bu xotin adabiyot muallimi bo'lganida bormi, darsda telefonimni chiqarib, maktub yozish bilan mashg'ul bo'lmagan bo'lardim...

- ...Qizim, hoziroq uyga borib, ishni boshlashing lozim. Bu ish ancha vaqtingni oladi, ovqatning oqshomga borib pishadi. Aks holda ulgur-maysan. Sen, har holda, talabasan, ko'p vaqting bo'lmasa ham kerak.

...Qanday yaxshi ayol-a! Qanchalik sabr-toqat bilan menga hammasini tushuntirib beryapti. Holbuk, xolamdan bir narsani so'rasam, darhol jerkib tashlaydi. So'ngra: „Seni o'g'limga olib beraman“, – deydi. Ikki dunyoda rozi bo'lmayman! Yalinib-yolvorsa ham, ko'nmayman. Chunki u uyiga kelin emas, xizmatkor olmoqchi...

– Bu yerda do'kon qachon ochildi? Juda yaxshi ekan! Shirinlikdan tortib meva-sabzavotgacha har narsa bor. Uyinga ham juda yaqin. Men bozorga borardim. Endi barcha kerakli narsalarimni har kuni shu yerdan olaman... Bu zanjabilmi yoki dolchinmi?

Ayol go'yo bu yigit do'kondagi hamma narsani biladigandek savol beryapti... Bu bola ham xuddi hamma narsani biladigandek, o'zini aqlli ko'rsatishga urinadi. U qayerdan ham bilsinki...

– Xonim afandi, qani, menga bering-chi, bir ko'ray! Bu, menimcha, zanjabil bo'lsa kerak...

– Ha, men ham shunday bo'lsa kerak, deb o'ylagandim. Qizim, sen ham ol bundan. Juda foydali. Har kuni ertalab bir qoshiq asalga aralashtirib yegin. Foydasini sanasang, ado qilib bo'lmaydi. Yuzingga, sochlaringga juda yaxshi!

Ey Xudoyim-ey, bu xotin ko'p narsani bilar ekan, hamma narsadan xabari bor. Juda bilag'on... Qaynana degani shunday bo'lishi kerak... Ajabo, bo'ydoq o'g'li bormikan? Ustiga-ustak o'zi ham shu yerda yashar ekan! Balki, u ham meni yoqtirib qolgandir?! Bo'lmasa, nega meni bu qadar yaqin oldi? Halidan beri meni boshdan oyoq zimdan kuzatyapti... Biroz gaplashay, ko'raylik-chi, nima chi qar ekan...

– Ko‘p yashang, xonim afandi, olaman. Bu-
vim ertalablari pishiradigan sutli oshga zanjabil
qo‘shardi. Zanjabil va dolchinni bolaligimdan beri
juda yaxshi ko‘raman.

– Ha, men ham o‘g‘linga har kuni tongda bu
dorivorlarni qo‘shib, olxo‘rili sho‘rva pishirib be-
rardim. Hidi ko‘chani tutib ketardi. Xohlasang,
o‘zingga turshak ham ol, turshakli sho‘rva pishi-
rasan. Hozir ayni turshak sho‘rva ichadigan pal-
la. Endi uyingga borib, turshak sho‘rva pishirgin,
juda mazali bo‘ladi.

...Hmm, demak, o‘g‘li bor ekan! Ma‘lum bo‘ldi-
ki, o‘g‘lini avaylab o‘stirgan. Ajabo, o‘g‘li otasiga
o‘xsharmikan yoki onasiga? Bunaqa ayolning o‘g‘li
ham kelishgan bo‘lishi kerak, albatta. Haaa... Bu-
naqa mehribon, jonkuyar qaynanam bo‘lsa bor-
mi, dugonalarim hasaddan yorilib o‘lishadi...

...Eh, men bunchalik tentak bo‘lmasam. Hali-
dan buyon angrayib atrofga alanglab o‘tiribman.
Ayol meni hech narsani bilmaydigan pandavoqi
deb o‘ylaydi-ku. O‘zimni biroz aqlli, chaqqon, bi-
limdon qilib ko‘rsatishim kerak...

– Kechirasiz, mening hech vaqtim yo‘q, borib
dars tayyorlashim kerak. Buning ustiga ovqat
pishirishim ham darkor... Marhamat qilib, oladi-
gan narsalarimni qadoqlab berasizmi?

– Marhamat, oyimqiz.

...Bu yigitning soxta tabassumlari asablarimga
tegadi. O‘zicha xaridorlarga xushmuomala, na-
zokatli ko‘rinmoqchi. Hay mayli... O‘zimni odob-
li qilib ko‘rsatishim lozim. Ha, shunday, uyiga
odobsiz kelin keltirishni kim ham istaydi? Buning
ustiga shaharning qoq markazida...

– Agar sizga qiyin boʻlmasa, bodomli shokolad-dan ham yarim kilo torting. Asalli pistadan ham 300 gramm... Eron halvosidan ham biroz bering... Soʻng, hmm...

– Jon qizim, menimcha, shunchasi yetar! Bu yoshingda bunchalik quvvatli shirinliklar yeyver-sang, semirib ketasan. Undan keyin hech kim senga uylanishni xohlamay qoʻyadi, qiyin ahvolga tushib qolasan... Bularni olding, shu yetadi. Bu gaplarni seni oʻylab aytyapman... Endi uyingga bor, bularni yeb, darsingni tayyorla...

Ana senga kerak boʻlsa! Bu ayol bunchalik zamonaviy ekan! Onam aytganiday: „Boʻz dega-nim ipak chiqdi“. Bunaqa qaynanani aslo qoʻldan chiqarib boʻlmaydi... Har holda bu doʻkonni juda yoqtirganini, har kuni bu yerga kelib savdo qili-shini aytdi-ku. Men ham har kuni bir bahona to-pib, bu yerga kelaman. Bir kuni u, albatta, oʻgʻli bilan birga keladi. Albatta... Meni oʻgʻliga koʻrsa-tishi kerak... Endi biroz tosh bosadigan gaplar-dan gapiray. Boʻlmasa, u meni kaltafahm, goʻl qizlardan ekan deb oʻylaydi.

– Toʻgʻri aytyapsiz, xonim afandi. Men ham shu fikrdaman. Ammo bularni faqat oʻzim yemayman, olganlarimning koʻpini qishloqqa, onamga yubo-raman.

– Sen juda aqlli qizga oʻxshaysan. Hamisha shunday boʻlgin. Sumkangni ber, ushlab turay, bularni solaylik, vaqtingni tejaylik.

...Xudo haqqi, bunday nazokatli, boshqalarga bunchalik mehribon ayolni birinchi marta koʻrib turibman. Uning oʻgʻli ham, albatta, didi baland, juda madaniyatli boʻlishi kerak. Hozircha bu

haqida soʻrashga erta, lekin keyingi uchrashuvmizda, albatta, oʻgʻlidan gap boshlayman. Hozir gapirsam, turmushga chiqish uchun oʻlib-tirila-yotgan ekan, deb oʻylaydi... Endigi masala – bu ayolning mehrini qozonish va xotirasida goʻzal qiz sifatida qolish... Xarid qilgan narsalarimning pulini sotuvchiga toʻlab, bu yerdan chiqishim kerak. Ammo, toʻgʻrisini aytganda, oʻsha ichi yongʻoqli xurmoni olmaganim uchun kuyib ketyapman...

— Bularning narxi qancha boʻlganini aytasizmi? Necha manat?

Hmm... Yana kalkulyatorni olib, raqamlarni koʻpaytirishga kirishdi... Asablarim qaqshaydigan boʻldi-da...

– 13 manat 50 tiyin, oyimqiz.

– Tashakkur, mana oling!

– Biz ham tashakkur bildiramiz, yaxshi boring, yana kutamiz...

– Qizim, ehtiyot boʻlib ket. Hozirgi yoshlar orqa-oldiga qaramay mashina choptirishadi...

Yana biroz qolsam, bu ayol meni rosa mamnun qiladi. Hatto onam menga bunchalik eʼtibor qilmaydi. Xolam-chi? Bu haqda gapirma ham boʻlaveradi...

– Sogʻ boʻling, xonim afandi. Yaxshi kunlarda koʻrishaylik, xayr.

...Hayotda shunaqa xotinlar ham boʻlar ekan-da. Hech tanimagan kishisiga koʻrsatayotgan mulozamatiga qara. Bu ayolning iltifoti meni mumday eritib yubordi-ya! U bilan yana uchrashish uchun harakat qilishim kerak. Zotan, hozirgi yoshlarni ilintirish uchun urinib oʻtirishning keragi ham yoʻq... Muhimi – qaynana bilan til topishish. Bu-

naqasini yana qayerdan ham topardim? Ayolning kiborligiga qara, evelik solingan palov pishirishni erinmay tushuntirdi, sog'lig'imga e'tibor berishim uchun qo'lidan kelgancha maslahat berdi, xarid qilgan narsalarimni to'rvaga solishimga ko'maklashdi... Sotuvchi bola ham angrayib qoldi. Isho namanki, u ham umrida bunaqa ayolni ko'rman. Tili tanglayiga yopishib qolganday, g'ing deyoimadi.

...Oh! Naqadar kallavaram, qo'pol bir qizman o'zi! Ayolga yordamlashishni taklif ham qilmabman. Endi orqamdan: „Bu juda tarbiyasiz qiz ekan“, – deydi. Narsalarini tashishga yordam qilishim kerak edi. Kim biladi, uning uyi nechanchi qavatda? Olgan narsalarini yuqori qavatga chiqarguncha qo'l-oyog'i toliqadi-ku, bechora xotin... Hali ko'pam uzoqlashganim yo'q... Ajabo, ayol hali ham o'sha do'kondamikan? Albatta, o'sha yerda bo'lsa kerak... Qaytib, unga yordamlashsam, juda yaxshi bo'ladi.

Eh... bu do'konlarning eshigi ham har gal asabimni o'ynatadi. Ichkariga ochiladimi, tashqarigami, bilib bo'lmaydi. Bir belgi qo'yilsa-ku, odamlar nima qilishni bilgan bo'lishardi...

Bu yer do'kon emas, labirint! O'rtadagi baland javonlar odamni yaxshigina shoshirib qo'yadi. O'h! Oллоhga shukurki, ayol hali ketmagan ekan. Bu hissiz yigitga yana bir narsalarni tushuntiryapti, shekilli.

– ...Hozirgi qizlarning tuturug'i yo'q. Zamona-miz qizlari yengiltak bo'lib ketgan. Bizning zamonimizda hammasi boshqacha edi, bizlar hech ham bularga o'xshamasdik. Boshimizni ko'tarib,

bir yigitning yuziga qarashga ham uyalardik... Sen biroz oldingi qiz narsa tanlamoqchi bo'ldi, deb o'ylaysanmi? Yo'q... Unaqa emas... U qiz senday kelishgan yigitni ko'rди-yu, esini yo'qotdi. Ko'rmadingmi? Sal bo'lmasa og'zidan suvi oqayozdi... Go'yo shirinlik tanlayotganmish, o'l-a! Axir, senday yigitni qayerdan ham topardi... Bu yosh qizlar senday yoqimtoy yigitning qadrini, qiymatini bilmaydilar... Eh! Bu do'konni hozirgacha nega bilmagan ekanman... Bundan keyin...

Boboxon MUHAMMAD SHARIF tarjimasi

UMMON SOHILIDAGI TANISHUV

Ummon moviy qum sahrosiga o'xshardi. Harbiy xizmatni o'tab bo'lgan Sarbon uyiga qaytayotgandi. Chodirli harbiy mashina askarlarni temiryo'l vokzaligacha keltirib qo'ydi. Yosh komandir askarlarning yo'l chiptalarini tekshirib ko'rgach, „Endi ozodsiz, istagan yeringizga ketishingiz mumkin“, qabilida ularga qo'l silkidi.

Barcha o'z poyezdini izlardi. Bokugacha poyezd bormasdi. Shu sabab Sarbon avval shimol shaharlaridan biriga borib, keyin samolyotda uyiga uchmoqchi edi. Uning poyezdi yarim tunda yo'lga chiqarkan. Besh-olti soat vaqti bor. Aslida, bu begona, sovuq shaharda besh soat u yoqda tursin, besh daqiqa ham qolishni istamasdi. Askar do'stlari bir-birlari bilan xayrlashdilar. Ularning ko'pchiligi yaqin atrofdagi shahar-qishloqlarda yashovchi ruslar edi.

Sarbon oxirgi quroldosh birodari bilan xayrlashib, chamadonini vokzalning yukxonasiga topshirdi. So'ngra qor uyumlarini bir-bir bosib, ummon sari yurdi. Ummon cheksiz sahroga o'xshardi. Sarbon ortda qolgan askarlik hayotini eslab kulimsiradi. Ummon sohilida odam kam edi. Osmon qoraydi. Qor sahrosiga aylangan ummonning rangi tundlashdi. Sarbon qorda g'ichirlagan

qadam tovushlarini eshitib, ortiga o'girildi. Egniga qalin yashil palto kiygan, yuz-ko'zini sharf bilan o'ragan qiz ohista qadam tashlab kelardi. U Sarbondan ikki qadam nariga o'tib, ummonga yuzlandi. Vahimali suvlar qo'ynida go'yoki kimnidir izlayotgandek edi. Sarbon qiz bilan gaplashgisi keldi. Poyezd ketishiga hali vaqt bor. Uning uchun hozir eng muhimi, vaqtini unumli o'tkazish.

O'rta maktabni tugatib, harbiy xizmatga ketgan Sarbon ayol zoti bilan gaplashish u yoqda tursin, salom-alik ham qilmagandi. Qizlar bilan tanishishda doim ehtiyotkor bo'lgan bu yigit negadir hozir yonidan o'tib ketgan qiz bilan gaplashgisi kelib ketdi. Qadamini tezlashtirib, unga yaqinlashdi.

– Kechirasiz, bu yerda yemakxona qayerda? – og'zidan chiqqan so'zlarining bema'niligini anglasada, endi kech edi.

– Shu yerda, ummonning o'rtasida. Borib istagan taomingizga buyurtma berishingiz mumkin, – hozirjavoblik qildi qiz.

Ikkisi ham kulib yubordi.

– Balki, o'sha yerga borib, kechki ovqatni birga tanovul qilarmiz.

– Unda siz birinchi bo'lib tushing, men ortingizdan boraman.

Yana kulgi ko'tarildi. Sarbon qizning aytganini qilib, tez-tez qadam bosgancha ummonga tusha boshladi.

– To'xtang... to'xtang! – dedi ayol balandroq ovozda.

Sarbon komandir buyrug'iga bo'ysungan askar kabi joyida to'xtadi.

– Eshitaman... buyuring! – chakkasiga o‘ng qo‘lini qo‘ydi.

– Demak, siz harbiy xizmatdan qochdingiz...

– Qochganim yo‘q. Muddatni o‘tab bo‘ldik.

– Ha, unda uyga ketyapsizmi?

– Shunday.

– Qaysi tomonga?

– G‘arbga.

– Kavkazgami?

– Ha. Sen ham ozarbayjon ekansan. Endi rostini ayt-chi, yemakxona qayerda?

– Shu yerda, ummon sohilida.

Sarbon unga yaqinlashdi.

– Balki, rostdan kechki ovqatni birga qilarmiz?

– Mayli.

Ular asta yemakxona tomonga bordilar. Ikkisi beton zinalardan chiqib, yemakxonaga kirdi. Sarbon iltifot ko‘rsatib, qizning paltosini oldi. Ichkarida odam kam ekan.

– Yaxshi tanisha olmadik... Mening ismim Sarbon. Serjant Sarbon G‘oyibov.

– Hamshira Elmira Yunusova.

– Demak, siz ham ozarbayjonsiz.

Qiz jilmaydi.

– Yo‘q, men rusman. Ozarbayjon qarindoshim ham yo‘q.

– Qiziq...

– Ha, qiziq. Bu yerlardagilarda bunday ism-shariflar tasodifan uchraydi.

– Axir ruslarda bunday ism-familiyalar umuman bo‘lmaydi-kul! Buni o‘zingiz ham yaxshi bilasiz. Menimcha, siz ozarbayjonsiz...

– Bo‘ladi deb tasavvur qiling.

- Unda sizni Elmira xonim deyman.
- Boʻladi. Sizlarda ayollarni hurmat qilish maʼnosida shunday deyishlarini bilaman. Men bundan xursand boʻlaman, oʻrtoq serjant...
- Serjant Sarbon Gʻoyibov.
- Ikkisi kuldi.
- Nima yeymiz, Elmira xonim? – soʻradi Sarbon.
- Bilmadim.
- Menimcha, ummondagi mavjudotlarga bir himmat koʻrsatishimiz kerak. Baliqmi?
- Eʼtirozim yoʻq.
- Qizning hozirjavobligi, samimiyligi Sarbonni xursand qildi. Ikkisi shunchaki u yoqdan-bu yoqdan ozgina gaplashdi. Ortiqcha gap aytishdan tiyilishdi. Qiz bu dengizboʻyi oʻlkaga uzoq Saxalindan kelgan, tibbiyot texnikumini tamomlab, vataniga qaytayotgan ekan.
- Men uzoq sharqqa ketaman, sen esa gʻarbgʻa...
- Shunday... Har kimning oʻz vatani...
- Fursat oʻtmay qovurilgan baliq keltirishdi.
- Havo sovuq, – dedi Sarbon qizning sovuqdan qizargan oq yonoqlariga qarab. – Istasang, biror nima ichib qizib olardik.
- Men ichmayman, – dedi qiz. – Axir, men ozarbayjon qiziman, musulmaman.
- Boya boshqacha gapirganding, hazillashyapsanmi?
- Ha, rusman. Ishonmasang, pasportim choʻntagimda. Hozir, mana ol, oʻqib koʻr-chi, nima yozilgan ekan?
- Sarbon pasportga qarab, unda yozilgan maʼlumotlarni oʻqidi: Yunusova Elmira Murodovna. Millati rus.

– Ha... to‘g‘ri... Saxalinlik ekansan. Ammo otangni ismi ham biznikiga o‘xshash ekan: Murod. Mening amakimning ismi ham shunday.

– Amaking hozir qayerda?

– O‘z uyida. Rafiqasining yonida.

Qiz kuldi.

– Mening otam ham uyda, onamning oldida. U quruvchi... Istasang, o‘zing ichishing mumkin, Sarbon.

– Yo‘q, endi ichmayman. Yuz gramm ichsam, boshim tars yorilib ketay deydi. Yaxshisi, ichmaganim ma‘qul.

Ikkisi pishirilgan ummon balig‘idan yeb, suhbatlashdi. Hayotida sodir bo‘lgan yaxshi voqealarni bir-biriga so‘zlab berdi. Qiz bilan suhbatlasharkan, Sarbon ichida qattiq afsuslanardi. Hatto chiptasini boshqa kunga almashtirishni o‘yladi. Komandirining gapiga kirganida, ishlari yaxshi bo‘lardi. Askarlarni kuzatib qo‘ygan yosh leytenant „Ketishga shoshilmanglar, bir necha kun mazali dengiz taomlaridan yeb, go‘zal qizlar bilan tanishinglar“, – degandi. Hozir mazali baliqdan yeb, go‘zal qiz bilan suhbatlashyapti, ammo birozdan so‘ng qizdan ham, baliqdan ham ayriladi.

– Shunday qilib, sen kemada ketasan...

– Ha, – dedi qiz sochiq bilan lablarini artib.

– Balki, chiptani qaytarib, avval seni kuzatib qo‘ysammikan?

– Yo‘q, meni xolam va eri kuzatib qo‘yadi. Uymizga xabar yuboraman. Yaxshisi, o‘zim seni kuzatib qo‘yaman. Maylimi?

– Albatta. Bundan juda xursand bo‘laman, Elmira xonim.

– Yaxshi. Endi qo‘limni yuvib kelay.

Qiz qaytguncha Sarbon sigareta tutatdi. Endi ummon bag‘ridan ketishni istamasdi. Elmira qaytib keldi.

– Poyezdingiz ketishiga oz fursat qoldi.

– Ha, – dedi Sarbon boshini ko‘tarib.

Qizning jozibali ko‘zlariga qaradi. Qiz kulimsiradi.

– Nima bo‘ldi? Qarashlaring boshqacha...

– Go‘zalsan, – dedi Sarbon sekin.

Elmira kulib yubordi.

– Balki, meni o‘zing bilan Kavkazga olib ketarsan? Onang bilan tanishtirarsan? Yo onangdan qo‘rqasanmi?

Sarbon zo‘rg‘a kulimsiradi.

– Hech kimdan qo‘rqmayman. Istasang, ketaveramiz.

– Mayli. Men quyoshni yaxshi ko‘raman. Janubda quyoshli kunlar ko‘p bo‘larkan. Hozir havo sovuq. Senga maktub yozib turaman. Kunlar isiganda mehmonga boraman. Agar istasang, sen ham Saxalinga borishing mumkin. Kelishdikmi?

– Ha, kelishdik. Men roziman.

– Unda manzilingni menga yozib ber.

– Mana manzirim.

Ikkisi o‘rnidan turdi. Sarbon qizning paltosini berdi. Elmira yigitning serjant pogoni yopishtirilgan shineliga qarab, hazillashdi.

– O‘rtoq general, kiyinishingizga yordam beraymi?

– Yo‘q, o‘zim eplayman, – kuldi Sarbon.

– Unda ketdik. Vokzalda biroz aylanamiz. Ungacha sening poyezding ham kelib qoladi.

Sarbon xizmatchi ayolning oldiga borayotganida Elmira uni chaqirdi.

- Qayoqqa ketyapsan?
- Hozir kelaman.
- Taomning puli to'langan.
- Nima?

Xizmatchi ayol va Elmira kulib yubordi.

- Bu bo'lmadi, - achchiqlandi Sarbon.

- Ketdik, - dedi Elmira Sarbonning qo'lidan tutib.

Ikkisi vokzalgacha indamay keldi. Poyezd hali kelmagandi.

- Nega jimsan, Sarbon? Ketdik, anovi o'rindiq-lardan biriga borib o'tiramiz.

Vokzal yaqinidagi kichik xiyobondagi o'rindiq-lar ancha sovuq edi. Ikkisi bir-birini isitish uchun yaqinroq o'tirdi. Qiz sovuq qo'llarini yigitning kaf-tiga, boshini yelkasiga qo'ydi. Shu payt poyezd ovozi eshitildi.

- Sening poyezding kelyapti.
- Ha, meniki. Ammo ketishni istamayman.
- Maktub yozishamiz, Sarbon.

Orada ozgina jimlik cho'kdi. Qiz Sarbonning ko'ksiga boshini bosib, yelkasidan siladi.

- Hech ishongim kelmaydi... - sukutni qizning shivirlashi buzdi.

- Nega?
- Juda tez tanishib, ayrilganimizga.
- Ha, go'yo tushga o'xshaydi.
- Tush? Sen buni qayerdan bilasan?
- Nimani?
- Tushni.
- Shunchaki aytdim.

- Men o'tgan kecha seni tushimda ko'rgandim.
- Meni?
- Ha, seni.

Sarbon kuldi. Qiz uning kulganidan ranjib, o'rnidan turdi-da, vokzalning eshigiga qarab yurdi.

- Men nima dedim? Nega xafa bo'lding? - ming'irladi Sarbon.

- Men chindan ham bu uchrashuvimizni tushimda ko'rgandim, - dedi qiz. - Siz bilan yana ko'rishamiz, Bokudami, Saxalindami farqi yo'q.

- Shunday.

Ikkisi qo'l ushlab poyezdga qarab yurdi. Avval Sarbon yukxonadan chamadonini oldi. So'ng-ura ular bir-birini bag'riga bosib, xayrlashdilar. Sarbon kupega chiqib, derazadan uni kuzatib turgan qizga qaradi. U bilan uchrashgan kunni hech qachon yodidan chiqara olmaydi. Bu muhabbatmi yoki o'tkinchi hissiyotmi bilmaydi. Poyezd yo'lga tushdi.

Sarbon yillar davomida Elmira bilan maktub yozishib turdi. Saxalindan kelgan har bir maktub unga o'sha baxtli tasodifni eslatardi. Yigit qizni olib kela olmadi. Bir necha yildan keyin uylandi, ota bo'ldi. Elmiraga boshqa maktub yozmay qo'ydi. Hatto pochtaga ham bormay qo'ydi. Ammo Elmira Yunusova turmushga chiqsa ham, unga maktub yozardi. Sarbon esa bu maktublarni olib, o'qishga jur'at qilmasdi. Buning sababini bilmaydi. Askarlikdagi jomadoniga solingan bu maktublar uzoq yillardan buyon ayvonida yotardi...

Ozarbayjon tilidan
Feruzbek ZIYODULLAYEV tarjimasi

JASORAT

Sartaroshxona chetida og‘aynim bilan palma turiga oid, otini bilmaydigan egri-bugri daraxtning eshak qulog‘iga o‘xshash katta yaproqlari ostida o‘tirib navbat kutayotgandik. Vaqt juda sekin o‘tar, sabrsizlanardim. Temir burunli vaysaqi laylakdek to‘xtovsiz shaqillayotgan qaychi ovozi eshitib, „uf-puf...“ derdim.

Ustida uzun oyna bo‘lgan marmar stol oldida olti nafar sartarosh imillab ishlayotgandi. Og‘aynim so‘radi:

- Onangning qornida qanday sabr qilgansan?
 - Axir, yarim soat bo‘ldi-ya...
 - Nima qilibdi!
 - Xudo haqqi, turaylik! – deya yalindim.
 - Jonga tegdimi?
 - Nimasini aytasan, juda...
 - Unday bo‘lsa, bo‘sh o‘tirma... Siqilaverma.
 - Nima qilay unda?
 - Mijozlarni, devordagi rasmlarni tomosha qil.
- G‘aznachiga boq, bir qara...

Ichkariga kirar-kirmas qaysi birining ishi tezroq bitar ekan, deya mijozlarni ko‘zdan kechirgandim. Oq sochli, mo‘ylovli, xumkalla, bir-biridan battar bir to‘da merovlar o‘tiribdi. Devordagi rasmlarga kelsak, ularning hammasi atir-upa, lab

bo'yog'i e'lonlari edi. G'azna tomonga qaradim. Yoshgina bir yunon qizi.

– Qo'ysang-chi, juda yosh ekan-ku! – dedim.

– Yosh bo'lsa, sen uni xayolan katta deb ta-savvur qil. Ikki xayol bir borning o'rnini bosadi. Vaqt qanday o'tganini ham sezmay qolasan.

Bu qizaloqqa boqib, uni xayolan ulg'aytira boshladim. O'n yosh kattalashtirdim. Yigirma ikki, yigirma uch yoshga chiqardim. Ha, haqiqatan ham go'zal qiz bo'lardi. Shubhasiz, bu och-sariq sochlar yanada quyuqlashadi, bu yassi ko'ksi dumaloqlashadi, bu oq bo'yni yanada oqarib, to'lishadi. Lekin xayolim bu bilan cheklanib qolmadi, istar-istamas, bu yetilgan qizni yana o'n, yigirma yilga ulg'aytirdim. Voh, oq yuzli ayollar naqadar tez keksayadi! Yuz-ko'zini ajin qopladi. Qovoqlari qoraydi. Xayolim yana ilgariladi. Bu bechora ayolni yana o'n sakkiz yilga kattalashtirdim! Na-uzibillah...

Birdan foniqlikning motamini butun achchig'i bilan his qildim. O'zimga tasalli berish uchun ro'paramdagi oltmish yoshlardagi mijozni kichraytirishga, yashartirishga kirishdim, uning qovoqday silliq boshida qalin sochlar o'stirar, cho'kkan yonoqlariga qon yugurtirar, mo'ylovlarini qoraytirar, so'lg'in lablarini gilos rangiga kiritar edim! Qaychilar hanuz shaqirlashda davom etar, hamma yog'i oqqa bo'yalgan sartaroshxonaning sukunatini lojuvard matroscha ko'ylak kiygan kichkina, ozg'in bolakayning „xo'p, xo'p“ degan tovushlarigina buzardi. Nogahon ko'cha tomonga qaragan derazalarning oynalari zirillab ketdi. Birdan zilzila bo'ldi, deb o'yladik.

Qaychilar jim bo'ldi. Mijozlar, sartaroshlar, men, do'stim, kichik bolakay, g'aznadagi oq qizcha, uzun oynadagi akslarimiz baravariga eshik tomonga qaradik. Yuraklarimiz bo'g'zimizga tiqilganday bo'ldi.

E Xudo! Bu naqadar haybatli odam: bo'yi hech mubolag'asiz ikki metrga yetadi... Qop-qora mo'ylovi vahimali... Ko'rganini yemoqchiday o'qraygan dahshatli, sariq ko'zlar... So'ng balandiligi bir arshin¹dan ko'proq bo'lgan katta, juda katta qora bosh kiyim... Garchi qo'rqmasam-da, titray boshladim. Yangi kelgan mijoz hech kinga qaramay yechina boshladi. Bo'z yoqali katta va uzun qora po'stinini yechdi, yoniga yugurib kelgan bolaning ustiga tashladi. Po'stin shunchalik og'ir ediki, bola shu ondayoq cho'kkalab qoldi. Sartaroshlar ustaralarini tashlab, yordamga oshiqishdi. Bolani ko'tardilar. Bola qutulib, orqaga qochdi. Men yanada battarroq titray boshladim. Dahshatli mijoz:

– Menga bola kerak emas, – dedi. – Oyog'imning ostida qolib yurmasin... Baquvvatroq odam xizmat qilsin!

– Xo'p bo'ladi...

– Xo'p bo'ladi...

Oyog'iga razm soldim. Etigining zirhi borday edi... Bossa bola u yoqda tursin, qattiqroq tepsa tosh yo'lkani ham ushatib yuboradi. Telpagini chiqardi. Kamzulini yechdi. Yo'g'on belida kumush qoplamali cherkescha kamarga taqilgan kattakon revolver, katta-kichik pichoq, xanjarlarning sopi ko'rinib turardi. U birdan baqirib dedi:

¹ Arshin – 0,68 metrga teng uzunlik o'lchovi.

– Hoy galvarslar, menga qaraysizlarmi, yo‘q-mi?! Men kutib o‘tirmayman, ha... Jahlimni chiqarmang...

Bu qo‘rqinchli manzaradan mijozlarini butunlay unutgan sartaroshlar darhol bir og‘izdan javob berishdi:

– Marhamat poshom! Marhamat poshom!

– Ha, shunday bo‘lsin!..

– ...

– ...

– Mening kim ekanimni bilmaysizlar-da.

Yaxshiyamki, tasodifan eshik yonidagi kurasida o‘tirgan mijozning soqoli olib bo‘lingandi. Dahshatli mijoz uning o‘rniga o‘tirdi. Navbat meniki ekanini aytishga botinmadim ham. G‘aznadagi qiz tashqariga chiqayotgan mijozdan pulini olar-olmas boshini quyi solib oldi: bo‘ron bulutlari orqasiga botgan Zuhro yulduzi kabi ko‘rinmaydigan bo‘ldi. Og‘aynim:

– Oqarib ketdingmi? – dedi.

Achchig‘im chiqdi:

– Oqarmay bo‘ladimi? Anovilarga bir qarasangchi... Hammasining yuzidan qon qochdi-ku...

– Bizni nima ham qila olardi?

– Xohlasa, hech narsa qilmasin! – dedim.

Uning ko‘rinishining o‘ziyoq yurak o‘ynatishga kifoya edi. Hatto sirkda temir qafas ichida irillagan arslonlarni ko‘rib, kishining tuklari tikka bo‘lmaydimi, axir?! Garchi ularning qafasdan chiqib, bizni tilka-pora etmasligini yaxshi bilsak-da, bu ishonch ikki pulga qimmat. Hatto qaychilarning shaqillashi ham sustlashgandi. Mijozlar qayrilib qarashga botinmayotgan bu

yangi odamga oynadan qoʻrqa-pisa qarar, shubhasiz, xuddi men singari tuklarini tikka qilib yuboradigan xayollarga berilgan edilar. Oynada koʻzlarimiz toʻqnash kelishidan qoʻrqib, yuragimni hovuchlagan cha kraxmallangan yoqasidan chiqib turgan yoʻgʻon qizgʻish boʻynini, keng yelkalarini tomosha qilib oʻtirardim. Baayni buqaning oʻzi. Aft-basharasi, chimirilgan qoshlari, katta ogʻzi kishining yuragini oʻynatib yuboradigan darajada qoʻrqinchli edi. „Kim biladi qanday olovlar ichiga tushgan, qaysi dushman podalarini tirqiratib quvgan, jang maydonida aql bovar qilmaydigan qanday qahramonliklar koʻrsatgan ekan“, – deb oʻylardim. U xuddi granitdan yasalgan jasorat obidasi boʻlgan-u, tirilib kelgan. Goʻyo bamisoli „Qon Qalʼa“, „Battol Gʻoziy“ davriga tushib qolgandek edim. „Urushni yoʻq qilish uchun harakat qilgan“ faylasuflar esimga tushib, kulimsirardim.

Ollah bu mumtoz vujudni, shubhasiz, faqat urush, faqat botirlik, faqat qahramonlik uchun yaratgan boʻlishi kerak. Agar shunday kelbatli, shunday magʻrur, shunchalik jasoratli odamlar boʻlmasa, eng muqaddas anʼanalar yoʻq boʻlgan, chegaralar buzilgan, haqiqat yoʻqolgan, tarix, shon-u sharaf, qiymatlar afsonaga aylangan boʻlardi.

Xullas, har qanday fazilatning asosi boʻlgan „jasorat“ tushunchasiga oid falsafa toʻqib, xayolga toldim! Boʻshagan bir kursiga ogʻaynim oʻtirgani ham sezmay qoldim. Palmaning ostida yolgʻiz oʻtirib, pastga tikilar, horgʻin holda Salim Sirrini eslab, shu oq-qora toʻshama toshlar ustida oyoq

bilan shashka o'ynasa, bu yangi sport turi hisoblanarmikan, deb o'ylardim...

Nogahon oldingidan ham qattiqroq gumburlagan ovoz chiqsa bo'ladimi?! Bu gal deraza yoki eshikning ovozi emas... uzun oyna, marmar stollar, kursilar gumburlagan edi. Boshimni ko'tardim. Bahaybat mijoz qizil daraxtdan yasalgan g'azna orqasida yerga uzala tushgan, baqira boshlagan edi:

– Voy-dod...

– ...

O'zga mijozlar, sartaroshlar, ularning oynadagi aksi baravariga u tomonga o'girildilar. O'ziga kelganlar so'rashdi:

– Nima bo'ldi, nima bo'ldi?

– Ne gap, ne gap?

– Voy, ana uning ustida!

– Nimaning ustida?..

– Ana uning...

– ...

Titragan barmog'i bilan ustarasi ostidan qochgan ozg'in sartaroshni ko'rsatar, hamma yoqni boshiga ko'tarib dod solardi. Shu onda ko'nglimda shubha uyg'ondi. Ajabo, bu yunonmi, mahalliymi, kim ekani noma'lum xoin sartarosh bu arslonning shohtomirini ustara bilan kesib yubordimikan? Men birdan oyoqqa turdim. Zotan, eng ulug', jasur, buyuk qahramonlar o'taketgan qo'rzoqlarning xiyonati tufayli qurbon bo'lmaganmi?! Bunga tarix shohid. Yaqinlashdim. Sartaroshlarni itardim. Oralaridan bosh chiqarib, so'radim:

– Hamshahrim, ayt, ne bo'ldi?

Qoʻrquvdan uning koʻzlari ola-kula boʻlgandi. Haligina qon tomib turgan yuzlari limonday sargʻayib ketgandi. Yuzida kattakon sovun koʻpigi bor edi.

– Ustida, Xudo haqqi, ustida... – dedi.

– ...

Ichimda: „Albatta, yo zaharli igna yoki xanjar kabi bir narsa boʻlsa kerak!“ dedim. Qochirgan mijoziga baqraygancha qotib qolgan sartaroshga boshdan oyoq tikildim, darhol bir narsalarni taxmin qilib, yoniga yaqinlashdim.

– Ustingdagi narsani chiqar! – dedim.

– Nimani?

– Chiqar deyapman!..

– Nimani axir, janob?

– ...

Lekin haqiqatan ham nimani chiqarishi kerak? Uni oʻzim ham bilmasdim. Sartaroshning hayrat toʻla koʻzlaridan koʻz uzib, gʻazna ostida dir-dir titrayotgan toʻnkaday qahramonga yuzlandim:

– Qayeriga yashirdi? – dedim.

– Ya..shir..ma..di!

– Unda nima qildi?

Qoʻrquvdan hiqichoq tutgan, tili zoʻrgʻa aylanardi.

– Us...ti..da!

– Qayerda?

– ...

– ...

– Belidami? Choʻntagidami?

– Yoʻq, yoqasining yonida...

Sartaroshning ustida oppoq, uzun chit xalat bor edi.

Yoqasida hech narsa yo'q edi. Oyoq ustida turganlar bilan baravariga diqqat bilan qarayotganimizda yerda yotgan dev:

– Xudo haqqi, yurayotgan edi, – dedi.

Dong qotdim. To'xtadim. Kalovlandim.

– Yurayotganmidi?

– Pastdan yuqoriga yurayotgandi...

– ...

– ...

Yana to'xtadim. Oldinga boqdim. Masala ko'p mushkul chiqdi. Kulgiga qolmaslik kerak edi. Men six, igna, qurol-purol deb o'ylagandim. Qidirilgan narsa ham jonli, ham yurgan bir narsa ekanini anglagan mijozlar, sartaroshlar taraddudlanib yaqinlashib, egilib sartaroshning yoqasiga tikildilar. Men aldanganini birdan bilib qolgan hiylagarlarday sukut ichida bosh chayqadim. Ha, bu bir bit bo'lsa kerak. Kichkina bir bit! Lekin dahshatli o'lim keltiradigan, tif ajdari! Hamisha falsafa to'qishga hozir-u nozir, bir avtomat mashinaga o'xshash „aqlim“ ishga tushdi. Axir, eng jasur kishilar ham qarshi turolmaydigan, olishib bo'lmaydigan bir dushman oldida jasorati yo'q bo'lgandi.

Shu qalin etigi, qo'rqinchli shopmo'ylovi, qoratog' to'pponchasi, cherkes xanjari bo'lgan bu dev odam bir to'da bo'riga, vahshiy hayvonlarga, qoplonlarga duch kelsa, bunday titramagan, kiprik qoqmay hammasini o'ldirgan bo'lardi. Lekin tif mikrobi vujudiga bir kirs bormi... Ne ham qila olardi? Hech narsa... Qo'rqqanida jon bor. Men bularni xayolimdan chaqmoqday tez o'tkazar, xulosa qilar ekanman, qidirayotganlardan biri:

– Ha, mana... – deya baqirdi.

Men soʻradim:

– Bit emasmi?

– Yoʻq.

– Unda nima u?..

Qidirilgan narsa yoqasidan chiqqan sartarosh alam bilan hayqirdi:

– Astagʻfirulloh, bu yerda bit yoʻq... Bu bir kana...

– Kanami?

– Ha...

Yerda titrab yotgan mijozga oʻgirildim...

– Kana... Shukr-ey... – dedi. – Xudo haqqi, uni tutib, ezib tashlang! Kana bilan suvarakdan oʻlguday qoʻrqaman!..

– ...

Boya uning poʻstini ostida ezilay degan ozgʻin malay yugurib keldi. Koʻzimizning oldida kanani tutdi. Yerga otdi. Ezdi. Titrogʻi bosilgan dev sekingina oʻrnidan turdi. Boʻynidagi sochiqni olib, stolga uloqtirdi. Tezda kamzuli bilan poʻstinini kiydi. Telpagini, oʻsha dahshatli, katta cherkes telpagini boshiga kiydi. Sartarosh soqolini oxirigacha olib qoʻyish uchun uni oʻrindiqa chorladi:

– Oʻtiring, bitirib qoʻyaylik, janoblari.

Vaholanki, hech narsa uning qulogʻiga kirmayotgan, eshitmayotgan edi. Choʻntagidan bir majidiya¹lik qogʻoz chiqarib, gʻaznaga otdi.

– Asablarim qaqshadi! Endi bu yerda oʻtirolmayman! – deya chala olingan soqoli, sovunli yuzi bilan koʻchaga otildi.

¹ *Majidiya* – qiymati 20 qurushga teng boʻlgan kumush pul. Sulton Abdulmajid zamonida zarb etilgan.

Barchamiz, ko'zgdagi esankiragan aksimiz bilan baravariga orqasidan qarab qoldik. Dahshatli momaqaldiraqdan keyin yangi chiqqan tonggi yulduz kabi sariq sochli kichkina qiz g'azna orqasida paydo bo'ldi. Lekin u bu gal nihoyatda xursand, shodmon edi. Bizning tikilib qarashimizga javoban go'zal boshini chayqab, jajji qo'llarini bir-biriga urganча:

– Buni qarang-a! Buni qarang-a! – deya qahqaha otardi.

Turk tilidan
Boboxon MUHAMMAD SHARIF tarjimasi

YURAGIMNING BIR PARCHASI

Jo'ka daraxtining ostida boshini quyi solgan-cha buzoqchalarining arqonini ushlab yaltirbosh bolakay o'tiribdi. Yoshlangan ko'zlarini loy-balchiq qotib qolgan yalang oyoqlariga tikib o'y suryapti: „Bu chol dadamning xuddi o'zi! Oppoq sochlari... Qop-qora qoshlari... Keng burni... Chiroyli ko'z-lari... Ovoziyam mayin, shirali... Ko'zimni yumib tursam tovushidan dadam deb o'ylayman!..“ Bola ko'zlarini yumdi.

– Men shuning uchun sizni bezovta qildim, azizim Kishvardi... Ortiq darmonim qolmadi. Umuman qo'ldan chiqib ketdi bu yaramas. Hamma bolalar bir go'r – kitobga yaqin yo'lamaydi, buyam shu. Kechasi-yu kunduzi mana shu buzoqlari bilan birga. Uchinchi sanada nima qilganini bilasizmi? Gospodzedagi mahalla qudug'iga xumday tarvuzni uloqtiribdi! Mana, bir haftadan beri ikkita xonadon suv o'rniga sharbat ichib o'tiribmiz!..

– E Xudoyim-ey! Shunaqami, o'g'lim?! Mayli, siqilmang, azizam Yuliya. Men uni Guriyaga olib ketaman, chinorning uchiga oyog'idan osib qo'yan. Qo'yday yuvosh bo'lib qoladi!

– Nimaga uni osib qo'yasiz bilmadim-u, lekin bir gap xayolimga keldi: onasining juda baxti kul-

gan ekan – bu yaramasni koʻrmay oʻtib ketdi. Aytganday, otasiniyam baxti kulgan...

– Nima deb oʻylaysiz, qadrdonim Yuliya, uni eplay olarmikanman?

– Bilmayman, hech baloni bilmayman... Oʻzingiz oʻylab koʻring: yaqinda uni tegirmonga bergandim. Eng zoʻr, saralab qoʻyilgan makkajoʻxorini oʻgʻirlab gumdon qilgan. Qoʻlida besh funt, yelkasida un bilan qaytib keldi. Qolgan narsalarni Valiko Kukulashvilining sayoq arzandalari-ga boʻlib bergan, menimcha. „Bola-chaqam koʻp, och-nahor oʻtiribdi“, deb zorlanardi bechora. Eh, tavba-yey!

– E Xudoyim-ey! Shunaqami, oʻgʻlim?!

– Bu hali holvasi! Avvalgi kuni Kukuri Ugulava degan betayin oʻrtogʻi bilan oʻzining geografiya oʻqituvchisi Datiko Sveravaning bogʻiga oʻgʻirlikka tushgan. Oʻylaganiyam qoʻrqib ketasan odam!.. Shaftoli terishgan-da, olib borib tovuqqa almash-tirishgan! Eh, tavba-yey!

– E Xudoyim-ey! Shunaqami, oʻgʻlim?!

– Ha, buncha „shunaqami“, „shunaqami“ deb takrorlab qoldingiz! Meni aldayapti deb oʻylayap-sizmi?

– Nega endi, nega endi, azizam Yuliya! Nahotki, uni bu yoʻldan hech qachon qaytarib boʻlmasa?! Nahotki, diydasi qotib boʻlgan boʻlsa?!

– Yoʻq, nima deypsiz... Uni qutqarish mumkin, albatta. Ammo bunga mening qurbim yetmaydi. Buning uchun erkak kishining qattiq qoʻli kerak. Bundan tashqari, peshanamda yana ikkitasi bor – Zurab bilan Vaxtang, Koliginamning bolalari, ular sal tuzuk.

– Hm... Nima desam ekan sizga, azizam Yuliya. Ota-onasi hayotlik payti meni bolaga zigʻirchayam yaqinlashtirmasdi. Men unga begonaman, tushunyapsizmi, begona!..

– Bunday demang, azizim Kishvardi. U nima qilsayam oʻgʻil bola, erkak bilan erkakning til topishishi osonroq... Buning ustiga u naslingiz davomchisi...

– Ha, albatta... Oʻqishlari qanaqa uning, azizam Yuliya?

– Hm!.. Oʻz oʻqituvchisining bogʻiga oʻgʻrilikka tushgan, „Dekameron“ degan uyatli kitob uchun buvisining kumush qoshiqlarini sotib yuborgan bolaning oʻqishi haqida nima ham deyish mumkin?! Bir oʻylab koʻring-chi oʻzingiz, azizim Kishvardi!

– Shunaqami, oʻgʻlim?! Boʻldi! Uni Guriyaga olib ketaman, chinorning uchiga oyogʻidan osib qoʻyaman!

– Buni qarang, biz uning tashvishini chekayotibmiz, pinaginiyam buzmaydi-ya! Kimga gapiryapsan demaydi!

Bola joʻka daraxtining ostida koʻzlarini yumib oʻtirar va oʻylardi: „Bechora Yuliya buvim charchadi. Oldin ovozi qanaqangi yoqimli edi, hozir shangʻillaydi. Yo menga shunaqa tuyulyaptimikan? Bobom boʻlsa shoshmasdan, hovliqmay gapiryapti... Ha, koʻrinib turibdi, buvim charchagan. Agarda meni hozir bobom bilan joʻnatib yubormaganda edi, hech qachon uni qiynamagan boʻlardim. Qaniydi... Qaniydi...“

– U yetim, azizam Yuliya... Faqat jazolash yaramaydi, mehr ham kerak.

– Yetimdan yetimning farqi bor! Keragicha mehr ko'rsatdim, qani bilsa! Mehrmish-a...

– Shunaqami, o'g'lim?! Men uni Guriyaga olib ketaman, oyog'ini osmonga qilib osib qo'yaman... Qachon olib ketishim kerak, azizam Yuliya?

– Hoziroq! Tayyorlanishiga hech qancha vaqt ketmaydi.

– Shunaqa deng... Hech narsasi yo'q-da, a?

– O'tgan yili Avchaladan qanday olib kelgan bo'lsam shunday yuribdi, azizam Kishvardi... Xohlasangiz o'zingiz shohona sarpo olib berarsiz...

– Bechora bolam...

– Yo'l oldidan ovqatlanib olsalaring bo'lardi, azizam Kishvardi...

– Yo'q, sira tashvishlanmang, azizam Yuliya... Samtrediada tamaddi qilib olamiz, uyog'iga Xudo poshsho.

– Ixtiyoringiz... Oq yo'l sizga. Xizr yo'ldoshingiz bo'lsin!..

– Xudo quvvat bersin, azizam Yuliya!..

– Aytmoqchi, mana bularni ham oling.

– Nima bu?

– Uning har xil hujjatlari. Menimcha, sentabrda maktabga olib borasiz. Shunga kerak bo'ladi. To'rtinchi sinfga o'tdi... Ma'lumotnomada xato ketib qolgan: Lomjariya Nodari o'rniga Lomjariya Nadiri deb yozishibdi. Menimcha, bu xato emas, aslida, to'g'ri yozishgan.

– Shunaqami, o'g'lim?! Men uni Guriyaga olib ketaman, chinorning uchiga oyog'idan ilib qo'yaman...

– Qayeridan ilsangiz iling, lekin ortiq ko'zimga ko'rinmasa bo'lgani.

- Oyogʻidan ilaman, oyogʻidan...
- Xudo quvvat bersin.
- Uni shunday koʻyga solayki, holiga maymunlar yigʻlasin.
- Xoʻp, xayr boʻlmasa, azizim Kishvardi, yana koʻrishamiz.
- Yaxshi qoling, azizam Yuliya.

Mazkur oldi-berdi marosimi 1938-yil avgust kunlarining birida, tush payti Xoni qishlogʻida Nodar Lomjariyaning buvisi, yanada aniqrogʻi, onasining onasi – qadrli Yuliya Mikeladze va guriyalik bobosi, aniqrogʻi, otasining otasi – janob Kishvardi Lomjariya oʻrtasida boʻlib oʻtdi.

Bir soat oʻtgach bola, aniqrogʻi, 1928-yilning 14-iyulida Tbilisi shahrida xizmatchi oilasida tugʻilgan Nodar Lomjariya tandirday qizigan tuproq yoʻl boʻylab bobosining ortidan gʻamgin sudralib borardi...

* * *

Bobo bilan nevara Xonidan Kulashgacha foytunda, Kulashdan Samtrediaga lineyka¹da yetib olishdi. Keyin tamaddi ham qilmasdan Choxatauridan oʻtadigan choy fabrikasining yuk mashinasiga chiqishdi. U yerdan Intabueti qishlogʻigacha piyoda ketdilar.

Bobo oldinda, nevara esa orqada ketib borardi. Bobo keksalarga xos xasta tovushda yoʻtaldi, ihradi. Roʻparadan kelayotgan yoʻlovchini koʻrib jim qoldi, tezda imo-ishora bilan salomlashdi-da,

¹ *Lineyka* – lineyka (koʻp oʻrinli uzun arava).

so'ng yana yo'taldi, ihradi. Gohida u bolaga jimgina tikilib qoladi. Bu xuddi so'nggi zurriyotini yo'qotishdan qo'rqqan qari otning nigohiga o'xshaydi.

Bola qadam tashlar va yo'lda ketar ekan shunday o'ylardi: „Bechora chol nimjon, kasalmand... U meni daraxtga oyog'imdan osib qo'ymoqchi... Bu chol – mening bobom. Dadamning dadasi. Bobom! Uning ortidan ergashib yurishga meni nima majbur qilyapti? Xuddi qulga o'xshab indamay, xo'mrayib ketyapman. Ikki marta sakrasam – tamom! Nima meni ushlab turibdi? Charchab, ochqab, issig'-u chanqoqdan o'ladigan bo'lsam ham qochib ketmayman. Nega? Bu kuchning nomi nima?“

– Nimalar haqida o'ylayapsan, o'g'lim? – o'girilib savol berdi chol.

– Hech narsa haqida o'layotganim yo'q! – dedi dovdirab qolgan bola. U hamma narsani kutgandi, lekin bunaqa savolni emas.

Chol yo'lning chekkasiga borib o'tirdi. Yo'talib, nafasini rostlab olgach, bolaga tikildi, keyin barmoqlarini bukib, sanashga tushdi: 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38.

– Yigirma sakkizinchi yili tug'ilganding. Hozir o'ttiz sakkizinchi yil. Demak, o'n birga kiribsan... Kap-katta yigit bo'lib qolding... Qanday qilib hech narsa haqida o'ylamasliging mumkin? Yo o'z bobongdan yashirasanmi?

– Yo'q, nega endi, hech narsa haqida o'ylaganim yo'q edi.

– O'ylaydigan vaqting kelgan, o'g'lim, vaqting kelgan.

Chol yo'talib, inqillab turdi-da, yo'lida davom etdi. Bola bobosining ortidan xuddi yuki og'ir aravaday boshini egib, qulog'ini ding qilib qadam tashlardi...

* * *

Oftobda qoraygan, sochlari hurpaygan bola chinor tagida belkurakka suyanib turibdi, ko'zlarini loy-balchiq qotib qolgan yalang oyoqlariga tikkan-cha o'y suryapti: „Bir yilning ichida butkul qarib, munkayib qolibdi. Yuzida ajin to'la. Ovozi qanaqadir bo'g'iq. Lekin baribir u mening ayamga – yosh, chiroyli, muloyim, qorako'z, mehribon ayamga o'xshaydi. Qadam tashlashiyam, ovoziyam... Ko'zimni yumib tursam tovushidan ayam deb o'ylayman!..“ Lekin bola ko'zlarini yummedi. Qo'rqib ketdi.

– Tinchimni yo'qotdim, azizim Kishvardi! Onasining bezovta nigohi o'ngimdayam, tushimdayam namoyon bo'lyapti... Uning ovozi har qadamda meni ta'qib qiladi... Uni olib ketgan kuningizdan beri yuragim sug'urib olinganday tentirab yuraman... Bolani menga qaytaring, azizim Kishvardi!..

– Hm... U, azizam, sizdan olgan vaqtimda bola edi. Hozir kap-katta yigit, hamma narsani o'zi hal qiladi. Agar siz bilan ketishni istasa, men hech qanday qarshilik bildirmayman.

– U mendan xafa... Uni men bilan qaytishga ko'ndira oladigan yagona odam sizensiz, azizim Kishvardi...

– Axir unga o'xshaganidan sizda yana ikkita bor-ku, qadrdonim Yuliya... Hech bo'lmasa bittasini menga qoldiring!

– Nahotki gap sonda bo'lsa?! O'nta bo'lsa o'rni, qirqta bo'lsa qiligi boshqa. U mening nabiram, qadrdonim Kishvardi!

– Shundayku-ya... Lekin men nima qilishim kerak? Axir o'limimdan keyin avlodimizni davom ettiradigan yagona merosxo'rim u...

– Men uning familiyasini o'zgartirmayman! Mayli, ikkita Lomjariya bo'la qolsin, lekin uni menga qaytaring.

– Demak, bolani olib ketgani kelibsiz-da, azizam Yuliya?!

– Narigi dunyoga gunoh bilan ketishimga yo'l qo'ymang! U yerda onasining ko'ziga qanday qarayman?!

– E, azizam Yuliya, Xudo bilar kim oldin ketar. Agarda men sizdan oldinroq o'lsam, onasi bilan dadasining ko'ziga qanday qarayman?

– Xudo umringizni uzoq qilsin, Kishvardi.

– Dalam ham, uzumzorim ham, tegirmonim ham, qabrim ham, xokim ham mana shu bolani-ki... Yo'q, o'lsam ham uni sizga bermayman!

– Bo'lmasa men o'zimni o'ldiraman. Hoziroq, ko'zingizning oldida!

– Xudo xayringizni bersin, azizam Yuliya, nimalar deyapsiz!.. Buving bilan ketasanmi, o'g'lim?

– Rostini aytarmidi... U sizdan iymanyapti!

– Shunaqami, o'g'lim?!

– Unga ona mehri kerak, azizam Kishvardi! Oq yuvib, oq tarash lozim. Siz onasining o'rini bosa olarmidingiz?..

– Nimalar deyapsiz... Men u bilan shu paytgacha, Xudoga shukr, yomon yashamadim... Loaqal sizni yordamga ham chaqirmadim-ku...

– Siz haqsiz, siz haqsiz, azizim Kishvardi. Le-
kin baribir... Bolaning oyoqlarini uyqudan oldin
yuvish, maktabga kuzatib qo‘yish... Bular erkak-
larning ishi emas!..

– Bizning maktab azobxona emas... Unaqa
narsalar sizlarning maktablaringda edi, bolani
yovvoyiga chiqarishgandi, eslashimcha, siz ham
ularning fikriga qo‘shilgan edingiz...

– Nega o‘shanda tilim uzilib tushmadi ekan, a!

– U mening qo‘limda farishtaga aylanib qolma-
gan, shaftoli o‘g‘irlashni ham tashlagani yo‘q...

– Quyilib qolar!

– Yoki endi un ulashmay qo‘ydi deb o‘ylayap-
sizmi?

– E, uniyam boshida qolsin! Hamma narsam
uniki, menga desa xonumonimga o‘t qo‘yib yu-
bormaydimi – g‘iring demayman!

– Chekyaptiyam, yaramas!

– Shunaqami, o‘g‘lim?!

– Siz, mana, mendan so‘rang! Tamaki xaltam-
ni ham, hamyonimni ham ship-shiydam qildi!

– Mayli, sog‘liq uchun oz-moz chekib tursa
hechqisi yo‘q. Axir o‘zingiz aytdingiz-ku, u endi
kap-katta yigit!..

– Yana bir oy sabr qiling. Pilla tutganim uchun
mukofot puli olaman, keyin bolani yaxshilab ki-
yintiraman... Bunaqa juldurvoqi ahvolda sizniki-
ga ketmaydi!

– Siz faqat javob bering. Kiyim, poyabzal olib
berish – mening ishim! O‘zimnikini yechib bo‘lsa
ham unga kiydiraman!

– Hm, sizning kiyimlaringiz unga rosa loyiq
tushadi!

– Albatta, sizga hazil, o‘yin-kulgi. Mening esa yuragim qon bo‘lib ketyapti!

– Axir, aytdim-ku: u allaqachon kap-katta yigit bo‘lgan. O‘zi hal qilsin!

– Siz – uning uchun avliyo darajasidasiz, nima desangiz ishonadi, nimani qil desangiz qiladi... Ayting unga, azizim Kishvardi!..

– Xudodan qo‘rqsangiz-chi, azizam Yuliya. Axir, qanday qilib o‘z jigarbandimga, tomirida qonim oqib turgan shu bolaga uyimdan ket deb ayta olaman?!

– Nima, men unga begonamanmi? Axir, u mening ham jigarbandim, yuragimning bir parchasi. Xudo biladi, bir yil umrim qoldimi-yo‘qmi. O‘tinaman sizdan, ajalimdan besh kun burun o‘ldirmang, bolani menga baxshida qiling!

– Azizam Yuliya!

– Oldingizda tiz cho‘kaman, tiz cho‘kaman!..

– Nimalar qilyapsiz! Turing o‘rningizdan! Xudo xayringizni bersin!..

– Ey qodir Xudoyim, unga baxt-u saodat nasib ayla!

– Endi mening ortiq shodligim ham, baxtim ham qolmadi...

– E bor Xudoyim...

– Buving bilan ket, o‘g‘lim...

Mazkur suhbat biz boshda hikoya qilgan bo-bo-buvi ishtirokidagi voqealardan rappa-raso bir yil o‘tgandan keyin sodir bo‘ldi. Bu galgi jaryon oldi-berdi marosimi emasdi. Bu ikki qaynoq qonning to‘qnashuvi, ikki olovli yurakning volasi edi. Bu ikki mehr o‘tining kurashi sabab bolaning yuragi shiddat bilan tepa boshladi, tomog‘i-

ga allanarsa tiqilganday bo'ldi, tanasini sovuq ter bosdi, titroq butun vujudini lovullatib yubordi. Qandaydir ko'rinmas kuch uni zarb bilan buvisi tomon tortardi, biroq xuddi shunday shiddatkor ohanrabo uni bobosi tomon yetaklardi. Bola bir necha bor shunday og'riqni his qildi – go'yo uning vujudi qaynoq suv ichida qolganday bo'ldi. Chol bilan kampir o'rtasida kechgan qizg'in, shiddatli bahs tugamaguncha bolani qandaydir qo'rquv, allaqanday ko'ngilsizlikni kutish azobi tark etmadi.

Buvi o'rnidan turib bolaga yaqin keldi, uni quchog'iga oldi.

– Bolaginamdan yodgorim, ko'zlarimning nuri, yuraqol men bilan, kemtik bag'rimni to'ldir, bolajonim!..

Kampir yig'ladi, uning issiq ko'z yoshlari bolaning boshiga tomchiladi. O'pkasini bo'shatib olgach, bolani sekingina bag'riga tortdi, biroq u xuddi temir qoziqday, tomirlari yerning qa'r-qa'riga singib ketgan daraxt singari joyidan jilmay, harakatsiz turardi.

– Buving bilan ket, o'g'lim, bechora buvingni xafa qilma... Diydoringga to'yib olsin, keyin mening oldimga yana qaytib kelasan... Men ungacha seni kutib o'tiraman, g'amga to'lib o'tiraman... Sen nima deb o'ylaganding? Mana shunaqa, nevara bo'lish osonmas! Og'ir, juda og'ir, ayniqsa men bilan buvingga o'xshagan dardibedavolarning nevarasi bo'lish juda qiyin... Boltang, belkuraging, ketmoning, to'qmog'ing, savating, sigiring, aravang hech qayoqqa ketmaydi, ular sening qaytishingni kutadi...

Bola boboning soʻzlarini eshitib hayron qoldi: bolta, ketmon, belkurak, savat hovlining boshqa-boshqa tomonida agʻanab yotardi, sigir, arava, echki boʻlsa umuman boshqa tarafda edi, lekin bobo ularga qaramay qoʻli bilan turgan joylarini aniq koʻrsatib berardi. Bobo soʻzida davom etdi:

– Mana sumkang, darsliklaring – gruzin tili, tarix... Yana nimang qoldi? Hech nima... Shiming, koʻylaging, shippaging – egingda. Samtrediagacha yalangoyoq ketgin, boʻlmasa shippaklaring uygacha yetib borishingga chidamaydi. Boʻpti... Boʻl endi tezroq!

* * *

Kishvardi Lomjariya nevarasi hozir temir qoziqqa, tomirlari yerning qaʻr-qaʻrigacha singib ketgan daraxtga aylanganini tushundi, juda-juda chuqur ketgan bu tomirlarni oddiy nasihat bilan sugʻurib boʻlmasdi. Boshqacha yoʻl tutish kerak edi. Lekin qanaqa?

Kishvardi Lomjariya nevarasi girdobning oʻrtasida chirpirak boʻlayotganini, ikki avlodning shiddatkor, jangovar qoni uni ikki tomonga zarb bilan tortayotganini ham angladi. Ularning qaysi biri ustun keladi? Qay bir qon gʻalaba qozonadi? Bu kurash nima bilan tugashini kutish foydasiz... Ularning qaysidir biri qaynoq qonlar koʻpirayotgan kurash daryosini yorib chiqishi, yangi oʻzanga qarab oqib ketishi kerak.

Va nihoyat... Kishvardi Lomjariya buvidan oldinroq harakat qildi:

– Xo‘sh, yana nimani kutyapsan? Sen bilan aytishishdan charchadim!

Bola bobosiga qo‘rqa-pisa qaradi.

– Jo‘na, orqangga qayrilib qarama! Tushundingmi?!

Bolaning qalbini bobosiga bo‘lgan qattiq achinish va buvisiga bo‘lgan shafqat hislari birvarakayiga zabt etdi. Ich-ichidan to‘lib kelayotgan yoshlar bolaning ko‘zini xira parda bilan qoplad, boshi o‘z-o‘zidan ko‘ksiga egilib qoldi, bir og‘iz so‘z aytmasdan xuddi yuki og‘ir aravaday Choxa-taurning tuproq yo‘liga burildi. Qarib-munkillab qolgan, boshdan oyoq qora kiyingan buvisining ortidan ergashdi...

Kishvardi Lomjariya toshning ustiga borib o‘tirdi-da, mis idishdagi suvning qaynashini kuta boshladi.

Kishvardi Lomjariya olovga tikilganча xayol surardi. Ayni damda noxush o‘ylardan qutulishga, ulardan yashirinishga urinardi. Lekin o‘zingdan qayerga qochasan? Axir, odam ojiz bandaku... „Bolani berib yubormaslik kerak edi... Lekin kampirning anduhiga dosh bera olmadim... Endi bo‘lsa o‘zim xuddi o‘shanday holatga tushib o‘tiribman. Keyingi hafta kampirnikiga boraman, bolani qaytarib berishini so‘rayman. Bermasa, kuch bilan olaman... Aytaman, „Jigarbandimni, yuragimning bir parchasini, tomirimdagi qonimni tortib olishga nima haqqing bor?! Axir, sen Xudo emassan!“ Lekin... u ham menga xuddi shu so‘zlar bilan javob qaytarishi mumkin-ku! Axir men ham ojiz bandaman... Axir, bola menga qanday rishtalar bilan bog‘langan bo‘lsa, unga ham shun-

day yaqin-ku. Eh, odam bo'lish qiyin, judayam qiyin. Ahvolim Yaratganga ayon, bandangga o'zing rahm qil Xudoyim... Keyingi hafta boraman-da, kampirning oyoqlariga yiqilaman. Yo'q, bir haftagacha sabr qilolmayman... Ertadan keyin boraman... Yo'q, ertagayoq! Ertaga azon payti yo'lga tushaman. E Xudo, tezroq tong ota qolsaydi..."

Kishvardi Lomjariya toshda o'tirib shunday o'ylar surardi. Mis idishdagi suv qaynagan payti darvoza to'satdan ochildi, bo'sag'ada bolaning egilgan boshi va yelkasiga boylangan shippaklari ko'rindi.

- E Xudo! O'zingga shukur!
- Men qaytdim, - pichirladi nevara.
- Qaytishingni bilardim, - dedi bobo.

So'ng mis tog'oraga qozonchadan issiq suv quydi-da, nevarasining horg'in oyoqlarini uzoq vaqtgacha yuvdi. Keyin unga deb so'riga joy soldi, o'zi bo'lsa kichkinagina uychasiga uxlagani kirib ketdi. Cholni yarim kechasi bolaning ovozi bezovta qildi:

- Bobo, siz bilan yotsam maylimi?
- Kel, o'g'lim.

Bola bobosini quchoqlab oldi.

„Bechora, hamma yog'i muzlab qolibdi!“ - o'yladi nevara.

„Qanaqa tafti bor, a!“ - o'yladi bobo.

Biroz vaqt o'tgandan keyin bobo so'radi:

- Bilasanmi, seni nima qaytardi?
- Yo'q!

- Bilib ol, o'g'lim, tomiringda oqib turgan qon seni men tomon yetakladi. Qon, yurak qoni shunaqangi katta kuch, o'g'lim!..

Keyin butun tun davomida ular bir ogʻiz ham gapirishmadi. Hech nima haqida oʻylamadilar, hech nima haqida gapirmadilar.

Bobo va nevara shirin uyquga ketdi...

Ikki tanada oqqan bir xil qon – mehr qoni oʻyladi, gapirdi. Lekin u nimalar haqida oʻyladi, nimalar haqida gapirdi – yolgʻiz Xudogagina ayon!..

*Rus tilidan
Orif TOLIB tarjimai*

MUNDARIJA

Nashriyotdan	3
Ahmad Dovari. Deraza ortidagi shamol. <i>Fors tilidan Bashorat Otajonova tarjimasi</i>	5
Xusrav Shohoniy. Qarz. <i>Rus tilidan Abdumurod Ko'chiboyev tarjimasi</i>	12
Anil Chandra. Ikkinchi hayot. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	20
Kiran Kumar. „Meni qo'llaringda ko'tarib ol“. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	25
Anil Chandra. Baxt keltirgan shabnam. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	30
Anju Kotvani. Yaratganning yerdagi farishtasi. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	35
Kiran Kumar. So'nggi sovg'a. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	38
Anil Chandra. Iyulning mayin shabbodasi. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	40
Karim Mallesh. O'zgartgan qaror. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	47
Karim Mallesh. Ranglar bahsi. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	50
Abu Ammar. Besh daqiqa. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	53
Abu Ammar. Yurakdagi nihollar. <i>Nodirabegim Ibrohimova tarjimasi</i>	55
Aziz Nesin. O'zing aybdorsan. <i>Shodmon Otabek tarjimasi</i>	60

Faqir Boyqurt. Otamning ishi. <i>Miraziz A'zam tarjimasi</i>	68
Yashar Kamol. Xanjar. <i>Turk tilidan Maryam Osiyo tarjimasi</i>	78
Parvin Nuraliyeva. Shirinlik. <i>Boboxon Muhammad Sharif tarjimasi</i>	82
Firuz Mustafo. Ummon sohilidagi tanishuv <i>Ozarbayjon tilidan Feruzbek Ziyodullayev tarjimasi</i>	93
Umar Sayfiddin. Jasorat <i>Turk tilidan Boboxon Muhammad Sharif tarjimasi</i>	101
Nodar Dumbadze. Yuraginning bir parchasi <i>Rus tilidan Orif Tolib tarjimasi</i>	111

Adabiy-badiiy nashr

IKKINCHI HAYOT

Hikoyalar

„Ziyo nashr“ nashriyoti
Toshkent – 2022

Muharrir	<i>Charosxon Raxmonova</i>
Badiiy muharrir	<i>Nasiba Ergasheva</i>
Musahhih	<i>Chamangul Saydazzamova</i>
Sahifalovchi	<i>Lobar Narziqulova</i>

Nashriyot litsenziyasi AA № 0008, 27.03.2019
09.09.2022-yilda bosishga ruxsat etildi. Qog'oz bichimi
84x108¹/₃₂. Ofset qog'ozi. „Bookman Old Style“ garniturasida
ofset usulida bosildi. Shartli bosma tabog'i 6,72.
Adadi 1000. Shartnoma № 39-22.
Buyurtma raqami

„Ziyo nashr“
Mas'uliyati cheklangan jamiyat
Toshkent shahri, Uchtepa tumani, 23-mavze, 42-uy.

„DIZAYN-PRINT“ va „Yangi asr avlodi“
bosmaxonalarida chop etildi.

„DIZAYN-PRINT“ MCHJ, Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Cho'ponota ko'chasi, 28-a uy.

„Yangi asr avlodi“ MCHJ Toshkent shahar, Chilonzor tumani,
Qatortol ko'chasi, 60-uy.

İkkınchi hayot

Atkoyalar

ZIYO NASHR

fb.com/ziyo.nashr

ziyonashr@mail.ru

ISBN 978-9943-8578-2-7

